

KOMITEANMIETINTÖ-KOMMITTÉBETÄNKANDE 1977:2

**LUKION OPETUSSUUNNITELMATOIMIKUNNAN
MIETINTÖ II D**

Keskiasteen koulunuudistus 13

**BETÄNKANDE AVGIVET AV LÄROPLANS-
KOMMISSIONEN FÖR GYMNASIET II D**

Reformeringen av mellanstadietutbildningen 13

HELSINKI-HELSINGFORS 1977

Gutachten - Komitee 1977 : 2

Gutachten, abgegeben von der Lehrplan-
kommission für das Gymnasium II D

in finnischer Sprache

Helsinki 1977

Georg-Eckert-Institut BS78

1 235 372 8

KOMITEANMIETINTÖ - KOMITTEBETÄNKANDE 1977:2

LUKION OPETUSSUUNNITELMATOIMIKUNNAN MIETINTÖ II D

Keskiasteen koulunuudistus 13

BETÄNKANDE AVGIVET AV LÄROPLANSKOMMISSIONEN FÖR GYMNASIET II D

Reformeringen av mellanstadiet utbildningen 13

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
Schulbuchbibliothek

8212285

HELSINKI - HELSINGFORS 1977

ISBN 951-46-2236-7

SF

Z-2(1.77)

LUKIO-OPINTOJEN SISÄLTÖALUEET

	Sivu
JOHDANTO	III
1. Lukion opetussuunnitelman laatimisperiaatteet ja oppimääräsuunnitelmien käyttö	III
2. Opetussuunnitelmasta poikkeaminen	VII
3. Opetussuunnitelman evaluointi ja kehittäminen	VII
4. Lukion yleistavoitteet (tiivistelmä)	IX
5. Lukion lukusuunnitelma	XV
LUKIO-OPINTOJEN SISÄLTÖALUEET JA OPPIMÄÄRÄT	1
1. Äidinkieli (osa II A)	2
2. Modersmålet (osa II A)	98
3. Oppilaalle vieraat kielet (osa II B)	193
3.1. Englannin kieli	285
3.2. Finska språket	380
3.3. Latinan kieli	423
3.4. Ranskan kieli	490
3.5. Ruotsin kieli	527
3.6. Saksan kieli	556
3.7. Venäjän kieli	597
4. Matematiikka (osa II C)	657
5. Luonnontieteiden sisältöalue (osa II C)	694
5.1. Biologia	709
5.2. Fysiikka	726
5.3. Kemia	795
5.4. Maantiede	825
5.5. Psykologia	848
6. Humanistinen ja yhteiskunnallinen sisältö- alue (osa II D)	879
6.1. Filosofia	889
6.2. Historia ja yhteiskuntaoppi	901
6.3. Uskonto	971
6.3.1. Evankelisluterilainen uskonto	972
6.3.2. Ortodoksinen uskonto	1020

	Sivu
7. Taidekasvatus (osa II E)	1063
7.1. Ilmaisutaito	1073
7.2. Kuvaamataito	1100
7.3. Musiikki	1169
8. Liikunta ja terveystieto (osa II E)	1204
8.1. Liikunta	1208
8.2. Terveystieto	1265
 LÄPÄISYAIHEET (osa II E)	 1278
1. Kasvatus kansainvälisyyteen	1279
2. Mielenterveyskasvatus	1308
3. Perhe- ja kuluttajakasvatus	1330
4. Viestintäkasvatus	1341
5. Ympäristökasvatus	1370

LUKIO-OPINTOJEN SISÄLTÖALUEET

JOHDANTO

1. Lukion opetussuunnitelman laatimisperiaatteet ja oppimääräsuunnitelmien käyttö

Lukion opetussuunnitelmatoimikunta on toimeksiantonsa mukaisesti määritellyt lukiossa annettavan yleissivistävän opetuksen tavoitteet, selvittänyt ne opetussuunnitelmalliset muutokset, jotka aiheutuvat siitä, että kaikilla peruskoulututkinnon suorittaneilla on kelpoisuus lukioon ja siitä, että osalle oppilaista lukion ensimmäinen luokka muodostaa yleissivistävän koulun päätösvaiheen, sekä tehnyt ehdotuksen peruskoulun oppimäärälle rakentuvan lukion opetussuunnitelmaksi ottaen erityisesti huomioon lukion ensimmäisen lukuvuoden muodostamisen lukion yleisjaksoksi. Toimikunta on työssään ottanut huomioon opetussuunnitelmatyöryhmän sekä toimikunnan kanssa samanaikaisesti asetettujen ammatillisten oppilaitosten yleissivistävää koulutusta suunnittelevan toimikunnan peruskoulun eriyttämistä uudistavan toimikunnan sekä lukion ja ammatillisten oppilaitosten kokeilutoimintaa suunnittelevan toimikunnan työskentelyyn.

Lukion opetussuunnitelman laadintaprosessi on ollut kolmivaiheinen:

Ensimmäisessä vaiheessa on kartoitettu lukion tehtäviä ja yleistavoitteita sekä lukion toimintaa. Toisessa vaiheessa on selvitelty eri sisältöalueiden (äidinkielen, oppilaalle vieraiden kielten, matematiikan, luonnontieteellisten aineiden, humanististen ja yhteiskunnallisten aineiden, taidekasvatuksen sekä liikunnan ja terveystiedon) eri oppimäärien keskinäistä integraatiota (sisältöalueen sisäistä

integraatiota), sisältöalueen eri oppimäärien yhteisiä tavoitteita sekä rinnastumista muihin sisältöalueihin. Tämän lähestymistavan avulla on pyritty välttämään opetussuunnitelman lokeroitumista erillisiin oppimääriin ja ainekohtaisten yhteyksien katkeamista erityisesti keskenään läheisten aineiden osalta. Samalla on voitu säilyttää aineiden systemaattiset kokonaisuudet. Ensiksi on siis selvitetty esim. biologian, fysiikan, kemian, maantieteen ja psykologian keskinäistä eli luonnontieteiden sisältöalueen sisäistä integraatiota ja yhteisiä tavoitteita sekä rinnastumista muihin sisältöalueihin (esim. humanistiseen ja yhteiskunnalliseen sisältöalueeseen). Opetussuunnitelman laatimisprosessin kolmannessa vaiheessa on oppimääräkohtaisesti selvitetty erikseen biologian, fysiikan jne. tavoitteet ja sisällöt eli laadittu ainekohtaiset oppimääräsuunnitelmat. Sisältöalueen yleisesittelyyn sisältyy menetelmällisiä ohjeita ym. yleisesti huomioon otettavaa.

Oppimääräsuunnitelmiin sisältyy seuraavat pääkohdat: oppimäärän tavoitteet, sisällöt, menetelmät, arviointi, kurssit ja niiden tavoitteet, opiskelun suunnittelu, tilojen käyttö, välineet sekä niveltyminen vastaaviin ammatillisen koulutuksen yleissivistäviin oppimääriin.

Oppimääräsuunnitelmat on laadittu kurssimuotoisiksi, mutta niitä voidaan toteuttaa myös viikkotuntijärjestelmän puitteissa. Lukion oppimääräsuunnitelmat rakentuvat peruskoulun opetussuunnitelman pohjalle. Lähtötasona matematiikassa ja ensimmäisessä oppilaalle vieraassa kielessä on pidetty keskikurssin suorittamista ja toisessa oppilaalle vieraassa kielessä lyhyen kurssin suorittamista siinä muodossa, kuin valtioneuvoston 13.3.1975 tekemässä periaatepäätöksessä peruskoulun toiminnallisen rakenteen muuttamista lyhyen kurssin osalta todetaan.

Kaikille ko. oppimäärää opiskeleville oppilaille yhteiset tavoitteet on katsottava eräänlaisiksi perustavoitteiksi. Lisätavoitteina voidaan pitää yhteiseen oppimäärään (perustavoitteihin) liittyvien valinnaisten ja/tai vapaa-

ehtoisten oppimäärien tavoitteita. Esimerkiksi maantieteessä lukion ensimmäisen vuoden yhteisen oppimäärän tavoitteita voidaan pitää eräänlaisina perustavoitteina ja seuraavien vuosien valinnaisten oppimäärien sekä mahdollisten erikoiskurssien tavoitteita lisätavoitteina. Äidinkielessä kaikille oppilaille yhteisen kolmivuotisen oppimäärän tavoitteet voidaan katsoa eräänlaisiksi perustavoitteiksi, mahdollisten äidinkielen erikoiskurssien tavoitteet lisätavoitteiksi. Jos kyse on kokonaan valinnaisesta aineesta (kuten filosofia), perustavoitteina voidaan pitää niitä tavoitteita, jotka ko. oppimäärän valinneiden on vähintään saavutettava, ja lisätavoitteina ko. valinnaiseen tai vapaaehtoiseen oppimäärään liittyvän lisäopiskelun (mahdollisten jatko- ja erikoiskurssien) tavoitteita.¹⁾ Tavoitteiden määrittelyssä on taito- ja tietokomponentin lisäksi käytetty asennekomponenttia, milloin se on ollut luontevaa ja tarpeellista.

Taidot, tiedot (sekä asenteet) on pyritty esittämään oppilaan pätekkäytymisenä siten, että tavoitteiden selkeä määrittely auttaisi opetustapahtumaa sekä oppilaiden suoritusten arviointia. Kaikkia tavoitteita ei kuitenkaan ole ollut mahdollista eikä tarpeellistakaan ilmaista tällä tavoin, koska osa tavoitteista toteutuu itse opetustapahtumassa.

Oppimäärät on jaettu kursseihin. Kurssin pituus on yksi opintoaikayksikkö tai sen monikerta. Opintoaikayksikön pituudeksi on koko keskiasteen koulutuksessa sovittu 38 h. Kutakin kurssia varten on laadittu kurssisuunnitelma. Jokaiselle kurssille on annettu oppimääräkohtainen järjes-

1) Termejä perustavoitteet - lisätavoitteet käytetään siis jossain määrin eri merkityksessä kuin peruskoulun ainekohtaisten opetussuunnitelmien täsmentämistyön yhteydessä.

tysnumero. Jos jonkin kurssin kohdalla ei ole välttämättöntä noudattaa numerojärjestystä, on ilmoitettu, missä rajoissa tästä järjestyksestä voi poiketa. Kurssille on yleensä annettu myös kurssin tavoitteita tai sisältöä kuvaava nimi.

Kurssisuunnitelmassa sisältöjä ja tavoitteita ei aina ole ollut mahdollista eikä tarkoituksenmukaistakaan erottaa toisistaan. Koska kurssi muodostaa kokonaisuuden, sille on kuitenkin määriteltä yleistavoite, joka samalla ilmaisee opetuksen painopistealueen. Tämä yleistavoite on yleensä ilmaistu suoritusvalmiuksia merkitsevin termein. Sisältöjen valinta on tapahtunut pääasiassa yleistavoitteesta lähtien.

Kurssin sisällöt on esitetty siinä järjestyksessä, jossa ne on tarkoitettu opetettaviksi. Kurssin sisältöjä suunniteltaessa on ollut ohjeena, että kurssin varsinaisesti sisältämät asiat tulee voida keskimäärin oppia ajassa, joka on 80-90 % kurssin koko tuntimäärästä. Kurssin kokonaisuudesta 10-20 % on varattu muuhun kuin kurssisuunnitelmassa mainittuun toimintaan. Koulun yhteisiin tilaisuuksiin varattavaa aikaa on pyrittävä jakamaan tasapuolisesti eri kurssien osalle.

Kurssisuunnitelmiin on sisällytetty myös yleisohjeita siitä, miten oppimistavoitteisiin päästään. Ohjeet eivät kuitenkaan ole kovin yksityiskohtaisia eivätkä opettajia sitovia, koska oppilaitosten olosuhteet ja mahdollisuudet ovat erilaiset. Myös arviointia koskevat ohjeet ovat luonteeltaan yleisiä. Kurssisuunnitelmista tulee koulukohtaisesti antaa oppilaille tarpeen mukaan lyhennetty seloste, joka palvelee sekä oppimäärien valintaa että opiskelun suunnittelua ja toteutusta.

Oppimääräsuunnitelmien lisäksi on laadittu runkosuunnitelmat viittä eri läpäisyaihetta varten. Nämä läpäisyaiheet ovat kasvatus kansainvälisyyteen, mielenterveyskasvatus perhe- ja kuluttajakasvatus, viestintäkasvatus sekä ympäristökasvatus. Läpäisyaiheiden toteuttamisessa on koulukohtaisella suunnittelulla keskeinen merkitys.

Oppimääräsuunnitelmia toteuttaessaan opettajan tulee ottaa huomioon lukion yleistavoitteet (ks. lukua 1.4.), ko. sisältöalueen yleisesittely ja läpäisyaiheiden runkosuunnitelmat. Opettajan tulisi lisäksi mahdollisuuksiensa mukaan perehtyä myös muihin kuin oman aineensa oppimääräsuunnitelmiin.

2. Opetussuunnitelmasta poikkeaminen

Lukion opetussuunnitelma on laadittu valtakunnalliseksi ja vahvistettuna sitovaksi. Siitä saadaan kuitenkin koulu- ja hallintoviranomaisten luvalla oppilaitoskohtaisesti poiketa lähinnä valinnaisten ja vapaaehtoisten aineiden osalta silloin, kun siihen on olemassa riittävät perusteet. Tällaisia perusteita ovat mm. seuraavat:

1. Yhteistoiminta paikkakunnan muiden oppilaitosten kanssa, samoin kuin elinkeinoelämän alueelliset erikoispiirteet ja paikalliset sivistystarpeet, tulee voida ottaa huomioon opetussuunnitelmaa toteutettaessa.
2. Kokeilutoiminta kuuluu välttämättömänä osana opetussuunnitelman kehittämiseen, ja se edellyttää usein poikkeamista vahvistetusta opetussuunnitelmasta. Tämä kokeilu tapahtuu joko keskushallinnon aloitteesta, tavallisesti jonkin laajemman kokeiluprojektin osana, tai sitten koulun omasta aloitteesta viranomaisten suostumuksella.

3. Opetussuunnitelman evaluointi ja kehittäminen

Yleiset periaatteet ja ohjeet on syytä pitää suhteellisen

pysyvinä, jotta opetussuunnitelman käyttäjät ehtivät ne omaksua ja niitä soveltaa. Silti tarvitaan jatkuvasti koulun kehittämistä sekä tulkintojen täsmentämistä olosuhteiden muuttuessa. Jotta tämä tapahtuisi mahdollisimman objektiivisesti, on opetussuunnitelman toteutusta arvioitava. Arvioinnin tulisi kohdistua toteutuksen eri puoliin: hallintoon, taloudellisiin seikkoihin, opettajan toimintaan, oppilaiden suorituksiin, opetuksen liittymiseen yhteiskuntaan jne. Taustana ovat lukiolle asetetut tehtävät ja tavoitteet, jotka osaltaan myös ovat arvioinnin kohteena.

Keskiasteen koulutuksessa tärkeimpiä koulutyön arviointikohteita ovat eri oppilaitosten antaman koulutuksen vastaavuuden selvittäminen ja yleisen sekä erityisen korkeakoulukelpoisuuden täsmentäminen. Tämä edellyttää keskiasteen eri oppilaitosten opetussuunnitelmien, myös oppimäärä- ja kurssisuunnitelmien, sekä niiden toteutuksen vertailevaa arviointia.

Opetussuunnitelman toteutuksen vertaaminen tavoitteisiin voi tapahtua eri tasoilla ja eri tavoin. Valtakunnallisesti voidaan koota tilastoja oppilaiden suoritusten määristä ja tasosta, opettajien työmäärästä, taloudellisista kustannuksista jne. Tämä muodostaa pohjan määrälliselle suunnittelulle. Samoin voidaan koota tietoja oppimääräkohtaisista koetuloksista, arviointeja oppimääräsuunnitelman toimivuudesta yms., mikä muodostaa pohjan laadulliselle suunnittelulle. Tätä tietoa tarvitaan sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Arviointia ei tulisi suorittaa kaavamaisesti. Laadullinen tietojen koonti tapahtuu usein suullisesti, niin että opettajien kokemukset ja mielipiteet otetaan huomioon. Opetuksen ohjauksen yhtenä tehtävänä voisi olla koulu- ja hallintoviranomaisten toimesta tapahtuva opetussuunnitelman toteutuksen vertaaminen tavoitteisiin sekä opettajilta saatavien tietojen ja tarvittavan

materiaalin kerääminen tietyin aikaväleihin tapahtuvaa laajempaa opetussuunnitelmallista kokonaistarkastelua varten. Oppilasarvostelua koskevat yleisperiaatteet on esitetty mietinnön I osan 11 luvussa.

4. Lukion yleistavoitteet (tiivistelmä)

Toimikunta on määritellyt lukion yleistavoitteet¹⁾ seuraavasti:

1. Lukion suorittamisen tulee antaa kaikille oppilaille ne tiedot ja valmiudet, jotka ovat tarpeen opintojen jatkamiseksi korkean asteen oppilaitoksissa.
Tämä merkitsee sitä, että kaikki oppilaat saavat tarpeellisen määrän korkean asteen opiskeluun tarvittavia perusvalmiuksia, joihin kuuluvat myös riittävät tiedot ihmistä, luontoa, yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä näiden välisiä suhteita tutkivilta aloilta ja edellytykset näiden tietojen arvioimiseen ja käyttöön.
2. Lukio-opintojen tulee antaa pohja tieteellisen ajattelun kehittymiselle sekä tarvittava tekninen valmius tietopääoman käsittelyyn.
Lukio-opintojen tulee kullakin tiedonalalla keksittyä olennaisimpaan, perehdyttää oppilaat tuotannon ja tärkeimpien elinkeinoalojen teknologisiin ja taloudellisiin perusteisiin ja pyrkiä antamaan sekä teoreettisia tietoja että osoittamaan niiden sovellusmahdollisuudet. Lukio-opintojen tulee olla tavoitteiltaan yhdenmukaisia työelämän kehittämistä ohjaavien tavoitteiden kanssa. Yksilön tulee kyetä vaikuttamaan mm. työolosuhteiden inhimillistämiseen. Lukio-opintojen tulee olla jatkuvassa laadullisessa ja sisällöllisessä muutosprosessis-

1) Lukion yleistavoitteita on käsitelty mietinnön I osan 5. luvussa.

sa, joka nojaa kulttuurin, tuotannon ja koko yhteiskunnan jatkuvaan muutokseen.

3. Lukio-opintojen tavoitteena koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on oppilaiden saattaminen opiskelumahdollisuuksiltaan koulutuksellisesti yhdenvertaiseen asemaan.
Tämä edellyttää taloudellisten, sosiaalisten ja alueellisten tekijöiden aiheuttamien opiskelusteiden poistamista. Koulutuksellinen tasa-arvo sisältää koko keskiasteen koulutusta ajatellen periaatteen, jonka mukaan oppilasta ohjataan sellaisille koulutusaloille, joilla hänen voidaan olettaa menestyvän. Tällöin on otettava huomioon sekä yksilön taipumukset ja harrastukset että yhteiskunnan tarjoamat työmahdollisuudet.
4. Lukio-opintojen tavoitteena on perehdyttää oppilaat yleisinhimillisiin käsityksiin ihmisen arvosta ja oikeuksista, ihmisarvon mukaisesta käyttäytymisestä yksilön ja yhteiskunnan jäsenenä sekä yksilön ja kansan velvollisuuksista toisia yksilöitä ja kansoja kohtaan.
Oppilaille tulee osoittaa tietojen maailmankatsomuksellinen merkitys ja kasvattaa heidät kykeneviksi uusien tietojen itsenäiseen käsittelyyn sekä luovaan ajatteluun ja toimintaan. Oppilaiden tulee myös voida osallistua lukio-opintojen suunnitteluun ja arviointiin ja harjaantua demokraattiseen päätösten tekoon sekä yhteisvastuuseen.
5. Lukio-opintojen tulee, lähtien laaja-alaisesta kulttuurin näkemyksestä, perehdyttää oppilaat keskeiseen kulttuuriperintöön ja antaa valmiudet kulttuurin eri osaluoiden vastaanottamiseen ja kehittämiseen.
6. Lukion tulee täydentää peruskoulun antamaa yleissivistystä. Lukion tulee antaa oppilaille sellaisia perus-

tietoja, -taitoja ja valmiuksia sekä kehittää sellaisia persoonallisuudenominaisuuksia, joita he voivat käyttää hyväkseen jatko-opiskelussaan ja myöhemmin elämässään ja joiden opiskelua tai kehittämistä ei korkean asteen opetussuunnitelmiin sisälly.

Nämä tiedot, taidot ja persoonallisuudenominaisuudet liittyvät niihin yhteiskunnallisiin ja ammattitehtäviin, joihin korkean asteen opiskelijat sijoittuvat myöhemmin. Lukion tulee myös ohjata oppilaita vapaa-ajan tarkoitukseenmukaiseen käyttöön. Lukion tulee kehittää oppilaita arvioimaan tietojansa, taitojaan ja mahdollisuuksiaan, niin että he lukion päätyttyä kykenevät valitsemaan itselleen sopivan opiskelu- ja/tai ammattialan. Tällöin on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne, mukaan lukien mm. ammattirakenteen muutokset, vaikuttaa yksilöiden ohjautumiseen opintosuunnille ja ammattialoille.

7. Lukion tulee monipuolisesti kehittää oppilaiden koko persoonallisuutta ja ottaa huomioon sekä tiedollinen, emotionaalinen että toiminnallinen kasvatusalue.

Peruskoulun tavoitteihin verrattuna tiedollinen alue jossain määrin painottuu lukion erityistehtävän mukaisesti.

Toimikunta on lisäksi määritellyt lukion kasvatustavoitteet persoonallisuudenkehityksen keskeisillä alueilla. Nämä tavoitteet on ilmaistu periaatteina, jotka osoittavat kasvatustoiminnan suuntaa.

TIEDOLLINEN KASVATUS

1. Irrallisten tosiasiatietojen asemesta on pyrittävä maailmankatsomuksen sekä elämäkatsomuksen muodostamisessa tärkeiden tietokokonaisuuksien opettamiseen ja tiedonalojen rinnastamiseen. Tiedonalojen valinnassa on otettava huomioon, että ne antavat kuvan todellisuuden eri aloista, ennen muuta ihmisestä itsestään.
2. Eri tiedonalojen piirissä on selvitettävä, mitkä tieteelliset lähestymistavat ovat käyttökelpoisia, ja määriteltävä ennen muuta ne metodiset valmiudet, jotka opetuksella pyritään saavuttamaan.
3. Milloin samalla tiedonalalla on kilpailevia teorioita ja tulkintoja, on oppilaille annettava tilaisuus perehtyä niihin.
4. Oppilaille on annettava tilaisuus perehtyä maailmankatsomusten erilaisiin perusteisiin ja edistettävä niiden tuntemuksen pohjalta oman maailmankatsomuksen sekä elämäkatsomuksen muodostumista.
5. On kiinnitettävä huomiota tietojen merkitykseen inhimillisen toiminnan ja yhteiskunnallisen käytön kannalta.
6. On kiinnitettävä huomiota tietojen merkitykseen oppilaiden tasapainoisen emotionaalisen ja toiminnallisen kehityksen tukemisessa ja edistämisessä.

EMOTIONAALINEN KASVATUS

1. Lukion tulee vahvistaa oppilaan persoonallisuutta, hänen mielenterveyttään, itseluottamustaan ja perusturvallisuuden tunnettaan sekä kehittää hänen tunne-elämänsä. Lukion tulee edistää myönteisiä ihmissuhteita sekä yhteistoimintakykyä. Lukion tulee kehittää oppilaissa yhteisvastuullisuutta ja omakohtaista vastuuntuntoa sekä välttää epätervettä kilpailuhenkeä. Oppilaille tulee tarjota sellaisia tietoja ja virikkeitä, jotka edistävät oman maailmankatsomuksen muodostumista, eettistä asennoitumista, yksilöiden keskinäistä sekä yhteisöjen välistä ymmärtämystä ja yksilön itsetuntemusta.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että oppilaan käyttäytyminen ja toiminta opintoryhmän ja koulu-yhteisön jäsenenä luo perustavia valmiuksia myöhemmälle toiminnalle yhteiskunnassa.

2. Lukion tulee antaa oppilaille mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja vapauttavaan persoonalliseen ilmaisuun sekä edistää omatoimista työskentelyä, luovaa toimintaa ja myönteisiä harrastuksia. Lukion tulee kannustaa oppilaita mielipiteidensä ilmaisemiseen sekä aloitteisuuteen.
3. Lukion tulee kehittää oppilaissa myönteisiä opiskeluasenteita, tavoitteisuutta sekä kiinnostusta tiedon hankkimiseen ja sen käyttöön.
4. Lukion emotionaalisen kasvatuksen tulee tukea oppilaiden tiedollista ja toiminnallista kehitystä.

TOIMINNALLINEN KASVATUS

1. Lukion tulee kehittää sellaisia toiminnallisia valmiuksia, jotka ovat arvokkaita oppilaiden fyysisen ja mielenterveyden sekä harrastustoiminnan, luovan toiminnan ja itseilmaisun kannalta.
2. Lukion tulee perehdyttää oppilaat yhteiskunnan työelämään sekä ihmisen ja työn väliseen vuorovaikutukseen siten, että työ ymmärretään myös elämisen tason kohottamisen välineeksi. Lukion tulee antaa oppilaille kuva siitä, mikä on eri sisältöalueiden opiskelun yhteiskunnallinen ja yksilöllinen käyttö ja merkitys.
3. Lukion tulee harjaannuttaa oppilaat opiskeluun työnä, kehittää heidän opiskelutaitojaan, itsenäisen työskentelyn taitojaan sekä yhteistoimintavalmiuksiaan.
4. Lukion toiminnallisen kasvatuksen tulee tukea oppilaiden tiedollista ja emotionaalista kehitystä.

5. Lukion lukusuunnitelma

Kurssien määrät vuosittain (1 kurssi = 38 tuntia)

I A. KAIKILLE YHTEISET OPPIMÄÄRÄT	I	II	III	Yht.	
1. äidinkieli	3	3	3	9	
2. 1. vieras kieli	3	3	2	8	
3. 2. kotimainen kieli	3	2	2	7	
4. uskonto	2	1		3	
5. historia ja yht.kuntaoppi	2	3	2	7	
6. maantiede	2			2	
7. biologia		2	1	3	
8. kemia	2			2	
9. liikunta	2	2	1	5	
terveystieto	1			1	
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	
	20	16	11	47	
I B. VAIHTOEHTOISET OPPIMÄÄRÄT					
10. matematiikka	yleinen	2	3	2	7
	laaja	4	4	3	11
11. taidekasvatus	kuvaamataito	1	2	1	4
	musiikki	1	2	1	4
	ilmaisutaito	1	2	1	4
		<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
		3/5	5/6	3/4	11/15
II VALINNAISET OPPIMÄÄRÄT					
12. filosofia					2
13. uskonto					2
14. historia ja yht.kuntaoppi					2
15. psykologia	2	2	1		5
16. maantiede					2
17. kemia		1	1		2
18. fysiikka	yleinen	2	1		3
	laaja	2	3	2	7
19. 2. vieras kieli	3(2)	4(3)	2(2)		9(7)
20. 3. vieras kieli	3	4	2		9
21. taidekasvatus	kuvaamataito	1	2	1	4
	musiikki	1	2	1	4
	ilmaisutaito	1	2	1	4
		<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
		15(14)	25(24)	16(16)	55(53)
III VAPAAEHTOISET OPPIMÄÄRÄT					
22. liikunta	1	1	1		3
23. työkasvatus ja teknologia	1				1
24. erikoiskurssit					
25. tukiopetus					
IV OPPILAAN OHJAUS					
	1	1	1		3

6. HUMANISTINEN JA YHTEIS-
KUNNALLINEN SISÄLTÖALUE

HUMANISTINEN JA YHTEISKUNNALLINEN SISÄLTÖALUE

	Sivu
1. JOHDANTO	881
2. TAVOITTEET	881
3. OPPIMÄÄRIEN INTEGRAATIO SISÄLTÖALUEELLA	884
4. LÄPÄISYAIHEET HUMANISTISELLA JA YHTEISKUN- NALLISELLA SISÄLTÖALUEELLA	887
5. YHTEISET TYÖTAVAT	888

HUMANISTINEN JA YHTEISKUNNALLINEN SISÄLTÖALUE

1. JOHDANTO

Humanistinen ja yhteiskunnallinen sisältöalue koostuu lukion opetussuunnitelmassa seuraavista oppimääristä:

filosofia	2 valinnaista kurssia
historia ja yhteiskuntaoppi	7 yhteistä ja 2 valinnais- ta kurssia
uskonto	3 yhteistä ja 2 valinnais- ta kurssia

Eri oppiaineiden ryhmittäminen yhteen sisältöalueeksi ei ole aivan riidatonta. Esimerkiksi psykologia, joka on sijoitettu tietyin perustein luonnontieteiden sisältöalueeseen, voisi monin perustein kuulua myös humanistiseen ja yhteiskunnalliseen sisältöalueeseen. Filosofiaa, historiaa ja yhteiskuntaoppia sekä uskontoa samoin kuin psykologiaakin yhdistää se, että ne muita oppimääriä enemmän käsittelevät inhimillisen arvostamisen ja toiminnan rakennetta ja vaihteita sekä tuloksia.

2. TAVOITTEET

Sisältöalueen yhteisiksi tavoitteiksi on hyväksytty seuraavat yleistavoitteet:

Tiedot

Opiskelun ja opetuksen päättövaiheessa oppilaalla on yleiskäsitys inhimillisen ajattelun, arvotietoisuuden

ja toiminnan kehityksestä ja tärkeimmistä saavutuksista. Oppilaalla on riittävästi tietoja kyetäkseen analysoimaan inhimillistä kulttuuria ja ihmisiä ympäröivää todellisuutta ja muodostaakseen omakohtaista elämän- ja maailmankatsomusta.

Oppilas hallitsee pääpiirteet länsimaisen (eurooppalaisen) kulttuurin kehityksestä ja siihen vaikuttaneista tekijöistä sekä tuntee keskeisiä piirteitä muista kulttuureista.

Oppilas käsittää, että

- opiskeltu tieto on tulosta laajasta ja suuritöisestä tutkimuksesta ja että tiedon varmuus saattaa eri asioiden kohdalla olla eriasteista
- vaikka tiedoista vallitsisikin yksimielisyys, katsomukset niiden keskinäisistä yhteyksistä, merkityksestä ja laadusta saattavat vaihdella
- samojakin ilmiöitä voidaan tarkastella erilaisista teoreettisista lähtökohdista.

Taidot

Opiskelun ja opetuksen päättyessä oppilaalla on motivaatiota ja valmiutta erilaisin menetelmin hankkia humanistisen ja yhteiskunnallisen sisältöalueen eri aloilta monipuolista sekä historiallista että ajankohtaista tietoa ja käsitellä sitä niin, että hän osaa

- arvioida ennakkoluulottomasti tietolähteiden ja tietojen luotettavuutta ja merkitystä
- arvioida ennakkoluulottomasti ilmiöiden syntyä ja

merkitystä kunkin ajan omista lähtökohdista ja vertailla niitä keskenään, myös nykyaikaan

- eritellä ilmiö- ja tapahtumakokonaisuuksien eri tekijöiden vaikutussuhteita
- käyttää ja soveltaa hankkimaansa tietoa opiskelun, työ- ja muun yhteiskuntaelämän ja vapaa-ajan eri tilanteissa.

Opiskelun ja opetuksen päättyessä oppilaalla on valmius laaja-alaisesta kulttuurikäsityksestä lähtien tuotanto- ja työelämää sekä koko muuta yhteiskuntaelämää kehittävään ja uudistavaan ajatteluun ja toimintaan.

Asenteet

Opiskelun ja opetuksen päättyessä oppilas on omaksunut YK:n ihmisoikeuksien julistukseen pohjaavan, inhimillisiä oikeuksia ja omantunnonvakaumusta kunnioittavan sekä toisin ajatteleviin suvaitsevaisesti suhtautuvan elämänasenteen. Oppilaalle on kehittynyt terve itsetunto ja vastuu itsensä kehittämistä sekä kyky itsenäiseen toimintaan. Oppilas kykenee yhteisvastuulliseen, demokraattiseen toimintaan sekä myönteisiin ihmissuhteisiin yhtä hyvin suhteessa lähiympäristöönsä kuin koko ihmiskuntaan: hän kykenee toimintaan tasa-arvon, kansainvälisen yhteisymmärryksen ja rauhan puolesta.

Opiskelun ja opetuksen päättyessä oppilas on omaksunut työtä arvostavan asenteen.

3. OPPIMÄÄRIEN INTEGRAATIO SISÄLTÖALUEELLA

Eri oppimäärien integraation toteuttaminen saman sisältöalueen sisällä on mahdollista, kun lähtökoh-
tana pidetään sisältöalueen yhteisiä tavoitteita. Eri oppimäärät lähestyvät samaa ongelmaa eri näkö-
kulmista. Käytännön koulutyössä sisältöalueen
eri opettajien tulee toimia kiinteässä yhteistyös-
sä voidakseen luokan tasolla toteuttaa tehtäväja-
koa ja käyttää hyväkseen toisten oppimäärien anta-
man tiedon.

Kurssisuunnitelmat on pyritty sijoittamaan siten,
että sisältöalueen oppimäärät eri vuosina tukevat
toisiaan. Kun kuitenkin eri kurssien sijoittaminen
koulun työjärjestykseen riippuu koulukohtaisista
ratkaisuista, ei kovin kiinteää oppiaineksen sijoit-
telua toisiaan tukevaksi voida toteuttaa valtakun-
nallisessa lukusuunnitelmassa. Toisaalta eri oppi-
määrät vaativat tiettyä omaa etenemisjärjestystään.
Sisältöalueen eri oppimäärät tukevat kuitenkin van-
kasti toisiaan ja tämä tuki tulee käyttää hyödyksi
opetustyössä.

Seuraavassa esimerkki sisältöalueen integraatiosta.
Kurssien sijoittelu lukusuunnitelmaehdotuksessa
eriytyy siten, että filosofian kurssi tarjotaan
koko lukiolle valittavaksi, joten se saattaa osua
samaan aikaan jomman kumman muun kurssin kanssa,
uskonnon kurssi on lukion toisena vuonna ja histo-
rian kurssi lukion toisella luokalla.

Tavoite

Filosofia V 2 (2., valinnainen kurssi)	Historia H 4 (4. kurssi)	Uskonto U 3 (3. kurssi)
--	-----------------------------	----------------------------

Oppilas osaa tun- nistaa ajankoh- taisessa keskus- telussa erilai- sia yhteiskunnal- lisiä peruskatso- muksia (esim. li- beralismi, popu- lismi, sosialis- mi) ja ymmärtää niiden perustelu- ja	Oppilas tuntee pääpiirteet uu- sista poliit- tis-yhteiskun- nallisista aat- teista (natio- nalismi, libe- ralismi, kon- servatismi, so- sialismi) ja niiden toteutta- mistavoista sekä ymmärtää niiden taloudellis-yh- teiskunnalliset yhteydet.	Oppilas tuntee sosiaalieettisiä ongelmia tarkas- teltuna kristil- lisestä näkökul- masta
--	---	---

Sisältö

Yhteiskuntakäsi- tyksiä	Nationalismi, liberalismi, konservatismi ja sosialismi: sisältö, kannan- tous ja vastus- tous sekä levi- äminen	Ihminen ja hänen työnsä. Ihminen, kulttuu- ri ja luonto. Ihminen ja hänen perheensä. Ihmisoikeuksien maailma.
----------------------------	--	--

Opettajien ja koulun tasolla tapahtuvan yhteissuunnittelun tehtäväksi jää tarpeellisten integraatioita edistävien yksityiskohtien sopiminen. Joka ta-

pauksessa voidaan ja tulee aikaisemmin opiskeltu hyödyntää myöhemmin opiskeltavassa eri oppimäärässä.

Humanistisen ja yhteiskunnallisen sisältöalueen eri oppimäärillä on runsaasti liittymäkohtia myös muiden sisältöalueiden oppimääriin. Se käsittelee useissa yhteyksissä samoja aihepiirejä kuin luonnontieteellinen sisältöaluekin. Yhteiskuntaoppi ja kulttuurimaantiede tarkastelevat kumpikin toimivaa yhteisöä ja siinä vallitsevia säännönmukaisuuksia ja ongelmia. Filosofia käsittelee mm. niitä muutoksia, joita luonnontieteellisen tiedon lisääntyminen on tuonut ajatteluun ja kääntäen filosofian vaikutusta luonnontieteellisen tutkimuksen suuntautumiseen.

Äidinkielen kirjallisuutta käsittelevät jaksot ja mm. historian, uskonnon ja filosofian oppimäärien tietoina tukevat toisiaan. Edelleen äidinkielessä käsitellään kansanperinnettä, josta historian oppimäärään on liittymiä. Kielten sisältöalueella käsiteltävät tekstit sisältävät aina tietoa asianomaisen kielialueen kulttuuripiirin olemuksesta ja siten tukevat ja tukeutuvat mm. historian ja yhteiskuntaopin oppimäärään. Kaikissa taidekasvatuksen sisältöalueen oppimäärissä käsitellään ao. taiteenalan historiaa muun oppisisällön ohessa. Sen vuoksi historian ja uskonnon oppimäärä ja vastaavat taideaineiden historiajaksot ovat toisiaan tukevia.

Humanistinen ja yhteiskunnallinen sisältöalue integroituu siis varsin laaja-alaisesti paitsi sisäisesti, myös muiden lukion sisältöalueiden kanssa. Koska lukusuunnitelman kokonaisrakenne ei

salli valtakunnallista oppimäärien siten sijoitetta-
 lua, että kaikki integroituvat kohdat sijoitetta-
 siin lähekkäin ja kun lisäksi koulutyön organisoi-
 ti aiheuttaa joka tapauksessa ajallista eroamista,
 tulee opettajain ja luokan yhteistyönä kartoittaa
 integraatiokohdat ja käyttää eri oppimäärien yh-
 teydessä opiskeltu tieto lukio-opintojen kokonai-
 suuden hyödyksi.

4. LÄPÄISYAIHEET HUMANISTISELLA JA YHTEISKUNNALLI- SELLA SISÄLTÖALUEELLA

Lukion opetussuunnitelmatoimikunta on valmistu-
 nut eri oppimäärien yhteistyönä oppimääräsuunnitel-
 mat muutamaksi keskeiseksi harkituksi läpäisyaiheek-
 si. Humanistisen ja yhteiskunnallisen sisältöalu-
 een osuus näiden läpäisyaiheiden opetuksessa on mo-
 nella tavalla keskeinen. Sen vuoksi kaikkien tä-
 män sisältöalueen opettajien tulee tutustua läpäi-
 syaiheiden oppimääräsuunnitelmiin.

	Filosofia ¹⁾	Historia ja yhteis- kuntaoppi	Uskonto
Mielenterveyskasvatus	x	x	x
Kasvatus kansainvälisyyteen		x	x
Perhe- ja kuluttajakasvatus		x	x
Työkasvatus ja teknologia ²⁾	x	x	x
Viestintäkasvatus	x	x	
Ympäristökasvatus		x	

1. Filosofia ei ole mukana läpäisyaiheiden kurssi-
 suunnitelmissa, mutta sen yhteydessä käsitellään
 mm. mielenterveyskasvatuksen osia, joten läpäi-
 sysuunnitelmat tulee tuntea.
2. Työkasvatuksesta ja teknologiasta ei ole laadit-
 tu oppimääräsuunnitelmaa, mutta sen tavoitteet
 on määritelty mietinnön I osassa.

Läpäisyaiheet on laadittu nimenomaan toteuttamaan eräällä tavalla integraatiota, joten niiden avulla saadaan malliliittymät sekä sisältöalueen sisäiseen että sisältöalueiden väliseen integrointiin.

5. YHTEISET TYÖTAVAT

Sisältöalueelle laaditut taidolliset tavoitteet voivat toteutua jo yhden laajan oppimäärän - esim. historian ja yhteiskuntaopin - opiskelun yhteydessä, mutta tarkoituksenmukaisempaa on jakaa eri työtapojen käyttö koulun sisäisellä sopimuksella eri oppimäärien kesken siten, että vuosittain toteutetaan harjaantumista erilaisiin työtapoihin. Erikoisen vaarallista pedagogiselta ja didaktiselta kannalta on, jos kaikki oppimäärät keskittyvät toteuttamaan yhtä ja samaa työtappaa samanaikaisesti. Tämä vaara voi ilmetä mm. innostuksessa teettää tutkielmia. Jos se toteutetaan useissa eri oppimäärissä, se työläännyttää oppilaat ja saattaa heidät koko työtavalle vastaisiksi. Sama koskee ryhmätyöskentelyn kokoaikaista käyttöä.

Eri oppimäärien keskinäistä työnjakoa työtapojen käytöstä sovittaessa tulee pitää silmällä kullakin oppimäärälle tyypillisten työtapojen käyttöä. Siten esim. filosofiassa alustukset ja niiden pohjalta käytävä keskustelu on sopiva, ja historiassa ja yhteiskuntaopissa on ominaista toteuttaa tutkielman laadinta.

6.1. FILOSOFIA

FILOSOFIA

Sisältö	Sivu
1. OPPIMÄÄRÄN LAAJUUS	891
2. OPPIMÄÄRÄN TAVOITTEET	891
3. OPPIMÄÄRÄN SISÄLLÖT	892
4. OPISKELUN TOTEUTTAMISOHJEITA	892
4.1. Opiskelun järjestelyohjeita	892
4.2. Menetelmällisiä yleisohjeita	892
4.3. Oppimateriaalitietoja	894
5. KURSSISUUNNITELMAT	894
5.1. F 1 (1.kurssi)	894
Ihminen, etiikka ja yhteiskunta	894
5.1.1. Kurssin laajuus	894
5.1.2. Kurssin tavoite	894
5.1.3. Kurssin (F 1) sisältökohdat ja niiden tavoitteet	895
5.2. F 2 (2. kurssi)	897
Tieto, tiede ja todellisuus	897
5.2.1. Kurssin laajuus	897
5.2.2. Kurssin tavoite	897
5.2.3. Kurssin (F 2) sisältökohdat ja niiden tavoitteet	897
6. TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEN TOTEAMINEN JA ARVIOINTI ...	899
7. INTEGRAATIO	900

FILOSOFIA

1. OPPIMÄÄRÄN LAAJUUS

Filosofian oppimäärän muodostaa yksi yhden opintoaikayksikön mittainen filosofian kurssi tai kaksi kurssia.

Oppilaille on mahdollisuus valita tällainen kurssi valin-

- naisena kurssina
- a) joko lukion II tai III luokalla tai
 - b) sekä lukion II että III luokan kurssi

2. OPPIMÄÄRÄN TAVOITTEET

Filosofian opetuksen lähtökohtana ovat oppilaan omat elämän- ja maailmankatsomukselliset kysymykset, joiden ymmärtämiseen ja käsittelyyn filosofian opiskelu voi vaikuttaa selkeyttävästi. Opiskelun tuloksena oppilas on perehtynyt eräisiin keskeisiin filosofian kysymyksiin, jotka koskevat inhimillisen tiedon, ihmis- ja maailmankuvan sekä eettisen ja yhteiskunnallisen toiminnan perusteita. Oppilas pystyy tunnistamaan näitä kysymyksiä, ennen muuta tieteellisen ajatteluun liittyviä ongelmia, lukion eri sisältöalueilta. Oppilas pystyy käyttämään eri tiedonaloja kokonaiskäsityksen muodostamiseen ihmisestä ja maailmasta.

Oppilas pystyy myös tunnistamaan ja arvioimaan ajankohtaisessa aatteellisessa keskustelussa erilaisia filosofisia katsomuksia ja niiden perustelutapoja sekä selkeästi perustelemaan omia katsomuksiaan. Asenteiden kehityksen kannalta on oleellista oppia ymmärtämään myös omista katsomuksista poikkeavien käsitysten perusteita sekä suhtautumaan myönteisesti rationaaliseen keskusteluun eri katsomustapojen välillä. Tärkeätä on myös tajuta filosofisten katsomusten ja ajatustapojen historiallisuus sekä niiden liittyminen muuhun kulttuuri- ja yhteiskuntakehitykseen.

Koska filosofian kokonaisalue on käytettävissä olevaan tuntimäärään nähden varsin laaja, ei kaikkia seuraavassa esitettyjä sisältökohtia voida perusteellisesti käsitellä. Pobleemitajun ja älyllisen valmiuden sekä pysyvän filosofisen harrastuksen kehittymiseksi on syytä kurssien puitteissa tarkemmin syventyä joihinkin sisältökohtiin ja harjaantua oppikirjan ohella myös klassisten filosofisten tekstien käyttämiseen.

3. OPPIMÄÄRÄN SISÄLLÖT

Filosofian oppimäärä koostuu kahdesta itsenäisestä kurssista:

- I Kurssi: Ihminen, etiikka ja yhteiskunta
- II Kurssi: Tieto, tiede ja todellisuus

4. OPISKELUN TOTEUTTAMISOHJEITA

4.1. Opiskelun järjestelyohjeita

Koulun ja luokan tasolla tapahtuva suunnittelu antaa mahdollisuuden painottaa niitä kurssisisältöjä, joihin opettaja ja oppilaat tuntevat erityistä mielenkiintoa. Samalla on syytä pohtia yhdessä käytettäviä työtapoja, oppimateriaalin valintaa ja oppimistulosten arviointia.

Monasti kaksoistunti mahdollistaisi filosofiseen ongelmaan syventymisen paremmin kuin 45 min:n oppitunti.

4.2. Menetelmällisiä yleisohjeita

Opetustilanteissa pyritään oppilaiden kypsyystason huomioon ottavaan pohdiskeluvaan ongelman lähestymistapaan. Tällöin ongelmaa pyritään tarkastelemaan useammalta näkökannalta ja

etsitään monenlaisia ratkaisutapoja. Oppilaat tottuvat pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja ongelmien ratkaisuksi.

On otettava huomioon, että monien filosofisten ongelmien ja niiden ratkaisujen tiedostaminen ei yleensä tapahdu nopeasti ja kertakaikkisesti. Pikemminkin kyseessä on vähittäinen oivalluksen kypsyminen omien elämäkokemusten myötä. Oppilaalle on siksi hyvä selvittää filosofisen pohdiskelun luonne erityisesti sokraattisen tradition valossa. Tähän liittyy tulisi tähdentää itsenäisen ajattelutoiminnan merkitystä riippumatta sen tuottamasta hyödystä ja tuloksista.

Filosofisia kysymyksiä käsitellään rationaalisesti. Käsitelyn lähtökohtien tarkastelun tulee olla kriittistä ja käsitteellisen loogista.

Filosofisten ongelmien tarkastelussa voidaan myös painottaa historiallista näkökulmaa.

Filosofian opetuksessa oppilasta rohkaistaan ilmaisemaan omia perusteltuja mielipiteitään ja totutetaan keskustelemaan erilaisia näkemyksiä omaavien kanssa.

Työtapoina voi filosofian opetuksessa käyttää esim. seuraavia:

- Oppilaiden laatimat alustukset, joita tehdessään oppilaat syventyvät omakohtaisesti käsiteltävään ongelmaan ja harjaantuvat filosofisen lähdekirjallisuuden käyttöön. Jokaisen oppilaan pitäisi laatia ainakin yksi alustus kurssin aikana.
- Keskeistä filosofista sanastoa voidaan opettaa kiinnittämällä huomiota myös eri ajatussuuntien korostuksiin käsitteiden sisällössä. Oppilas harjaantuu tunnistamaan käsitteiden muutoksia. Tässä yhteydessä voidaan kiinnittää huomiota myös sisällönmuutosten yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen (esim. demokratia, vapaus jne). Tekstianalyysin avulla voidaan myös oppia tuntemaan merkittävien ajattelijoiden käsitteistöä, tyyliä ja perustelutapaa.

- Ryhmätöiden avulla saadaan esille erilaisia perusteltuja näkökantoja. Näkökantojen eroavuus mahdollistaa vireän ja monipuolisen keskustelun ongelmista.
- Luentomenetelmällä ja esittäväällä opetuksella opettaja pystyy tehokkaasti opettamaan tietoainesta oppilaille. Luentomenetelmä valmentaa varsinkin lukion III luokan oppilaita korkeakoulujen työtapaan.

4.3. Oppimateriaalitietoja

Oppilaat tarvitsevat filosofian oppikirjan, jota ei välttämättä seurata systemaattisesti, vaan suunnittelun antamien viitteiden mukaan. Opettajan pitäisi hankkia koulun kirjastoon mahdollisimman monipuolisesti filosofian opiskelun lähdekirjoja oppilaiden kypsyysasteen huomioiden.

5. KURSSISUUNNITELMAT

5.1. F 1, 1. kurssi

Ihminen, etiikka ja yhteiskunta

5.1.1. Kurssin laajuus

Kurssi on yhden opintoaikayksikön (38 t) laajuinen.

5.1.2. Kurssin tavoite

Oppilas ymmärtää ihmisen ominaislaatuun, ihmisen eettisyyteen ja yhteiskunnallisuuteen sisältyviä filosofisia ongelmia, on perehtynyt erilaisiin näitä ongelmia koskeviin katsomuksiin ja osaa käyttää lukiossa tai muutoin omaksumiaan tietoja omien perusteltujen käsitysten muodostamiseen näistä kysymyksistä.

5.1.3. Kurssin (F 1) sisältökohdat ja niiden tavoitteet

Ihminen, etiikka ja yhteiskunta

1. Ihminen
2. Etiikka
3. Yhteiskunta

1. Ihminen

1.1. Filosofinen problematiikka

Oppilas ymmärtää filosofisen ongelmanasettelun ja tutkimuksen yleisen luonteen, erityisesti ihmistutkimuksessa, ja sen suhteen arki ajatteluun ja erityistieteisiin.

1.2. Ihmisen ominaislaatu

Ymmärtää ja osaa arvioida ihmisen asemaa luonnossa tietoisesti kulttuurista luovana olentona.

1.3. Tietoisuustoiminnot

Osaa analysoida ihmiselle ominaisia tietoisuustoimintoja, erityisesti ajattelun luonnetta, ja niiden merkitystä tiedonhankinnassa ja maailmankatsomuksen muodostamisessa.

1.4. Ihmiskäsitykset

Osaa arvioida eri tieteiden merkitystä ihmiskäsityksen muodostamisessa ja tunnistaa erilaisia ihmiskäsityksiä.

1.5. Elämän tarkoituksen ongelma

Osaa arvioida erilaisista lähtökohdista kysymystä elämän mielekkyydestä sekä itsekasvatuksen mahdollisuudesta.

2. Etiikka

2.1. Moraalin synnystä (moraalitajunta)

Oppilas ymmärtää erilaisia vastauksia kysymykseen, mikä tekee ihmisestä moraalisen olennon.

2.2. Moraalin relatiivisuus ja absoluuttisuus

Osaa analysoida moraalien pätevyyskysymyksiä sekä niihin annettujen vastausten merkitystä eettiselle toiminnalle.

2.3. Eettiset pääsuunnat

Tuntee eettiset pääsuunnat sekä ymmärtää niiden riippuvuuden taustalla olevista ihmiskäsityksistä.

2.4. Normit ja eettinen vastuu

Osaa analysoida kysymystä, mikä tekee normien mukaisesta tai niiden vastaisesta käyttäytymisestä eettistä toimintaa.

2.5. Tahdonvapaus

Ymmärtää tahdonvapausongelman erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja sekä niiden kiinteän liittymisen arvioon yksilön eettisen toiminnan edellytyksistä.

3. Yhteiskunta

3.1. Ihminen sosiaalisena olentona

Oppilas osaa analysoida ihmisen erityispiirteitä sosiaalisena olentona ja arvioida erityisesti kielen erilaisia funktioita.

3.2. Yksilö ja yhteiskunta

Ymmärtää erilaisia katsomuksia yksilön ja yhteiskunnan suhteesta ja osaa arvioida erilaisia vapauden käsitteiden seuraamuksia.

3.3. Yhteiskuntäkäsityksiä

Tunnistaa ajankohtaisessa keskustelussa erilaisia yhteiskunnallisia peruskatsomuksia (esim. liberalismi, populismi, sosialismi) ja ymmärtää niiden perusteluja.

3.4. Yhteiskunnallisen tiedon luonne

Osaa analysoida luontoa ja yhteiskuntaa koskevan tiedon luonnetta ja niiden keskinäistä suhdetta

3.5. Tietoisuuden ja yhteiskunnan suhde

Ymmärtää erilaisia käsityksiä tietoisuuden ja yhteiskunnan suhteesta (mm. idealismi ja materialismi) ja pystyy analysoimaan erityisesti ideologian käsitettä ja sen seuraamuksia.

5.2. F 2, 2. kurssi

Tieto, tiede ja todellisuus

5.2.1. Kurssin laajuus

Kurssi on yhden opintoaikayksikön (38 t) laajuinen

5.2.2. Kurssin tavoite

Oppilas ymmärtää filosofisia kysymyksiä, jotka koskevat inhimillisen tiedon, tieteellisen ajattelun, todellisuuskäsityksen ja maailmankatsomuksen muodostamisen perusteita, pystyy tunnistamaan ajankohtaisessa keskustelussa esiintyviä katsomustapoja näillä ongelma-alueilla, sekä selkeästi perustelemaan omia katsomuksiaan.

5.2.3. Kurssin (F 2) sisältökohdat ja niiden tavoitteet

Tieto, tiede ja todellisuus

1. Tieto
2. Tiede
3. Todellisuus

1. Tieto

1.1. Tiedon määritelmä

Oppilas ymmärtää erilaisia käsityksiä inhimillisen tiedon luonteesta ja on perehtynyt erityisesti tiedon varmuuden ongelmaan .

1.2. Tiedostamisen rakenne

Tunnistaa tiedostamisen erilaiset rakennetekijät ja osaa arvioida niiden merkitystä tiedostamisessa.

1.3. Tiedon mahdollisuus ja rajat

Ymmärtää erilaisia perusasenteita kysymyksissä tiedon mahdollisuudesta ja rajoista ja pystyy arvioimaan niiden seuraamuksia.

1.4. Tiedon lähteet ja perustelut

Ymmärtää erottelun apriorisen (kokemuksesta riippumattoman) ja aposteriorisen (kokemusperäisen) tiedon välillä ja on perehtynyt erilaisiin käsityksiin tiedon alkuperästä.

1.5. Totuusteoriat

Tunnistaa kysymyksen totuuden ja todennäköisyyden luonteesta arki ajattelun ja tieteellisten käsitysten taustalla ja ymmärtää keskeiset totuusteoriat (lähinnä vastaavuusteoria, koherenssiteoria ja pragmaattinen teoria).

2. Tiede

2.1. Tieteellisen tiedon luonne

Oppilas ymmärtää erottelun arkitiedon ja tieteellisen tiedon välillä ja tieteelliseen tietoon kohdistuvat yleiset vaatimukset.

2.2. Tieteelliset lähestymistavat

Tuntee keskeisten tieteenfilosofisten suuntausten käsityksiä tieteellisestä menetelmästä.

2.3. Tieteiden luokittelu

Ymmärtää tieteiden luokittelun perusteet, lähinnä luonnonilmiön, kulttuurisineen ja inhimillisen toiminnan käsitteet ja osaa soveltaa luokittelua olemassaoleviin tieteisiin.

2.4. Tiede ja yhteiskunta

Tunnistaa ajankohtaiset ongelmat tieteellisen toiminnan ja yhteiskunnallisen käytännön suhteessa (mm. kysymyksen tieteen "hyödyllisyydestä" ja tieteen ohjautumisesta yhteiskunnallisten intressien mukaan).

2.5. Tieteen kehityksen ongelma

On perehtynyt keskusteluun tieteen kehityksen oletetuista lainmukaisuuksista ("normaalitiede", "kriisitiede" ja "tieteen paradigmat").

3. Todellisuus

3.1. Metafyysikan luonne ja ongelmat

Oppilas tuntee käsityksiä metafyysikan mahdollisuudesta ja ymmärtää keskeisiä metafyysisiä kysymyksiä (ulkomaailman olemassaolosta, olevan luonteesta, kaikkeuden alkuperästä ja tarkoituksesta).

3.2. Todellisuuskäsityksiä

Ymmärtää erilaisia käsityksiä olevan luonteesta (mm. materialismi, idealismi, spiritualismi) ja on perehtynyt keskusteluun ulkomaailman olemassaolosta.

3.3. Nykyajan filosofisia aatevirtauksia

Tuntee keskeisiä nykyajan filosofisia aateviratuksia (lähinnä loogis-analyyttinen filosofia, fenomenologia ja eksistentiaalisuus, marxismi) ja niiden historiallista taustaa sekä osaa arvioida niiden merkitystä nykykulttuurissa.

6. TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEN TOTEAMINEN JA ARVIOINTI

Filosofian opetuksessa ei pidä tyytyä vain muistamisen tasoon. Arvostelukokeeksi ei siksi sovellu monivalinta- tai täyttötehtävät.

Ymmärtämisen tason oppilas osoittaa selostamalla omin sanoin asioita ja painottamalla tärkeitä kohtia opitusta. Ymmärtäminen todetaan selostustehtävien avulla. Tekstianalyysi-tehtäviä voidaan myös pitää eräänä koetyyppinä. Osoittamalla ymmärtävänsä opittua oppilas saa kurssisuoriutumistaan korkeampia arvosanoja.

Soveltamisen tasolla oppilas pystyy käsittelemään ongelmaa jonkin katsomustavan pohjalta ja kykenee perusteltuihin vastaväitteisiin ja vaihtoehtojen esittämiseen. Soveltaminen ilmenee keskustelupuheenvuoroissa ja itsenäisesti laadituissa kirjallisissa tehtävissä. Soveltamistaito osoittaa yleensä erinomaista opitun hallintaa.

7. INTEGRAATIO

Filosofian kursseissa on monia integraatiokohtia esim. uskonnon, historian ja psykologian kursseihin.

Filosofian opetuksen yhtenä tavoitteena on auttaa oppilasta muodostamaan kokonaiskäsitys ihmisestä ja maailmasta eri tiedonalojen avulla. Tämä onnistuu osaltaan integroimalla filosofian kurssisisältöjä lukion muiden oppiaineiden kanssa.

6.2. HISTORIA JA YHTEISKUNTAOPPI

HISTORIA JA YHTEISKUNTAOPPI

Sisältö	Sivu
1. JOHDANTO	903
2. OPPIMÄÄRÄN TAVOITTEET	906
3. OPPIMÄÄRÄN JA SEN KURSSIEN RAKENTAMISEN YLEISET PE- RIAATTEET	908
4. OPPIMÄÄRÄN OPISKELUSSA JA OPETUKSESSA KÄYTETTÄVÄT TYÖTAVAT	911
5. ARVIOINTI	915
6. OPPIMATERIAALI	916
7. OPPIMÄÄRÄN YHTEYDET LUKION TOISIIN OPPIMÄÄRIIN SEKÄ AMMATILLISEN KOULUTUKSEN VASTAAVIIN KURSSEIHIN	918
8. KURSSISUUNNITELMAT	921

YHTEINEN OPPIMÄÄRÄ: KURSSIT H 1 - H 7

VALINNAISET OPPIMÄÄRÄT: KURSSIT H 8 V ja H 9 V

HISTORIA JA YHTEISKUNTAOPPI

1. JOHDANTO

Historian ja yhteiskuntaopin oppimääräsuunnitelman laadinnan keskeiset periaatteet on johdettu useista eri lähtökohdista. Perusteena olevien tieteenalojen luonne, pedagogiset tekijät ja yhteiskunnan koulutukselle asettamat vaatimukset on pyritty sovittamaan tasapainoisesti yhteen. On lisäksi huomattava, että nykyiset lukion historian ja yhteiskuntaopin sekä taloustiedon oppiennätykset ovat vuodelta 1963. Peruskoulun opetussuunnitelman vaikutus lukion historian ja yhteiskuntaopin opetukseen oppimääräsuunnitelman tasolla tulee siten näkyviin ensi kerran tässä oppimääräsuunnitelmassa.

Lukion historian ja eri yhteiskuntatieteitä soveltavan yhteiskuntaopin oppimääräsuunnitelmaa laadittaessa on oppimäärän merkitys täysipainoiseen inhimilliseen elämään ja yhteiskuntaan orientoivana tekijänä noussut korostetusti esille. On selvästi havaittavissa kansalaisten kasvava tarve tuntea yhteiskunnan ja kulttuurin nykymuotoja sekä kansalliselta että kansainväliseltä kannalta ja niihin johtaneita historiallisia kehitystekijöitä.

Historian ja yhteiskuntaopin oppimäärän käsittelylle varattu opetus aika on varsin suppea. Lukion opetussuunnitelmatoimikunnan historian ja yhteiskuntaopin opetukselle antamien aikaresurssien ja yhteiskunnan tälle opetukselle asettamien vaatimusten välillä vallitsee ristiriita. Osittain tästä syystä oppimääräsuunnitelman laatinut työryhmä on ratkaisunut oppimäärän rakenteen ja sisällön aikaisemmasta historian ja yhteiskuntaopin oppiennätyksistä selvästi poiketen. Oppimääräsuunnitelma on rakennettu peruskoulun tapahtumahistoriallisesti painottuneen opetussuunnitelman

pohjalle, ja se pyrkii ongelma-keskeiseen käsittelyyn ja kokonaisuuksien analysointiin.

Sekä oppimääräsuunnitelman rakentamisessa noudatettavaksi annettujen periaatteiden että tehtyjen sisältöratkaisujen vuoksi on oppimääräsuunnitelmassa jouduttu toistuvasti käyttämään eräitä sellaisia ilmaisuja, joiden tunteminen on edellytyksenä oppimääräsuunnitelman tulkitsemiselle. Tästä johtuen esitellään seuraavat käytetyt ilmaisut selityksineen.

Rakenne

Rakenteilla ja rakenteellisilla kokonaisuuksilla tarkoitetaan yksityisiä ilmiöitä laajempia kokonaisuuksia ja suurten kokonaisuuksien osia sekä niiden välisiä suhteita. Yhteiskunnan rakenteita ovat mm. yhteiskuntaryhmien väliset suhteet, tuotantovälineiden omistussuhteet, koulutuksen taso, teknologian taso.

Prosessi

Tarkastelun kohteena oleva kokonaisuus, jossa painotetaan erityisesti kehitys- tai muutosilmiötä siihen liittyvine tapahtumineen ja rakenteineen; esim. teollistumisprosessi, itsenäistymisprosessi.

Pääpiirteet, perustekijät, kehityslinjat

Tarkastelun kohteen ollessa suhteellisen laaja kokonaisuus, jossa voidaan erottaa useita prosesseja, vaatimustaso on asetettava sen mukaisesti. Tällöin keskitytään oleellisimpaan eli pääpiirteisiin, perustekijöihin ja näiden muodostamaan kehityslinjaan. Oleellisen löytäminen osoittaa kokonaisuuden hallintaa paremmin kuin runsaan ja järjestelemättömän (arvioimattoman) faktatiedon esittäminen.

Tieteellis-tekninen tutkimus

Tutkimus, joka on organisoitu teknisten sovellutusten kehittämiseen. Se erottuu tavoitteiltaan tieteellisestä perustutkimuksesta.

Aktiiviyötapa

Edellyttää oppilaalta itsenäisempää ja omakohtaisempaa työpästä kuin pelkästään kuunteleminen, lukeminen ja muistiin kirjoittaminen. Oppilas tuottaa tietoa kirjallisesti tai suullisesti sitä eri lähteistä hankittuaan.

Ekstensiivinen lukeminen

Tutustuvaa lukemista, joka kohdistuu suhteellisen laajaan tekstimateriaaliin. Sisältöä ei pyritä yksityiskohtaisesti painamaan mieleen, vaan saamaan siitä kokonaiskäsitys.

Tietää, tuntee

Tarkoittaa kokonaisuuden hahmottamiseen tarvittavia asiantietoja. Tämän tason tieto saattaa kertautuessaan uudessa yhteydessä muuttua ymmärtämiseksi tai osaamiseksi.

Ymmärtää, osata

Tarkoittaa kykyä hahmottaa kokonaisuuksia sekä niiden osien keskinäisiä suhteita ja yhteyksiä kokonaisuuksiin. Tämän tason tietoa käytetään käyttämään vertailussa.

Hallita

Tarkoittaa kykyä arvioiden ja analysoiden käyttää omaksuttuja tietoja ja rakentaa niistä uusia kokonaisuuksia.

2. OPPIMÄÄRÄN TAVOITTEET

Lukion historian ja yhteiskuntaopin oppimäärän tavoitteet on johdettu humanistisen ja yhteiskunnallisen sisältöalueen tavoitteiden kautta lukio-opintojen yleistavoitteista. Tavoitteita asetettaessa on otettu huomioon paitsi korkeakouluopiskelun vaatimuksia erityisesti yhteiskuntaelämässä tarvittavien tietojen ja valmiuksien lisääminen.

Oppimäärän tiedolliset tavoitteet ovat seuraavat:

Lukio-opiskelun ja opetuksen päättövaiheessa oppilaalla on yleiskäsitys yhteiskunnallisen toiminnan eri tekijöistä ja kehityksen päävaiheista. Oppilaalla on riittävästi tietoja kyetäkseen analysoimaan inhimillistä kulttuuria ja häntä ympäröivää todellisuutta elämäkatsomuksen muodostamiseksi. Oppilas hallitsee pääpiirteet länsimaisen (eurooppalaisen) kulttuurin kehityksestä ja siihen vaikuttaneista tekijöistä sekä tuntee keskeisiä piirteitä muista kulttuureista.

Oppimäärän tiedollisista tavoitteista on johdettu kurssikohtaiset osatavoitteet.

Oppimäärällä on samat taidolliset ja asennetavoitteet kuin koko sisältöalueella.

Oppimäärän tavoitteet on siten laadittu, että tietojen ja harjaantumisen avulla saavutetaan taidolliset tavoitteet. Asennetavoitteiden toteuttamispyrkimyksen tulee läpäistä koko oppimäärän opiskelua ja opetusta.

Kaikille yhteisen oppimäärän taidolliset tavoitteet on ryhmitelty kolmeen osaan osatavoitteiksi. Osatavoitteiden avulla pyritään asteittain saavuttamaan koko oppimäärän taidolliset tavoitteet erilaisia työtapoja käyttäen. Osatavoitteet on ilmaistu kurssien H 1, H 3 ja H 6 alussa.

Oppimäärän tiedollisten ja taidollisten tavoitteiden as-
teittaista saavuttamispyrkimystä on ilmennetty siten, et-
tä osatavoitteet on määritelty kolmiportaisesti: tietää,
tuntea; ymmärtää, osata ja hallita (ks. 1. Johdanto).

Tavoitteena ei ole yksittäisten ja irrallisten faktatie-
tojen tietäminen, osaaminen tai hallitseminen niiden it-
sensä vuoksi ('tietokilpailutavoite'). Tämän vuoksi op-
~~pinäärän~~ kurssikohtaisetkin tiedolliset tavoitteet on mää-
ritelty käsittämään suhteellisen laajoja kokonaisuuksia.
Faktatietoa on opittava ja omaksuttava sen vuoksi, että
ilman sitä ei voida hahmottaa kokonaisuuksia, havaita
kokonaisuuksien ja niiden osien keskinäisiä suhteita ja
yhteyksiä kokonaisuuksiin tai oppia arvioimaan ja analy-
soimaan tietoja ja rakentamaan niistä uusia kokonaisuuksia.

3. OPPIMÄÄRÄN JA SEN KURSSIEN RAKENTAMISEN YLEISET PERIAATTEET

Lukion historian ja yhteiskuntaopin oppimäärä käsittää seitsemän oppilaille yhteistä opintoaikayksikön laajuista kurssia. Tähän yhteiseen oppimäärään voidaan liittää kaksi erillistä opintoaikayksikön laajuista oppilaille valinnaista oppimäärää.

Yhteinen oppimäärä on laadittu seuraavien periaatteiden mukaan:

- a) oppimäärä rakentuu sekä tavoitteiltaan että sisällöltään peruskoulun historian ja yhteiskuntaopin opiskelun antamalle pohjalle;
- b) oppimäärä on perusrakenteeltaan kronologinen ja sen runkoaine koostuu keskeisesti taloudellisista, yhteiskunnallisista ja aatteellisista sisällöistä;
- c) oppimäärä ja sen kurssit on rakennettu tavoitteelliseksi kokonaisuuksiksi siten, että pääpaino keskittään ilmiökokonaisuuksiin ja niiden muutosprosesseihin sekä näiden vertailuun;
- d) oppimäärän opiskelu perustuu suhteellisen runsaan tekstimateriaalin lukemiseen ja sen oppitunnilla tapahtuvaan käsittelyyn joko opettajajohtoisesti tai oppilastöiden pohjalta (ks. kohta 4. oppimäärän opiskelussa ja opetuksessa käytettävät työtavat);
- e) oppimäärän neljään kurssiin sisältyy runkoaineksen lisäksi teema-ainesta, jonka opiskelun tiedolliset tavoitteet ovat opettajan ja oppilaiden yhdessä määriteltävissä. Teema-aineen opiskelun yhteydessä pyritään painotetusti toteuttamaan oppimäärälle asetettuja taidollisia tavoitteita.

Valinnaiset oppimäärät on rakennettu pääpiirtein kuten yhteinenkin oppimäärä.

Opiskelun ja opetuksen kohteena ovat painotetusti historialliset muutosprosessit, joita tarkastellaan myös pitkin

aikaväleihin. Tämän vuoksi kronologia soveltuu hyvin oppimäärän rakentamisen rungoksi. Oppimäärän sisältöjen runkoaineekseksi on valittu taloudelliset, yhteiskunnalliset ja aatteelliset ilmiöt ja niiden väliset vaikutussuhteet. Tämä perustuu niiden keskeisyyteen historiallisten ilmiöiden ja muutostapahtumien selittämisessä ja ymmärtämisessä. Toisaalta se perustuu siihen, että lukion historian opiskelun ja opetuksen tulee kehittää oppilaan kykyä nähdä nykyisyys yhtenä historian vaiheena. Runkoaineuksen opiskelun ja opetuksen yhteydessä käytetään ja laajennetaan peruskoulussa opittua sisältöalueelle ominaista terminologiaa sen käyttövalmiuden kehittämiseksi.

Peruskoulun historian opiskelussa ja opetuksessa tapahtumahistorialla on keskeinen osuus. Lukiossa tapahtumahistoria on pääosin jätettävä peruskoulussa hankittujen tietojen ja oppilaan omatoimisen lukemisen varaan.

Teema-aineuksen avulla täydennetään runkoaineuksen sisältöä ja pyritään painotetusti toteuttamaan niitä oppimäärälle asetettuja taidollisia tavoitteita, jotka vaativat aikaa ja harjaantumista. Tämän vuoksi erikoisesti teemojen opiskelussa käytetään erilaisia oppilaskeskeisiä aktiivisyystapoja.

Kulttuurihistoriallista ainesta oppimäärään sisältyy varsinaisen runkoaineuksen lisäksi erityisesti teemoihin ja valinnaiseen kulttuurihistorian oppimäärään. Runkoaineuksen opiskelun ja opetuksen yhteydessä oppilaat saavat kulttuuri-ilmiöiden ymmärtämiseksi tarvittavan perustan. Kulttuurihistorian kurssissa analysoidaan yhteiskunnan ja kulttuurin vuorovaikutussuhteita. Näin rakennetun oppimääräsuunnitelman avulla oppilailla on mahdollisuus hahmottaa ja omaksua laaja-alainen ja ajallisesti syvä kehys kulttuurinäkemykselleen. Kurssin tehokas opiskelu edellyttää vähintään yhteisen oppimäärän kahden ensimmäisen kurssin opiskelua.

Toinen oppilaille valinnainen oppimäärä, kansalaisen lakitiedon kurssi, on lukiossa uusi. Yhteiskunnan monimuotoistuminen ja nykyinen kahdeksantoista vuoden täysi-ikäisyysraja edellyttävät nuoreltakin kansalaiselta lakiasioiden tuntemusta. Oppimäärä on tavoitteiltaan lähellä käytäntöä ja rakentuu peruskoulun oikeusvalistusopetuksen ja yhteiskuntaopin kurssin luomalle pohjalle. Kurssi voidaan opiskella ja opettaa peruskoulussa opitun pohjalta ilman ajallisia riippuvuussuhteita yhteiseen oppimäärään.

4. OPPIMÄÄRÄN OPISKELUSSA JA OPETUKSESSA KÄYTETTÄVÄT TYÖTAVAT

Peruskoulussa oppilaat ovat tottuneet ohjattuun oppikirjaan perustuvaan työskentelyyn sekä yksilö- ja ryhmätyöskentelyyn. He ovat alustavasti tutustuneet mm. karttojen, tilastojen, sanomalehtien ja kuvien käyttöön opiskelussa. Kaikkia näitä taitoja tulee lukiossa edelleen kehittää.

Luento ja opetuskeskustelu ovat lukiossa käyttökelpoisia työmenetelmiä erityisesti laajoja kokonaisuuksia opiskeltaessa. Tällöin tulee oppilaita harjaannuttaa muistiinpanotekniikkaan ja keskustelutaitoon. On pyrittävä ohjaamaan oppilaita erottamaan olennainen vähemmän olennaisesta asiasta ja käyttämään hyväksi opittuja tietoja sekä tekemään johtopäätöksiä.

Opiskelun ja opetuksen tehostamiseksi on tarpeen vaihdella käytettäviä työmenetelmiä. On erityisesti pyrittävä siihen, että oppilaat tottuvat oppimäärän tuloksekkaan opiskelun kannalta tärkeiden aktiivisyötapojen käyttöön. Tämä harjaantuminen edistää myös lukion yleistavoitteisiin kuuluvan korkeakouluopiskeluvalmiuksien hankkimista. Historian ja yhteiskuntaopin opiskelussa suositeltavia aktiivisyötapoja ovat ekstensiivinen lukeminen sekä erilaiset yksilö- ja ryhmätyönä laadittavat suppeat kirjoitelmat. Näiden avulla täydennetään sitä aktiivisyötapojen kokonaisuutta, josta osaan oppilaat ovat tutustuneet jo peruskoulussa.

Historia on lukuaine ja sen opiskelussa lukiossa on oppilailta edellytettävä kykyä lukea suhteellisen laajojakin (20-30 sivua) kokonaisuuksia oppitunteja varten. Varsinaisen oppitunti voidaan tällöin varata luetun tiedon jäsentämiseen ja johtopäätösten tekoon. Koska ei ole perusteltua olettaa, että valmius tällaiseen tekniikkaan on olemassa oppilaan siirtyessä lukioon, on opettajan vähitellen ohjattava oppilaitaan ekstensiivisen lukemisen tek-

niikkaan. Tällöin voidaan tukeutua myös niihin valmiuksiin, joita oppilaat ovat saaneet äidinkielen ja vieraiden kielten opiskelussa. Harjaantumisen ekstensiiviseen lukemiseen tulee tapahtua kolmen ensimmäisen kurssin aikana siten, että sitä voidaan tehokkaasti käyttää kurssista H 4 alkaen. On suotava, että oppilaat perehtyvät tässä yhteydessä paitsi varsinaiseen oppimateriaaliin myös laajemmalti historialliseen kirjallisuuteen. Oppilaita on pyrittävä ohjaamaan historiallisen kirjallisuuden eri alojen pariin siten, että heille muodostuu käsitys historiaa käsittelevien teosten eri lajeista (yleisesitykset, erikoistutkimukset, elämäkerrat, muistelmat, pamfletit jne.), niiden erilaisista tavoitteista ja tavoitteiden vaikutuksesta sisältöön. Etäistavoitteena on tällöin pidettävä sitä, että oppilaalle syntyy halu ja valmius myös kouluaikinsa päätyttyä lukea historiallista kirjallisuutta ja käyttää sen tarjoamia tietoja ja näkemyksiä kriittisesti hyväkseen. Historialliseen kirjallisuuteen tutustumisen tulee ensi sijassa tapahtua vapaaehtoisuuden pohjalta. Tällaista vapaaehtoisuuteen perustuvaa tutustumista on voitava pitää oppilaan opiskelun arvioinnissa myönteisesti vaikuttavana tekijänä.

Kokemusten mukaan kirjoitelma- ja tutkielmatyöskentely soveltuu erityisen hyvin lukion historian ja yhteiskuntaopin opiskeluun. Kurssin H 1 propedeuttisen osan yhteydessä oppilaat laativat kirjoitelman, jonka avulla he voivat oma-kohtaisesti perehtyä historiallisen tiedon etsinnän ja arvioinnin alkeisiin. Tutkielmatyöskentely edellyttää pitemmälle kehittyneitä valmiuksia. Tutkielma laaditaan annetusta aiheesta, jonka tulee olla selkeä, keskeiseen ja oppilasta kiinnostavaan kysymykseen liittyvä, riittävän suppeaksi rajattu ja käytettävissä oleviin läheisiin ja kirjallisuuteen pohjautuva. Tutkielma voidaan laatia joko yksilöllisesti tai ryhmätyönä. Keskeisinä tutkielman arvioinnin perusteina ovat rakenne ja asiasisältö. Myös esitystapaan on kiinnitettävä huomiota. Tutkielmatyöskentely edellyttää oppilaalta myös varsinaisten koulukuntien ulkopuolella tehtävää työtä. Erityisesti tämän työmenetelmän yhteydessä tulee oppilaan kokonaistyömäärää tark-

kailla. Laaditut tutkielmat käsitellään luokassa esimerkiksi seminaarityöskentelynä. Tutkielmatyöskentely on syytä sijoittaa toisen lukiovuoden loppupuolelle. On myös mahdollista käynnistää työskentely toisen lukiovuoden keväällä ja saattaa se päätökseen kolmannen lukiovuoden syksyllä. Kurssit H 5 ja H 6 tarjoavat runsaasti sellaista aineistoa, josta tutkielma voidaan laatia. Yhteistoiminta muiden oppimäärien kanssa (äidinkieli - kielellinen ja laadinnallinen valmius/vieraat kielet - vieras-kielinen lähdeaineisto/muut reaaliaineiden oppimäärät - toiset näkökulmat aiheeseen) on tutkielmatyöskentelyn onnistumiseksi välttämätöntä.

Muita historian ja yhteiskuntaopin opiskeluun soveltuvia aktiivisyötapoja ovat haastattelututkimus ja tutustumiskäynnit. Suppean haastattelututkimuksen suorittaminen liittyy hyvin esimerkiksi kurssin H 7 sosiaalistamista käsittelevään jaksoon. Työtapo tutustuttaa oppilaat yhteen yhteiskuntatieteiden käyttämään tiedonhankintamenetelmään. Tutustumiskäynnin kohteeksi soveltuu museo erittäin hyvin eri kurssien yhteyksissä. Valinnaiskurssin H 9 opiskeluun liittyvät tutustumiskäynnit virastoon ja tuomioistuimeen. Muita tutustumiskäyntejä voidaan suorittaa soveltuvissa kohdissa. Tutustumiskäynnin yhteydessä tulee ennalta tapahtuva pohjustaminen ja jälkikäsitteily suorittaa niin, että käynti toteuttaa opetuksen ja opiskelun kannalta tärkeitä tavoitteita.

Opiskelun ja opetuksen tukena on syytä mahdollisuuksien mukaan käyttää myös ulkopuolisia asiantuntijoita. Ulkopuolisen asiantuntijan luennon, eri oppimäärien integraatioprojektin tai myöskin pelkän historian ja yhteiskuntaopin opiskelun yhteydessä voidaan käyttää suuryhmäluennon ja pienryhmätyöskentelyn varaan rakentuvaa työmenetelmää.

Historian ja yhteiskuntaopin opiskelun tärkeän osan muodostaa ajankohtaisten tapahtumien seuraaminen, jossa käytetään lähteinä sanomalehtiä ja muuta uutisaineistoa. Lukiossa on tällä tavoin edelleen harjaannutettava niitä

taitoja ja tottumuksia, jotka oppilaat ovat peruskoulussa saaneet ajankohtaisten kysymysten seuraamiseen. Sanomalehti ja muut joukkoviestinnän kanavat ovat historian ja yhteiskuntaopin opiskelun ja opetuksen keskeinen apuväline. Niiden tarjoamaa aineistoa voidaan käsitellä vaihtelevin menetelmin esimerkiksi oppilasryhmien laatimien viikottaisten ajankohtaistalkausten tai tunnilla käytävän johdetun keskustelun muodossa. Olennaista valmiuksien kehittämisessä on harjaannuttaminen analysoivaan uutismateriaalin käsittelyyn sekä eri joukkoviestimien välittämien uutisten kriittiseen vertailuun. Eri kurssien sisällöt on laadittu siten joustaviksi, että aikaa ajankohtaisten kysymysten käsittelyyn on olemassa.

Historian ja yhteiskuntaopin oppimäärän tiedolliset tavoitteet saavutetaan ensi sijassa käsiteltävän asiatiedon kautta, kun taas taidolliset tavoitteet saavutetaan käyttämällä järjestelmällisesti ja harkiten edellä selostettuja työmenetelmiä. Taidollisten tavoitteiden saavuttaminen vaarantuu, jos opiskelussa ja opetuksessa ajaudutaan vain runsaiden asiasisältöjen pintapuoliseen käsittelyyn.

Aktiiviyötavat saattavat tuoda mukanaan erityisjärjestelyjä ja edellyttävät siten erityistä vaivannäköä. Tällaisen on kuitenkin katsottava liittyvän opiskeluun, koska työmenetelmien avulla tapahtuva valmiuksien harjaannuttaminen on olennainen osa oppimistapahtumaa.

5. ARVIOINTI

Oppimäärän opiskelun tuloksellisuus arvioidaan käyttäen kriteerinä asetettuja tiedollisia ja taidollisia tavoitteita. Arviointi kohdistuu sekä tiedollisten että taidollisten tavoitteiden saavuttamisen mittaamiseen. Evaluointi edellyttää tarkkaa harkintaa essee-tyyppisen kokeen kysymyksiä laadittaessa sekä ennakkoluulottomuutta pyrittäessä mittaamaan oppilaiden panosta ja taitoa mm. ryhmätyöskentelyssä. Tällöin tulevat kysymykseen opettajan suorittaman arvioinnin lisäksi oppilaan itsensä ja ryhmän toisten jäsenten suorittama arviointi. Essee-tyyppisen kokeen kysymysten tulee kohdistua kuten asetetut tavoitteetkin suhteellisen suuriin kokonaisuuksiin ja yksittäinen sekä irrallinen faktatieto on jätettävä syrjään. Monivalintatehtäviä käytettäessä on tarkoin harkittava niiden soveltuvuutta ja painoa tavoitteiden saavuttamisen arvioinnissa. Monivalintatehtävät ja lyhyet määritelmätehtävät soveltuvat keskeisten termien ja käsitteiden tuntemisen kontrollointiin.

Oppimäärän tavoitteista on osa siten asetettu, että niiden saavuttamista ei voida täsmällisesti evaluoida. Tällaisia ovat mm. asennetavoitteet. Vaikeasti mitattava on myös oppilaan harrastuneisuus. Se ilmenee mm. työskentelyaktiivisuutena ja vapaaehtoisena historialliseen ja yhteiskunnalliseen kirjallisuuteen tutustumisena. Edelleen sitä osoittaa tutkielman laatiminen oppimäärän alueelta. Nämä seikat tulee arvioinnissa ottaa huomioon myönteisinä näyttöinä.

6. OPPIMATERIAALI

Historian ja yhteiskuntaopin opetuksessa käytettävän oppimateriaalin tulee tukea oppimääräsuunnitelman toteutumista. Oppimateriaalin avulla on voitava saavuttaa asetetut tiedolliset tavoitteet. Samalla sen avulla on kuitenkin päästävä toteuttamaan myös niitä menetelmällisiä ratkaisuja, jotka oppimääräsuunnitelmaan sisältyvät. Vuoden 1963 lukion historian ja yhteiskuntaopin sekä taloustiedon oppiennätyksiä noudattava oppimateriaali ei sovellu tämän oppimääräsuunnitelman mukaisena tapahtuvaan lukion historian ja yhteiskuntaopin opiskeluun ja opetukseen.

Perusmateriaalin tulee tarjota oppimääräsuunnitelman edellyttämät asiatiedot. Keskeisen tietoaineksen lisäksi tulee perusmateriaalin tarjota luettavaksi soveltuvaa aineistoa, joka laajentaa ja syventää kuvaa käsiteltävästä aihepiiristä. Oppimateriaalin avulla on oppilaan voitava myös hahmottaa suurempia asiakokonaisuuksia. Luettavuuden kannalta on olennaista, että mieleenpainettavien asiatietojen määrä tekstissä on harkiten rajattu.

Oppimateriaalin avulla on oppilaan voitava myös tottua käyttämään tilastoja, karttoja ja kuvia. Tilastollisen materiaalin tulee olla muokattua sillä tavoin, että se soveltuu käyttöön sekä tutkittavan asian että oppilaiden yleisen tieto- ja taitotason kannalta. Karttojen ja varsinaisen kuvituksen on kirjoitettua tekstiä ja tilastoja täydentäen tuettava opiskelua ja opetusta.

Oppimäärään sisältyvien teemojen ja valinnaiskurssien opiskeluun on tarkoituksenmukaista valmistaa erityismateriaalia, jotta teemakäsittelylle ja valinnaiskursseille ominaiset piirteet voivat toteutua mahdollisimman tehokkaasti.

Tämän täydennysmateriaalin ei välttämättä tarvitse kuulua siihen oppimateriaaliin, jonka oppilas hankkii omaan käyttöönsä, vaan sitä voidaan säilyttää tarvittava määrä koulun kirjastossa.

Oppimääräsuunnitelman edellyttämät menetelmälliset ratkaisut, esimerkiksi tutkielmatyöskentely, vaativat onnistuakseen myös kirjaston käyttöä. Koulukirjastoon tulee hankkia riittävästi opiskelun kannalta keskeistä historiallista kirjallisuutta. Koska varsinainen koulukirjasto ei useinkaan voine tarjota laajaa kokoelmaa historiallista ja yhteiskunnallista kirjallisuutta erikoisalojen osalta, on pyrittävä yhteistoimintaan ja työnjakoon koulukirjaston ja yleisten kirjastojen kesken. Harjaantuminen yleisten kirjastojen käyttöön muodostuisi tällöin erääksi historian ja yhteiskuntaopin opiskelun osasisällöksi.

Ajankohtaisten tapahtumien ja yhteiskuntaopin opetuksessa on välttämätöntä käyttää oppimateriaalina sanomalehtiä. Opetuskäyttöön on koulun kirjastoon tai muuhun soveltuvaan paikkaan saatava päivittäin poliittisesti tasapuolisesti valtakunnallisia ja alueellisia sanomalehtiä. Oppilaille tulisi tarjota tilaisuus lukea lehtiä myös varsinaisten oppituntien ulkopuolella.

Sanomalehtien rinnalla myös aikakausilehdet, radio ja televisio tarjoavat historian ja yhteiskuntaopin opetukseen hyödyllistä ja käyttökelpoista aineistoa. Koska opetusta koulussa ei voida rakentaa siten joustavaksi, että radion ja television tarjoamat ohjelmat voitaisiin käyttää välittömästi hyväksi, on pyrittävä siihen, että ohjelmia voidaan taltioida myöhempää käyttöä varten.

7. OPPIMÄÄRÄN YHTEYDET LUKION TOISIIN OPPIMÄÄRIIN SEKÄ AMMATILLISEN KOULUTUKSEN VASTAAVIIN KURSSEIHIN

7.1. Yhteydet lukion muihin oppimääriin

Historian ja yhteiskuntaopin oppimäärällä on yhteyksiä kaikkiin muihin lukion oppimääriin. Nämä yhteydet ovat kolmea eri tyyppiä: 1) Sekä lukion että sen eri oppimäärien yleisiin asennetavoitteisiin pyrkiviä, 2) taidollisten tavoitteiden saavuttamiseen pyrkiviä ja 3) eri oppimäärissä käsiteltävistä asioista tai aihepiireistä johtuvia yhteyksiä.

Historian ja yhteiskuntaopin sekä lukion muiden oppimäärien asennetavoitteet tukevat vastavuoroisesti toisiaan. Erikoisesti yleistä kansalaiskasvatusta ajatellen historian ja yhteiskuntaopin oppimäärä muodostaa rungon, jota muut oppimäärät täydentävät ja jonka varaan ne voivat tukeutua.

Historian ja yhteiskuntaopin oppimäärän taidollisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää konkreetteja yhteyksiä muihin oppimääriin. Äidinkielen opiskelu ja opetus antaa kirjalliseen ja suulliseen esittämiseen tarvittavaa taidollista valmiutta, vieraitten kielten opiskelu ja opetus mahdollistaa vieraskielisen lähde- ja oheismateriaalin käytön historian ja yhteiskuntaopin tunneilla ja matematiikan antama valmius käyttää ja tulkita tilastoja tukee sekä historian että yhteiskuntaopin opiskelua ja opettamista. Toisaalta tämän oppimäärän työtavoissa keskeisesti esiintyvät harjaantuminen tiedon etsintään, tiedon ja tietolähteiden kriittiseen arviointiin sekä uuden tiedon tuottaminen tukevat lukion muiden oppimäärien opiskelua ja opettamista.

Tiedollisella alueella historian ja yhteiskuntaopin yhteydet muihin oppimääriin ovat niin runsaat, että yksityiskohtaista luetteloja niistä ei ole tarpeen tehdä. Luonnontieteellisen sisältöalueen oppimääräsuunnitelmien yhteydessä oleva esitys, josta käyvät ilmi mm. luonnontieteel-

lisen sisältöalueen oppimäärien ja historian ja yhteiskuntaopin oppimäärän väliset aihepiiriyhteydet, antaa konkreetin esimerkin yhteyksien moninaisuudesta. Äidinkielen ja vieraiden kielten oppimäärissä käsitellään sellaista kulttuurihistoriallista, ajankohtaista ja yhteiskunnallista aineistoa, jonka tehokas opiskelu ja opettaminen tarvitsee historian ja yhteiskuntaopin luomia kehyksiä. Vastaavasti historian ja yhteiskuntaopin kannalta tarkasteltuna äidinkielen ja vieraiden kielten opiskelu ja opetus voi merkittäväällä tavalla täydentää erikoiskysymyksiä käsiteltäessä historian ja yhteiskuntaopin opiskelua ja opetusta, joka esim. kirjallisuuden historian tai vieraiden maiden historian ja nykypäivän käsittelyssä ei voi seikkaperäisesti paneutua kaikkiin yksityiskohtiin.

Tiedollisen alueen yhteyksiä on historialla ja yhteiskuntaopilla edellä mainittujen lisäksi vastaavalla tavalla myös muihin oppimääriin, erityisesti taideaineisiin.

7.2. Yhteydet ammatillisen koulutuksen vastaaviin kursseihin

Ammatillisessa koulutuksessa ei opeteta oppimäärää nimeltä historia ja yhteiskuntaoppi. Kuitenkin ammatillisen koulutuksen yleissivistävään opetukseen kuuluu yhteiskuntaan ja työelämään perehdyttävän sekä elämäkatsomuksellisen sisältöalueen osana yhteiskuntaopin oppimäärä. Tämän oppimäärän käsittelyssä tulee oppimääräsuunnitelman laatineen ammatillisen koulutuksen yleissivistävän opetuksen uudistamistoimikunnan ao. jaoston kannanoton mukaan tarkastella asioita myös historiallisesta näkökulmasta.

Yhteiskuntaopin opetus ajoittuu ammatillisessa koulutuksessa siten, että oppimäärää käsitellään kaikille yhteisenä oppimääränä yleisjaksossa ja myöhemmin myös sekä työntekijäasteisella että opistoasteisella erikoitumisjaksolla. Yleis-

jakso sijoittuu ammatillisen koulutuksen alkuun, kun taas lukiossa yhteiskuntaoppia käsittelevä kurssi opiskellaan vasta kolmantena lukiovuotena. Lukion Yhteiskuntaopin valinnaiskurssi Kansalaisen lakitietous voidaan sen sijaan opiskella jo ensimmäisenä tai toisena lukiovuotena. Ajallista vastaavuutta ei kuitenkaan lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteiskuntaopin kurssien käsittelylle synny.

Ammatillisen koulutuksen yhteiskuntaopin oppisisältö eroaa osittain sisällöiltään ja erityisesti rakenteeltaan ja tavoitetasoltaan lukion yhteiskuntaopin kurssista.

Lukion historian oppimääriin kuuluvat kurssit ja ammatillisen koulutuksen yhteiskuntaopin opetus eivät vastaa toisiaan.

8. KURSSISUUNNITELMAT

H 1 (1. kurssi)

Kurssin nimi: Länsimaisen kulttuurin kehityserusta

Kurssien opiskelun taidolliset tavoitteet (H 1 ja H 2)

Oppilaalla on motivaatiota ja valmiutta erilaisin menetelmin hankkia historiallista ja ajankohtaista tietoa. Oppilas osaa laatia lyhyen kirjoitelman käyttäen hyväkseen muutamia historiallisia lähteitä.

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

1.1. Oppilas ymmärtää historiatieteen tavoitteet ja historiallisen tiedon luonteen, käytön ja merkityksen sekä tuntee pääpiirteet tutkimusmetodiikasta.

Oppilas tietää, että opiskeltu tieto on tulosta laajasta ja suuritöisestä tutkimuksesta ja että tiedon varmuus saattaa eri asioiden kohdalla olla erilaista.

Oppilas tietää, että vaikka tiedoista vallitsisikin yksimielisyys, katsomukset niiden keskinäisistä yhteyksistä, merkityksestä ja laadusta saattavat vaihdella.

1.2. Oppilas tietää inhimillisen kulttuurin varhaiskehityksen pääpiirteet sekä luonnon ja sen hyväksikäytön merkityksen vanhimpien yhteiskunta- ja valtiomuodostumien taloudellisena perustana.

1.3. Oppilas tuntee Välimeren alueen keskeiset taloudelliset, yhteiskunnalliset ja sivistykselliset kehityslinjat antiikin aikana.

Oppilas tietää talousteoreettisesti rahatalouden ja vaihdannan merkityksen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä.

Oppilas ymmärtää antiikin merkityksen Euroopan kulttuuri-kehitykseen.

1.4. Oppilas ymmärtää myöhäisantiikin ja varhaiskeskiajan murroskauden väestöliikkeiden taustan ja merkityksen Euroopan myöhemmälle kansalliselle ja kielelliselle kehitykselle. Oppilas tietää kirkon aseman ja merkityksen keskiajan alun yhteiskunnallisessa ja sivistyksellisessä kehityksessä.

Oppilas tuntee Euroopan itäisen ja läntisen kulttuuripiirin muotoutumisen pääpiirteet.

Kurssin sisällöt

1.1. Propedeuttinen osa

1.1.1. Historian ja yhteiskuntaopin lukio-opiskelun luonne ja tavoitteet

1.1.2. Historia-käsite, historiantutkimuksen tavoitteet ja keinot, historiallisen tiedon hankinta, luonne ja käyttö.

1.1.3. Ihminen yhteiskunnallisena ja historiallisena olentona, ihmislajin varhaiskehitys, kulttuurin varhaisvaiheet ja luonnon hyväksikäytön alku.

1.2. Suurten jokilaaksojen kulttuuri

1.2.1. Agraariyhteisöstä urbaaniyhteisöön, urbanisointu-kehityksen taloudellinen pohja.

1.2.2. Kaupungistumisen vaikutus yhteiskuntaan, yhteiskunnallinen eriytyminen, yhteiskuntaluokkien synty ja taistelu vallasta.

1.2.3. Tieteen synty, edellytykset ja varhaisia saavutuksia.

1.3. Välimeren maailma antiikin aikana

1.3.1. Kreikkalaisen maailman yhtenäisyys ja ristiriidat, taloudellis-valtiollisen kehityksen pääpiirteet.

1.3.2. Ateenan kaupunkivaltion muuttuminen: maanviljely, käsityö, kauppa, merenkulku ja kolonisaatio.

- 1.3.3. Ateenan yhteiskuntaluokat ja pyrkimykset niiden välisten ristiriitojen säätelyyn (aristokratia - timokratia - demokratia).
- 1.3.4. Helleeninen kulttuuri: uskonnollinen perusta, filosofia, kirjallisuus ja kuvaamataiteet.
- 1.3.5. Hellenistinen kulttuuri: Aleksanteri Suuren valloitusten luomat edellytykset, hellenistisen kulttuurin eroaminen helleenisestä.
- 1.3.6. Rooman imperiumin synty ja päävaiheet.
- 1.3.7. Rooman laajenemisen vaikutus Välimeren piirin yhteiskuntaan ja talousjärjestelmään.
- 1.3.8. Rooman suurkaupunki toiminnassa.
- 1.3.9. Välimeren alueen taloudellinen pirstoutuminen, paluu luontoistalouteen, maallepako.

1.4. Euroopan syntytekijät

- 1.4.1. Germaanien, slaavien ja arabien vaellukset.
- 1.4.2. Välialueiden asuttaminen ja asutustoiminta, maaseudun ja kaupungin välinen muuttoliike.
- 1.4.3. Bysantti antiikin kulttuuriperinnön siirtäjänä ja kehittäjänä, idän kirkko, Novgorod ja Kiova
- 1.4.4. Paavius ja keisarius, universaalisuus ja lännen kirkko.
- 1.4.5. Euroopan kielellinen muotoutuminen.

Opetukselliset viitteet

- 1.1. Opiskelun pohjaksi selvitetään keskustellen oppimäärän opiskelun ja opetuksen tavoitteet ja luonne (ks. luvut 4.2.2. - 4.2.4.).

Pohjaksi koko oppimäärän opiskelulle selvitetään historia-käsitteen kaksi merkitystä, historiatieteen luonnetta ja merkitystä nykyisten tieteiden joukossa sekä tarkastellaan niitä maailmankatsomuksellisia ja elämänskatsomuksellisia kokonaisuuksia, joihin ne pohjaavat ja joille ne antavat pohjaa.

Tutustutaan käytännössä historiantutkimuksen havaintoaineistoon eli historiallisiin lähteisiin ja niiden käyttöön tutkimuksessa. Tehdään lyhyt kirjoitelma käyttäen olosuhteiden sallimin rajoin hyväksi paikallisia lähteitä.

Argeologian ja historiantutkimuksen tuloksia käyttäen selvitetään ihmislajin kehitystä luontoa hyväkseen käyttäväksi ja ympäristöään säätelemään kykeneväksi.

1.2. Suurten jokilaaksojen kulttuurikehitystä tarkastellaan rinnakkain. Todetaan samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia sekä verrataan kehitysprosessia myös nykyaikaan.

1.3. Käsitellään niitä keskeisiä piirteitä, jotka ovat vaikuttaneet eurooppalaiseen kulttuuriin vanhalla ajalla ja varhaiskeskiajalla.

Tutustutaan laajenevan vaihdannan vaikutuksiin talous- ja yhteiskuntaelämässä Välimeren piirissä.

Tarkastellaan antiikin kaupunkivaltion kehitysvaiheita esimerkkinä Ateena. Arvioidaan Ateenan demokratiaa ja sen toimivuutta silloisissa oloissa sekä eroja nykyisiin demokraatiakäsityksiin ja toimintamalleihin.

Tutustutaan aiemmin kurssissa käsiteltyä yhteiskunnallista taustaa vasten esimerkein hellenisen kulttuurin keskeisiin piirteisiin. Vertaillaan hellenisen ja hellenistisen kulttuurin erilaista valtiollis-yhteiskunnallista pohjaa ja tutustutaan muutamien esimerkein hellenistisen kulttuurin keskeisiin piirteisiin.

Perehdytään kartan ja/tai muiden havaintovälineiden avulla Rooman imperiumin rakentumiseen. Analysoidaan kaupunkivaltion hallintomallin sopeuttamista laajenevan imperiumin hallintoon sekä imperiumin taloudellisia edellytyksiä, voimavaroja sekä niiden käyttöä hellenististä kulttuuria sovellettaessa ja kehitettäessä (Pax Romana, insinööritaito ja oikeuskäytäntö).

Tarkastellaan antiikin Roomaa suurkaupunkina: väestö, asuminen, huolto ja kulttuuri-ilmasto, verrataan nykyaikaan. Analysoidaan rajoittuvan ja vähenevän vaihdannan vaikutuksia talous- ja yhteiskuntaelämässä sekä myöhäisantiikin ilmiönä että talousteoreettisesti.

1.4. Tarkastellaan erilaisia muuttoliikeilmiöitä ja niiden taustatekijöitä kokonaisuutena: kansojen ja suurten kan-

ryhmien vaelluksia, hallintoalueiden sisäistä muuttoliikettä (kaupungistuminen ja maallepako) ja tietoista asutustoimintaa. Vertaillaan ilmiöiden syntyyn vaikuttaneita tekijöitä (push, pull), tavoitteita ja vaikutuksia.

Tarkastellaan Bysanttia antiikin kulttuuriperinnön siirtäjänä, kehittäjänä ja laajentajana. Tarkastellaan paaviutta ja keisariutta universalismin ilmentäjinä, analysoidaan näiden suhdetta toisiinsa ja Bysanttiin. Verrataan kirkon ja valtion suhdetta toisiinsa Bysantissa ja läntisessä Euroopassa.

Tarkastellaan Euroopan karttaa kielelliseltä ja kansalliselta kannalta 1300-1400-luvulla ja verrataan Rooman imperiumin aikaiseen ja nykyiseen tilanteeseen.

H 2 (2. kurssi)

Kurssin nimi: Laajentuvan vaihdannan yhteiskunta

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet:

2.1. Oppilas tietää pääpiirteet feodalistisesta yhteiskunnasta, sen taloudellisesta pohjasta, valtasuhteista ja hallintojärjestelmästä sekä yhteiskuntafilosofiasta.

Oppilas tietää Välimeren alueen kolmen kulttuuripiirin kilpailun pääpiirteet ja ymmärtää sen vaikutukset itäisen ja läntisen Euroopan kehitykseen keskiajan jälkipuoliskolla.

2.2. Oppilas ymmärtää renessanssin murroksellisuuden.

Oppilas ymmärtää absoluuttiseen hallitusjärjestelmään johtaneet taloudelliset, yhteiskunnalliset ja aatteelliset kehityslinjat ja tuntee absoluuttisen hallitusjärjestelmän rakenteet.

Oppilas ymmärtää tieteellisen tiedon ja uudenlaisen maailmankuvan kehityksen väliset yhteydet sekä tuntee maailmankuvan muuttumisen rakenteelliset tekijät.

2.3. Oppilas ymmärtää pääpiirteet Englannin, Pohjois-Amerikan ja Ranskan vallankumousten taloudellisista, yhteiskunnallisista ja aatteellisista tekijöistä ja tuntee uuden vallankäyttömuotojen keskeiset piirteet sekä ymmärtää niiden vaikutukset.

Oppilas ymmärtää rahatalouden ja vaihdannan merkityksen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä .

2.4. Opettaja ja oppilaat yhdessä asettavat tiedolliset tavoitteet teeman/teemojen opiskelulle.

Kurssin sisällöt2.1. Feodalismin yhteiskunta ja talousjärjestelmä

2.1.1. Feodalismin taloudellinen pohja: kartanotalous

2.1.2. Feodalistinen hallintojärjestelmä ja yhteiskuntafilosofia.

2.1.3. Bysantin, Rooman (läntinen Eurooppa) ja arabien kilpailu ja laajentumispyrkimykset, ristiretket.

2.1.4. Kaupan ja kaupunkien kasvu: porvariston synty, kaupunkivaltiot ja -liitot.

2.1.5. Feodalismin mureneminen.

2.1.6. Katolisen kirkon kriisi ja sen yhteiskunnalliset perusteet.

2.2. Absoluuttisen hallitusjärjestelmän muotoutuminen

2.2.1. Renessanssin taloudellis-yhteiskunnallis-aatteellinen murros.

2.2.2. Löytöretkien edellytykset ja seuraukset: tekniikka, uudet tuotteet, markkinoiden laajentuminen, uudet taloudelliset painopistealueet, rahatalouden yleistyminen ja kauppakapitalismi.

2.2.3. Vallan keskittyminen hallitsijalle: porvariston tuki hallitsijalle (asetekniikka, armeija ja rahoitus).

2.2.4. Merkantilismi: valloitusotien rahoitus, manufaktuurien ja ulkomaankaupan suosiminen, ensimmäinen siirtomaajärjestelmä ja kolonisaatio, modernin hallintojärjestelmän luominen (Suomen historia).

2.2.5. Yhteiskuntaryhmien valtasuhteiden kehitys:

- . aatelin johtava asema, aatelin maa- ja muu omistus, virka-aateli

- . kirkon ja papiston aseman muuttuminen

- . kaupungit ja porvaristo: suurkaupunkien muotoutuminen, aktiivinen kaupunkipolitiikka

- . talonpoikien aseman kehitys

- . muu väestö

2.2.6. Mekanistisen maailmankuvan muotoutuminen: mekanististen periaatteiden tulo luonnontieteisiin, empiirisen tarkastelutavan läpimurto, tieteellisen tutkimuksen uudet tavoitteet, uusien tieteellisten instituutioiden perustaminen.

2.3. Porvarillisen yhteiskunnan vahvistuminen

- 2.3.1. Englannin, Pohjois-Amerkan ja Ranskan vallankumousten luonne.
- 2.3.2. Kumousten yhteiskunnallinen, taloudellinen ja aatteellinen perusta.
- 2.3.3. Vallankäytön uudet muodot: Englannin ja USA:n hallitusjärjestelmien toiminnallinen rakenne.
- 2.3.4. Yhteiskuntaryhmien "uusjako", väestökehitys.
- 2.3.5. Teollistuvien ja agraaristen maiden vastakohtaisuus.
- 2.3.6. Luonnontieteellisen ja humanistisen tutkimuksen kehitys.

2.4. Teemat

- 2.4.1. Arabialainen kulttuuri (Islamin synnystä osamannien hyökkäykseen).
- 2.4.2. Renessanssi: sen eri puolia syventäen.

Opetukselliset viitteet

Kurssissa tarkastellaan Eurooppaa kokonaisuutena tietyistä taloudellis-yhteiskunnallisista tekijöistä lähtien. Euroopan taloudellisen, yhteiskunnallisen ja aatteellisen kehityksen päälinjat 1000-luvulta 1700-luvulle käsitellään oppimateriaaliin ja luentomaiseen opetukseen tukeutuen.

2.1. Tarkastellaan kartanotaloutta ja feodalistista hallintojärjestelmää sekä analysoidaan niiden keskinäistä vuorovaikutussuhdetta.

Edelliseen kurssiin pohjautuen todetaan Bysantin ja Rooman johtaman läntisen Euroopan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tarkastellaan Bysantin ja Rooman keskinäisten suhteiden kehitystä ja suhdetta arabien pyrkimyksiin. Luodaan kokonaiskuva Välimeren alueen tilanteesta 1000-luvun alussa: Kolmio Bysantti - Rooma - arabit. Tarkastellaan ristiretkiä kokonaisuutena sekä analysoidaan niiden tavoitteita,

taloudellis-kaupallista merkitystä toisaalta läntisen Euroopan feodalistiselle yhteiskunnalle ja kirkolle toisaalta Bysantille. Pääpaino on läntisen Euroopan osuudella.

Kaupan ja kaupunkien kasvun tarkastelun yhteydessä analysoidaan vaihdanta- ja rahatalouden laajentumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä laajentuvan vaihdannan yhteiskunnallisia vaikutuksia.

2.2. Tarkastellaan renessanssin taloudellista, yhteiskunnallista ja aatteellista taustaa. Tähän perustuen selvitetään eri tapoja jakaa historiaa aikakausiin ja arvioidaan historiallisen aikakausijaon perusteita.

Analysoidaan hallitsijan vallan kasvun taloudellista pohjaa ja sen vaikutusta yhteiskunta- ja valtiojärjestelmään sekä selvitetään itsevaltiuden ideologisia perusteita.

Kerraten ja syventäen käsitteitä (esim. ulkomaankaupan taseet) todetaan merkantilismin keskeisiä piirteitä, sen tavoitteita, periaatteita ja niiden toteutusta esimerkein. Selvitetään kolonialismia, sen taustaa ja laajuutta (kartan avulla) sekä merkitystä Euroopalle ja kohdemailla (painopiste kohdemaissa).

Merkantilismin (paitsi kolonialismin) ja keskitetyn byrokraattisen hallintomallin tarkempi käsittely suoritetaan kurssissa kolme Ruotsin yhteydessä.

Tarkastellaan yhteiskuntaryhmien valtasuhteiden kehitystä vaihdanta- ja rahatalouden laajentuessa. Tarkastellaan talonpoikien aseman kehitystä Euroopan eri osissa ja analysoidaan vertaillen kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä.

2.3. Tutustutaan uuteen tieteelliseen ajatteluun sekä sen lähtökohtiin ja tuloksiin. Tarkastellaan valistuksen valtiofilosofian perusteita ja niiden toteutusta/toteutumista. Eritellään vallankumousten takana olleita ryhmiä eri maissa sekä kumousten aiheuttamia muutoksia verrattuna entiseen ja vaikutuksia verrattuna nykyiseen.

2.4. Teemojen käsittelyn yhteydessä on tarkoituksena kulttuurikäsitteen syventäminen.

Teema/teemat on syytä käsitellä riittävän rajatusti ja perusteellisesti aktiiviyötapoja käyttäen. Tässä yhteydessä on myös tarkoituksenmukaista tutustuttaa oppilaat teemoihin liittyvään historialliseen kirjallisuuteen kohtuullisessa määrin, jolloin voidaan alustavasti suorittaa erilaisten näkökulmien vertailua.

Luokassa voidaan sopia mikä tai mitkä teemat käsitellään. Sopimuksen tuloksena voi olla joko se, että koko luokka käsittelee yhtä teemaa tai koko luokka käsittelee useampia teemoja tai luokka jakaantuu osiin, joista kukin tarkastelee omaa rajattua osaansa laajemmasta kokonaisuudesta. Teema-aiheesta/aiheista voidaan poiketa, mikäli oppilas/oppilasryhmä esittää vastaavan aiheen itselleen.

H 3 (3. kurssi)

Kurssin nimi: Sääty-yhteiskunta Suomessa

Kurssien opiskelun taidolliset tavoitteet (H 3 - H 5)

Oppilas osaa arvioida ennakkoluulottomasti tietolähteiden ja tietojen luotettavuutta ja merkitystä.

Oppilas osaa eritellä ilmiö- ja tapahtumakokonaisuuksien eri tekijöiden vaikutussuhteita.

Oppilas osaa arvioida ennakkoluulottomasti ilmiöiden syntyä ja merkitystä kunkin ajan omista lähtökohdista ja vertailla niitä keskenään, myös nykyaikaan.

Oppilas osaa käyttää ja soveltaa hankkimaansa tietoa opiskelun eri tilanteissa.

Oppilas osaa laatia tutkielman käyttäen hyväkseen suhteellisen useita ja erilaisia historiallisia lähteitä.

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

Oppilas ymmärtää, että opiskeltu tieto on tulosta laajasta ja suuritöisestä tutkimuksesta ja että tiedon varmuus saattaa eri asioiden kohdalla olla erilaista.

3.1. Oppilas ymmärtää, että Suomen historia on kytkeytynyt ja kytkeytyy Euroopan ja maailman historiaan ja että Suomen kansainvälisessä asemassa on tapahtunut muutoksia. Oppilas ymmärtää oman maan historian maailmanhistoriaa yksityiskohtaisemman käsittelemisen perusteet.

3.2. Oppilas tietää nykyisen Suomen alueen väestöpohjan muotoutumisen ja tuntee muinaissuomalaisen yhteiskunnan rakenteen ja siihen vaikuttaneet tekijät.

3.3. Oppilas ymmärtää sääty-yhteiskunnan käsitteen.

3.4. - 3.5. Oppilas tietää sääty-yhteiskunnan muotoutumisen, kiinteytymisen ja alkavan hajoamisen yhteydet talou-

delliseen, yhteiskunnalliseen ja poliittiseen kehitykseen. Oppilas ymmärtää modernin valtion hallinnon järjestämisen taustan.

3.6. Opettaja ja oppilaat yhdessä asettavat tiedolliset tavoitteet teeman/teemojen opiskelulle.

Kurssin sisällöt

3.1. Suomi ja Eurooppa

3.1.1. Suomen maantieteellinen asema, kulkuyhteydet ja niiden merkitys.

3.1.2. Suomen asema Euroopan historiallisessa kehityksessä: Ruotsin ja Euroopan reuna-alue, välialue, vaikutus idästä ja lännestä.

3.1.3. Suomen suhteuttaminen yleiseen historiaan: väestön määrä ja Suomen merkitys, Suomen historian painotetun käsittelyn perusteet.

3.2. Muinaissuomalainen yhteiskunta

3.2.1. Suomen väestöpohjan muotoutuminen

3.2.2. Heimoyhteiskunta: heimoyhteisön toiminnallinen kokonaisuus, metsästys- ja kalastuspohjainen talous, heimoyhteisöjen väliset suhteet.

3.2.3. Erätalous. Saamelaisten paimentolaisuus antropologiselta kannalta: luonnonvaraisen yhteisön kulttuuripiirteitä.

3.2.4. Suomi kiista-alueena: Suomen alue kansainvälisen kaupan kannalta (yleinen historia), kirkot sekä Novgorodin ja ruotsalaisten pyrkimykset ja niiden toteutuminen.

3.3. Sääty-yhteiskunnan muotoutuminen

3.3.1. Yhteiskuntaryhmien muotoutuminen: privilegioitujen (erioikeuksisten) ryhmien synty ja muut yhteiskuntaryhmät.

3.3.2. Hallitsijanvallan lujittuminen: vaalikuninkuudesta perinnölliseen monarkiaan.

3.4. Vakiintuneen sääty-yhteiskunnan toiminnallinen rakenne

- 3.4.1. Ruotsi liittyy kiinteämmin eurooppalaiseen vaihdantatalouteen.
- 3.4.2. Modernin valtionhallinnon järjestämisen tavoitteet, Keskitetyn (byrokraattisen) hallintojärjestelmän periaatteet, rakenne ja toiminta.
- 3.4.3. Säätyjen kiinteytyminen, yhteiskuntaryhmien valtasuhteiden kehitys.
- 3.4.4. Kuninkaan vallasta säätyjen valtaan.
- 3.4.5. Ruotsin talouden agraarisuus ja yhteiskunnan merkantilistinen säätely.

3.5. Sääty-yhteiskunnan alkava hajoaminen

- 3.5.1. Nopean väestönkasvun seuraukset: väestöpaine, yleinen köyhtyminen 1500-luvulta.
- 3.5.2. Porvariston ja talonpoikien aseman vahvistuminen.
- 3.5.3. Uusi valtiollinen asema ja sen yhteiskunnallis-taloudelliset vaikutukset: Suomen autonomia, sääty-yhteiskunnan väliaikainen lujittuminen, myöhäismerkantilismi.
- 3.5.4. Teollistumisen alkuvaihe.

3.6. Teemat

- 3.6.1. Koulutus sääty-yhteiskunnassa
- 3.6.2. Kansallinen kulttuuriperinne

Opetukselliset viitteet

Pohjaksi oman yhteisön, sen kulttuurin ja kansallisen identiteetin syntymisen ymmärtämiselle sekä esimerkkinä yhden kansan historiasta Suomen historia opiskellaan kursseissa H 3 ja H 6.

3.1. Kurssin alussa pohditaan ja selvitetään oman isänmaan historian opiskelun perusteet ja samalla suhteutetaan se yleiseen historialliseen kehitykseen.

Kurssin aikana pyritään selvittämään, missä määrin Suomen

historia noudattelee Euroopan yleistä kehitystä ja missä määrin siinä on eroja. Kurssi pohjautuu kahteen edelliseen kurssiin, jotka muodostavat sen yleisen taustan.

3.2. Suomen asuttamista 1560-luvulle taloudellisine ja kansainvälisine taustoineen tarkastellaan kokonaisuutena havainnollistaen tarkastelua karttojen ja/tai muiden av-välineiden avulla. Samalla selvitetään niitä menetelmiä, joilla Suomen varhaisasutusta on tutkittu ja todetaan erilaisia tulkintoja perusteluineen. Tarkastellaan Euroopan poliittisen kehityksen vaikutuksia Suomen asemaan (viite 2.1.3. ja 2.1.4.).

3.3. - 3.4. Yhden valtion (Ruotsin) puitteissa tarkastellaan yleiseurooppalaista taloudellis-yhteiskunnallista kehitystä, sen yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia.

Käsitellään syventäen merkantilistista talouspolitiikkaa, keskitettyä hallintojärjestelmää ja näiden olemusta. Tässä yhteydessä tarkennetaan hallitus- ja hallintojärjestelmään liittyvää käsitteistöä, valtion keskus- ja paikallishallinnon sekä paikallisen itsehallinnon suhteita ja niissä tapahtuneita muutoksia. Suoritetaan rinnastuksia nykyaikaan.

3.5. Tilastomateriaalia hyväksi käyttäen tarkastellaan Suomen asukasluvun kehitystä ja sen vaihteluita. Analysoidaan väestöpainetta ilmiönä 1700-luvun ja 1800-luvun alun Suomessa ja verrataan tätä nykypäivän kehitysmaiden vastaavaan ilmiöön (esim. ryhmätyönä).

Tarkastellaan yleiseurooppalaisen poliittisen kehityksen vaikutuksia Suomen uuden valtiollisen aseman muotoutumiseen ja arvioidaan tämän merkitystä Suomen taloudelliselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle. Analysoidaan ilmiötä esimerkkitapauksena kansakunnan muodostumisprosessista.

3.6. Kansallinen kulttuuriperinne-teemassa tarkastellaan vertaillen kansan arkipäiväistä elämää ja keskitytään asumiin, päivittäiseen toimintaan, vuotuisen elämänrytmiin sekä yleiseen elämäntapaan. Opetusaineistona käytetään hyväksi paikallista museota/museoita sekä kansanperinnettä sisältäviä kokoomateoksia (esim. sananlaskut ja loitsut).

Koulutus-teemaa käsiteltäessä tarkastellaan koulutuksen yhteiskunnallista merkitystä ja siinä tapahtuneita muutoksia sääty-yhteiskunnan aikana. Tällöin voidaan huomiota kiinnittää mm. seuraaviin seikkoihin: koulutuksen tavoitteiden muotoutuminen, koululaitoksen valvonta, koulujärjestelmän kehitys, opetussisältöjen painottuminen yleissivistykselliseen/ammattilliseen suuntaan koulutuksen eri tasoilla, koulutuksen tavoitettavuuden kehitys, koulutuksen merkitys eri elinkeinoalojen ja yhteiskuntaryhmien piirissä.

Ryhmätöiden materiaalina voidaan käyttää aihetta käsitteleviä yleis- ja erikoisteoksia.

Teemäkäsittely tulee rajata riittävän selvästi, jotta oppilaille hahmottuisi kokonaiskuva entisajan kansanelämästä/koulutuksesta sääty-yhteiskunnassa.

H 4 (4. kurssi)

Kurssin nimi: Teollistuva yhteiskunta

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

4.1. Oppilas tietää keskeiset teollistumiseen vaikuttaneet tekijät sekä teollistumisen aiheuttamien yhteiskunnallisten muutosten pääpiirteet.

Oppilas tuntee pääpiirteet uusista poliittis-yhteiskunnallisista aatteista (nationalismi, liberalismi, konservatismi ja sosialismi) ja niiden toteuttamistavoista sekä ymmärtää niiden taloudellis-yhteiskunnalliset yhteydet.

4.2. Oppilas tietää teollistuneen markkinatalousjärjestelmän laajentumisen pääpiirteet toiseen maailmansotaan mennessä ja tuntee teollistumisen vaikutukset maatalouteen.

Oppilas ymmärtää teollistumisen, sen nopeutumisen ja syvenemisen aiheuttamat yhteiskunnalliset muutokset.

Oppilas tuntee imperialismin pääpiirteet ja vaikutukset yhteisöjen elämään imperialismin kohdealueilla sekä ymmärtää imperialismin vaikutukset kansainväliseen politiikkaan.

Oppilas tuntee Yhdysvaltain, Kiinan ja Japanin taloudellis-yhteiskunnallisen kehityksen 1800-luvulta toiseen maailmansotaan.

4.3. Oppilas tuntee Venäjän taloudellis-yhteiskunnallisen kehityksen 1800-luvulta sekä vuoden 1917 vallankumouksen sekä ymmärtää taloudellis-yhteiskunnallisen kehitysasteen ja maailmansodan vaikutukset vallankumoukseen.

Oppilas tuntee pääpiirteet Neuvostoliiton talous-, yhteiskunta- ja hallitusjärjestelmästä sekä osaa vertailla markkinatalous- ja sosialistisen suunnitelmatalousjärjestelmän keskeisiä eroja

4.4. Oppilas tuntee kansainvälisen politiikan kehityslinjat maailmansotien välisenä aikana ja ymmärtää taloudellis-yhteiskunnallisten ongelmien ja ideologisen kilpailun lisään-

tymisen keskinäiset yhteydet sekä vaikutukset toisen maailmansodan syttymiseen ja tietää toisen maailmansodan päävaiheet.

4.5. Opettaja ja oppilaat yhdessä asettavat tiedolliset tavoitteet teeman/teemojen opiskelulle.

Kurssin sisällöt

4.1. Teollistuneen markkinatalousjärjestelmän synty

4.1.1. Agraarivaltaisesta teollistuvaan yhteiskuntaan: nopea väestönkasvu, tekninen kehitys, siirtolaisuus, urbanisoituminen, uudet yhteiskuntaluokat, massatuotannon ja massakulttuurin synty.

4.1.2. Teollisuuskaupunki toiminnassa: kaupunkirakenteen muutos, teollisuuslaitosten ja asumisen sijoittuminen ja huolto.

4.1.3. Teollisuusyksikkö toiminnassa: työnantajat, työntekijät, työaika ja -olosuhteet, asuminen.

4.1.4. Työväen ammatillisen järjestäytymisen alku.

4.1.5. Nationalismi, liberalismi, konservatismi, sosialismi: sisältö, kannatus ja vastustus sekä leviäminen.

4.1.6. Elinkeinorakenteen muutosten ja yhteiskunnallisten aatteiden vaikutus kulttuuriin.

4.2. Teollistuneen markkinatalousjärjestelmän laajentuminen

4.2.1. Teollisuuden ja maatalouden kehityslinjat Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa.

4.2.2. Suurtuotannon synty ja maatalouden rakennemuutokset sekä teollisuuden suuryksiköt.

4.2.3. Tuotantorakenteen muutoksen vaikutuksia ko. maiden taloudelliseen ja poliittiseen elämään.

4.2.4. Imperialismi; toinen siirtomaajärjestelmä:

- alueelliset ja taloudelliset imperiumipyrkimykset,
- siirtomaahallinto,

- imperialististen valtioiden kilpailu,
- tie ensimmäiseen maailmansotaan ja sota.

4.2.5. Imperialismin vaikutus alistettujen yhteisöjen elämään kohdealueilla Intiassa ja Afrikassa.

4.2.6. Kiina ja Japani esi-imperialistisesta kaudesta toiseen maailmansotaan. Imperialismin vaikutus Kiinaan ja Japaniin.

4.2.7. Latalainen Amerikka, alueen taloudellisen ja poliittisen riippuvuuden muodot.

4.2.8. Yhdysvallat sisällissodasta toiseen maailmansotaan.

4.3. Sosialistisen suunnitelmatalousjärjestelmän synty

4.3.1. Venäjä 1800-luvulta vuoden 1917 vallankumoukseen ja vuoden 1917 vallankumoukset.

4.3.2. Neuvostoliiton synty sekä järjestelmän vakiintuminen.

4.3.3. Neuvostoliiton talous- ja yhteiskuntajärjestelmä sekä hallitusjärjestelmä.

4.4. Maailmanlaajuiset ristiriidat

4.4.1. Taloudellisyhteiskunnalliset ongelmat ja länsimaisen demokratian kriisi; fasismin ja militarismin nousu. Ideologinen kilpailu.

4.4.2. Tie toiseen maailmansotaan ja toinen maailmansota.

4.5. Teemat

4.5.1. Kiinan kulttuuri mongolivallasta 1800-luvulle tai Intian kulttuuri ennen brittiläistä valloistusta tai afrikkalainen kulttuuri ennen eurooppalaista valloitusta.

4.5.2. Ideologian synty- ja leviämistekijät 1800-1900-luvulla.

Opetukselliset viitteet

Tästä kurssista alkaen oppilaat lukevat järjestelmällisesti kurssiin kuuluvan tekstin oppimateriaalista etukäteen luok-

kakohtaisesti sovittavin suhteellisen laajoin kokonaisuuksin (20-30 sivua kerralla). Lukeminen kontrolloidaan eri tavoin lyhyesti.

Kun kurssissa tarkastellaan ja analysoidaan laajahkoja asiakokonaisuuksia, ei tärkeidenkään ykstyiskohtien käsittelyyn oppitunnilla tule pysähtyä ellei niillä ole merkitystä kokonaiskuvan tai analyysin kannalta. Tarvittava faktatietous opiskellaan oppimateriaalista.

4.1. Kurssin painopiste on teollistumisen erilaisten vaikutusten tarkastelussa yhtä hyvin teollistuvissa maissa kuin niiden alusmaikseen hankkimilla alueilla. Tutustutaan keskeisten aatteiden alkuperään ja aatteiden sovellutuksiin toiseen maailmansotaan mennessä.

4.2. - 4.3. Tilastomateriaaliin pohjaten tarkastellaan Euroopan väestörakenteen muutoksia, teollistumisen tuomia ongelmia sekä teollistumisen alueellista laajentumista ja rakenteellista muuttumista.

Tarkastellaan imperialismin kohdealueiden (Intia ja Afrikka) kulttuurin keskeisiä piirteitä sekä imperialismin vaikutuksia niihin. Kiinan ja Japanin osalta keskitytään niiden erilaiseen reaktioon imperialistisen politiikan kohteina. Nykyisten Euroopan ulkopuolisten taloudellisten ja poliittisten suuravaltujen USA:n, Kiinan ja Japanin sekä Euroopan valtioista Neuvostoliiton kehitys on tarkoituksenmukaista opiskella 1800-luvulta toiseen maailmansotaan nykypäivän ymmärtämiseksi. Tässä kohdassa tapahtumahistorialla sellaisenaan on käyttöarvoa. Opiskelu tapahtuu pääosin oppimateriaalia lukemalla. Luettua selvitetään ja syvennetään keskeisin osin tuntikäsitteilyssä av-materiaalin ja ope- tuskeskustelujen avulla.

4.4. Maailmansotien syntyä tarkasteltaessa kiinnitetään erityistä huomiota ilmiöön kokonaisuutena analysoiden kokonaistilannetta ja niitä tekijöitä, jotka vaikuttivat kriisin puhkeamiseen. Ensimmäistä maailmansotaa tarkastellaan lähinnä sen maailmaa muuttavasta näkökulmasta, kun taas

toisen maailmansodan osalta käsitellään myös sodan pää-
tapahtumat.

4.5. Teemojen opiskelussa noudatetaan edelleen niitä periaatteita, jotka on ilmaistu kurssissa H 2 ja H 3. Euroopan ulkopuolisten kulttuurien (4.5.1.) käsittelyn tarkoituksena on syventää eräin osin oppilaiden tietoja Euroopan ulkopuolisista kulttuureista, niiden ominaispiirteistä ja vaikutuksesta eurooppalaiseen kulttuuriin.

Ideologian käsittelyn yhteydessä keskitytään yhden ideologian taloudellis-yhteiskunnallisiin syntytekijöihin, leviämisen edellytyksiin ja myöhempään sovellutukseen. Tarkastelun kohteeksi soveltuvia ideologioita ovat mm. nationalismi, liberalismi, konservatismi ja sosialismi. Lähdemateriaalina tulee pyrkiä käyttämään erikoistutkimuksia.

H 5 (5. kurssi)

Kurssin nimi: Nykyajan maailma

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

Oppilas ymmärtää, että vaikka tiedoista vallitsisikin yksimielisuus, katsomukset niiden keskinäisistä yhteyksistä, merkityksestä ja laadusta saattavat vaihdella.

5.1. Oppilas tuntee kansainvälisen politiikan kehityslinjat toisen maailmansodan päättymisestä nykypäivään.

Oppilas ymmärtää Yhdistyneille Kansakunnille asetetut tavoitteet ja tuntee sen työn tuloksia.

Oppilas ymmärtää vallan painopisteiden muuttumiseen ja uusien itsenäisten valtioiden muodostumiseen vaikuttaneiden tekijöiden keskinäiset yhteydet sekä tietää laajan itsenäistymisprosessin vaikutuksia kansainväliseen aatteellis-poliittiseen kehitykseen.

5.2. Oppilas tuntee taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen toisen maailmansodan jälkeen ja ymmärtää sen yhteydet kansainväliseen poliittiseen kehitykseen.

Oppilas tuntee maailman jakautumisen taloudellisten resursien ja niiden hyödyntämistapojen mukaan.

Oppilas ymmärtää tieteellis-teknisten sovellutusten yhteydet kumulatiivisesti nopeutuvaan muutokseen ja tästä johtuvat kehityserot sekä niiden kasvamisen maailman eri osissa. Oppilas ymmärtää nopean ja jatkuvan taloudellisen kasvun aiheuttamat ekologiset ja yhteiskunnalliset ongelmat sekä osaa arvioida niiden ratkaisumahdollisuuksia.

5.3. Oppilas ymmärtää tieteellis-teknisen ja taloudellisen kehityksen aiheuttamat kansainväliset riippuvuussuhteet.

Oppilas ymmärtää erityisesti uusien itsenäistyneiden valtioiden pyrkimykset kansallisen identiteetin korostamiseen. Oppilas tuntee kansainvälisen yhteistyön pääpiirteet ja yh-

teistyössä esiintyvät suurimmat ongelmat.

Oppilas ymmärtää kansallisen ja kansainvälisen kulttuurin keskinäiset yhteydet sekä niiden toisistaan erottamisen vaikeuden.

5.4. Opettaja ja oppilaat yhdessä asettavat tiedolliset tavoitteet teeman/teemojen opiskelulle.

Kurssien sisällöt

5.1. Kansainvälisen politiikan kehityslinjat toisen maailmansodan jälkeen

5.1.1. Yhdistyneiden Kansakuntien synty ja tavoitteet.

5.1.2. Kylmä sota: synty ja asetelmat, sotilasliittoutumat.

5.1.3. Ydinaseet ja niiden vaikutus kansainväliseen politiikkaan.

5.1.4. Aasian ja Afrikan kansojen itsenäistyminen.

5.1.5. Kiinan kansantasavalta: uuden poliittisen suurmahdin synty ja voimistuminen.

5.1.6. Kaksinapaisuudesta monenkeskeisyyteen

5.1.7. Liennytykskehitys ja sen taustatekijät.

5.2. Taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen piirteet

5.2.1. Elintaso - elämisen taso ja laatu

5.2.1.1. Jälkiteollisessa maassa (esim. Ruotsi ja DDR).

5.2.1.2. Agraarisessa maassa (esim. Tansania tai jokin muu Afrikan maa ja/tai Kiina).

5.2.2. Maailman taloudelliset resurssit.

5.2.2.1. Maailman väestö ja elintarviketuotanto, teollisuuden raaka-ainevarat, niiden käyttöönottoaste, energiavarat ja niiden käyttö, pääomavarat (tuotanto- ja rahoituspääoma).

5.2.2.2. Maailman jakautuminen taloudellisten resurssien ja niiden hyödyntämistapojen mukaan.

5.3. Kansainvälistyminen

5.3.1. Kansallinen - kansainvälinen.

- 5.3.2. Kansallinen identiteetti ja sen tarve.
 - 5.3.2.1. Patriotismi ja nationalismi traditiona.
 - 5.3.2.2. Kansallinen kulttuuri maailman kulttuurin osana.
 - 5.3.2.3. Nuoren kansakunnan (valtion) identiteetin tarve, nationalismin ylikorostus ja sen vaarat.
- 5.3.3. Kansainvälinen yhteistyö.
 - 5.3.3.1. Kansainvälisen yhteistyön tarve.
 - 5.3.3.2. Kansainvälinen kauppa ja muu taloudellinen yhteistyö, taloudellinen ja poliittinen yhdentyminen, kulttuuriyhteistyön laajentuminen.
 - 5.3.3.3. Humanitäärinen yhteistyö ja kansainvälinen sosiaalipolitiikka.

5.4. Teemat

- 5.4.1. Kansainvälisen politiikan ajankohtaisia ongelmia.
- 5.4.2. Pohjoismaat ja pohjoismainen yhteistyö.

Opetukselliset viitteet

Kuten edellisessäkin kurssissa tarvittava faktatietous opiskellaan pääosin lukemalla oppimateriaalista. Kurssin aikana tukeudutaan runsaaseen ekstensiiviseen lukemiseen.

5.1. Euroopan poliittisen kartan muotoutuminen toisen maailmansodan jälkeen tulee opiskella suhteellisen tarkasti. Maailmansodan jälkeisen tapahtumahistorian yhtenä tarkastelukulmana on maailmanpolitiikassa esiintyvien ilmaistujen tavoitteiden ja todellisuuden välisen eron analysointi. Tässä mielessä tarkastellaan YK:n syntyä ja tavoitteita sekä toteutumista.

Toisena näkökulmana on eri maiden, lähinnä USA:n ja NL:n ulkopolitiikkaan vaikuttaneiden ja vaikuttavien perustekijöiden tarkastelu kummankin maan omista lähtökohdista. Tässä mielessä analysoidaan mm. kylmää sotaa, sen käsitettä, asetelmia, laajentumista, luonteen muuttumista sekä vaikutuksia.

Kolmantena näkökulmana on ydinaseiden ja uuden sotatekno-

logian vaikutus kansainväliseen politiikkaan.

Neljäntenä näkökulmana on lukuisten vasta itsenäistyneiden valtioiden sekä uudelleen voimistuvien suurvaltojen kuten Kiinan vaikutus kansainväliseen politiikkaan.

Liennytykskehityksen yhteydessä tarkastellaan ja arvioidaan ETY-kokousta ja sen merkitystä.

Sodan ja rauhan ongelman moninaisuuden selkeyttämiseksi analysoidaan vertaillen ensimmäisen ja toisen maailmansodan jälkeisiä ratkaisuja, tapahtumia ja tilanteita. Tässä mielessä voidaan tarkastella rinnan Kansainliittoa ja YK:ia; rauhanjärjestelyjen periaatteita ja niiden toteuttamista; sodan voittajia ja voitettuja sekä näiden välisiä suhteita. Rinnastusta voidaan ulottaa myös Wienin kongressiin ja sen jälkeiseen tilanteeseen.

Tarkastelun ja analysoinnin yhteydessä faktatieto tulee pelkistää ja samalla tarjota oppilaille erilaisia selityspohjateita. USA:n ja NL:n rinnalla voidaan tarkastella jonkin Euroopan sosialistisen maan ja jonkin ulkoeurooppalaisen pienehkön maan ulkopoliittikkaa sen omista lähtökohdista. Tätä tarkastelua voidaan syventää Suomen ulkopoliittikan käsittelyn yhteydessä (6.4.3. ja 6.5.1.).

5.2. Pohditaan erilaisia elintason sekä elämisen tasoon ja laatuun vaikuttavia tekijöitä kiinnittäen päähuomio erilaisten tarpeiden tyydyttämiseen, tuotannon/henkilö kasvuun. Pohditaan tulonjaon ongelmaa agraarisen ja jälkiteollisen yhteisön sisällä.

Verrataan agraarista ja jälkiteollista yhteisöä toisiinsa ja osoitetaan yhteisiä ja erilaisia ongelmia.

Tilastoa ja karttaa käyttäen suoritetaan analyysia maailman taloudellisista resursseista ja niiden käyttöönottoasteesta sekä suhteutetaan se väestön määrään. Tarkastellaan maailman jakautumista edellisen pohjalta. Analysoidaan kehityseroja yleisesti ja esimerkkitapauksina. Pohditaan eri kehitystasolla olevien valtioiden vuorotaikutusta ja siinä esiintyviä ongelmia.

5.3. Pohditaan ja arvioidaan käsitteitä kansallinen ja kansainvälinen.

Pohditaan kansallisen identiteetin tarvetta ja merkitystä sekä nationalismin ylikorostamista, sen tarkoitusta ja vaaroja.

Tarkastellaan kansainvälistä yhteistyötä, sen tarvetta, merkitystä ja ongelmia sekä kansainvälisen yhteistyön laajuutta ja vaikutuksia.

Analysoidaan ja pohditaan kansallisen ja kansainvälisen kulttuurin eroja, niiden etuja ja haittoja kansalliselta kannalta.

Tarkastellaan kansainvälistä humanitääristä yhteistyötä ja sosiaalipolitiikkaa sekä arvioidaan näiden merkitystä ja kehittämismahdollisuuksia.

5.4. Teemojen yhteydessä käsitellään syventäen ajankohtaisia ongelmia. Teemäkäsittely tältä osin voidaan sijoittaa osittain tai kokonaan sopivaan kohtaan/sopiviin kohtiin kurssia huolehtien kuitenkin siitä, että runkoaines ehditään käsitellä.

Pohjoismaita ja pohjoismaista yhteistyötä 1900-luvulla tarkastellaan selvästi rajatuin kokonaisuuksin. Tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa hallitusjärjestelmät, ulkopolitiikka, taloudellisen pohjan ja kehityksen erot.

Laajahko tema-aihe voidaan jakaa osiin.

Aiheen opiskelu tapahtuu ryhmissä ja ryhmätyöt puretaan seminaarityöskentelyä käyttäen.

H 6 (6.kurssi)

Kurssin nimi: Nyky-Suomen perusta

Kurssien opiskelun taidolliset tavoitteet (H 6 - H 7)

Oppilaalla on motivaatiota ja valmiutta käyttää ja soveltaa hankkimaansa tietoa opiskelun lisäksi myös työ- ja muun yhteiskuntaelämän sekä vapaa-ajan eri tilanteissa.

Oppilaalla on motivaatiota ja valmiutta laaja-alaisesta kulttuurikäsitteestä lähtien tuotanto- ja työelämää sekä koko muuta yhteiskuntaelämää kehittävään ja uudistavaan ajatteluun ja toimintaan.

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

6.1. Oppilas hallitsee teollistumisprosessin edellytysten muodostaman kokonaisuuden ja sen seuraamusten laaja-alaisuuden sekä ymmärtää Suomen teollistumisen erityispiirteet.

Oppilas hallitsee talousteoreettisesti rahatalouden ja vaihdannan merkityksen taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä.

6.2. Oppilas osaa analysoida taloudellisen kasvun vaiheita ja vaikutuksia yhteiskunnan rakenteeseen.

6.3. Oppilas ymmärtää Suomen itsenäistymisprosessin taloudellis-yhteiskunnalliset ja kansainväliset yhteydet.

6.4. Oppilas osaa analysoida Suomen taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä 1920-1930-luvulla itsenäistymisprosessin ja kansainvälisen kehityksen luomaa taustaa vasten.

6.5. Oppilas hallitsee väestöliikkeet ilmiönä sekä niiden taloudelliset ja yhteiskunnalliset yhteydet.

Oppilas hallitsee yhteiskunnallisen murroksen ilmiönä sekä sen taloudelliset ja poliittiset yhteydet.

Oppilas hallitsee Suomen aseman muuttumisen kansainväliset ja kansalliset perustekijät 1800-luvulta nykypäiviin.

Kurssin sisällöt

6.1. Teollisuuden läpimurto Suomessa

6.1.1. Elinkeinoelämän murroksen tekijät Suomessa:

- raaka-ainevarat, työvoima-, energia- ja pääomavarat,
- ulkoisten tekijöiden merkitys teollistumiselle,
- valtiovallan toimenpiteiden merkitys.

6.1.2. Teollistumisen vaikutus maatalouteen:

- liikenneyhteyksien parantumisen ja teollistumisen vaikutus maataloustuotteiden hintoihin,
- Suomen viljelyalueet ja karjatalousvaltaisuuden kasvu,
- maatalouden työvoimatarpeen muutokset.

6.1.3. Elinkeinoelämän murroksen yhteiskunnalliset seuraamukset:

- muuttoliikkeen voimistuminen, kotimaan muutto ja siirtolaisuus,
- varallisuuden ja palvelutason kasvu, varallisuuserojen kasvu
- koulutuksen kasvu ja sen vaikutus yhteiskutarakenteeseen,
- poliittisen ja aattellisen yhteiskunnallisen toiminnan organisoituminen

6.2. Taloudellinen kasvu Suomessa

6.2.1. Elinkeinoelämän ja taloudellisen kasvun kehityslinjat 1860-luvulta itsenäisyyteen:

- teollisuuden rakenne, käsityön asema maaseudulla ja kaupungeissa,
- maatalouden tuotantosuunnan muutos,
- kotimaan kaupan rakenne ja monipuolistuminen,
- ulkomaan kaupan rakenne, sen suunta ja monipuolistuminen.

6.2.2. Taloudellisen ja yhteiskunnallisen muutoksen nopeutuminen ja sen seuraamukset:

- väestönkasvu ja muuttoliikkeen suunnat,

. kaupunkiyhteisö ja maalaisyhteisö

6.3. Suomen aseman muuttuminen ja yhteiskunnallinen järjestäytyminen

- 6.3.1. Suomen ja Venäjän välisten taloudellisten ja poliittisten suhteiden muuttuminen.
- 6.3.2. Poliittinen ryhmittäminen ja sen muutokset.
- 6.3.3. Ammatillinen järjestäytyminen ja sen vaikutuksia.
- 6.3.4. Aatteellis-poliittinen toiminta ja sen rajat (sanomalehdistö)

6.4. Itsenäistymiskehityksestä toisen maailmansodan loppuun

- 6.4.1. Suomen itsenäistyminen ja kansalaissota.
- 6.4.2. Kansallisen identiteetin etsiminen:
 - . taloudellinen ja poliittinen sopeutuminen uuteen valtiolliseen asemaan,
 - . sisäpoliittisen kehityksen pääpiirteet 1920- ja 1930-luvulla,
- 6.4.3. Suomi toisessa maailmansodassa:
 - . Suomen kansainvälisen aseman kehittyminen maailmansotien välisenä aikana,
 - . Suomen aseman vaikeutuminen jännityksen kiristyessä Euroopassa
 - . Suomi toisessa maailmansodassa ja sodasta irtaantuminen.

6.5. Suomi toisen maailmansodan jälkeen

- 6.5.1. Suomen kansainvälisen aseman uudelleen muotoutuminen, ulkopoliitiikan uudet perusteet.
Suomen ulkoisen aseman vakiintuminen 1950-luvun alussa ja Suomen puolueettomuuspolitiikan kehitys.
- 6.5.2. Suomen elinkeinorakenteen muuttuminen:
 - . Teollisuuden ja maatalouden kehitys,
 - . Väestörakenteen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan muutokset,

- . Suomen sopeutuminen yhdentyvään markkinatalousjärjestelmään,

- . Suomen asema kansainvälisten taloudellisten suhteiden uudelleen muotoutumisessa.

6.5.3. Suomen yhteiskuntarakenteen muuttuminen:

- . Elinkeinorakenteen ja yhteiskunnallisen kehityksen vaikutukset poliittisten ryhmittymien muutoksiin,

- . kunnallisen ja valtiollisen demokratian kehittyminen,

- . edustuksellisen demokratian rajat; byrokratia ja teknokratia,

- . työelämän olosuhteiden muuttuminen,

- . koulutuksen tavoitettavuuden voimakas kasvu,

- . korkeakoulukulttuurin kehitys ja saavutettavuus.

6.5.4. Kansainvälisten yhteyksien ja yhteistyön kasvu (1956-):

- . Kansainvälinen yhteistyö ja siihen osallistumisen merkitys Suomelle

- . Suomen asema kansainvälisessä yhteistyössä, vaikutusmahdollisuudet ja niiden rajat.

Opetukselliset viitteet

Aiempien kurssien pohjalta tarkastellaan yhden (Suomen) yhteiskunnan puitteissa, mitä elinkeinoelämän voimakas murros yhteisön elämässä merkitsisi ja merkitsee.

6.1. Tarkastellaan elinkeinoelämän murroksen tekijöitä Suomessa kiinnittäen huomiota Suomelle ominaisiin piirteisiin kuten havupuun riittävyteen, pääomien niukkuuteen ja niiden hankintaan, ulkoisten tekijöiden ja erityisesti Venäjän markkinoiden merkitykseen. Yhteenvetona todetaan em. tekijöiden vaikutus tietyissä esimerkitapauksissa (esim. Antti Ahlström) Tarkastellaan teollistumisen vaikutuksia maatalouteen ja sen tuotantosunnan muuttumiseen ottaen huomioon Venäjän viljan merkitys Suomessa.

Tarkastellaan ja pohditaan em. näkökulmista elinkeinoelämän murroksen seuraamuksia ja vaikutuksia ihmisten elinolosuhteisiin.

6.2. Perehdytään taloudellista kasvua Suomessa 1860-1880-luvulta valaiseviin tilastoihin:

- . Teollisuuden rakenne tuotannon volyymin ja teollisten työpaikkojen perusteella,
- . käsityön asema maaseudulla ja kaupungissa,
- . maatalouden tuotantosunnan muutos ja tuotannon volyymi,
- . kotimaan kaupan rakenne, kaupan kasvu ja monipuolistuminen,
- . ulkomaan kaupan rakenne ja suuntautuminen, kaupan kasvu ja monipuolistuminen.

Edelleen tilastojen avulla todetaan taloudellisen ja yhteiskunnallisen muutoksen hidas alkua sekä muutoksen nopeutuminen seuraamuksineen, väestön kasvu ja muuttoliikkeen suunnat, urbanisoitumisen nopeutuminen, pääkaupungin kasvu. Analysoidaan ja verrataan asutuskeskuksia ja maalaisyhteisöjä sekä niiden muuttumista erilaisin esimerkein: Uuden asutuskeskuksen synty maaseuruympäristöön (esim. Lahti), vanhan urbaanin yhteisön kasvu (esim. Helsinki) ja kirkonkylän kasvu (esim. läheinen soveltuva kirkonkylä). Tarkastelun ja analysoinnin kohteena ovat väestörakenne, työpaikkojen määrä ja laatu, asuminen, palvelut ja huolto.

6.3. Yhteiskunnallinen murros taustana tarkastellaan Suomen aseman muuttumista ja pohditaan eri tekijöiden vaikutuksia yhteiskunnalliseen järjestäytymiseen Suomessa vuosisadan alusta itsenäisyyteen. Tässä yhteydessä tarkastellaan ja analysoidaan Suomen ja Venäjän välisten suhteiden muuttumista ja sen merkitystä, poliittisen ryhmittymisen muutoksia, ammatillista järjestäytymistä ja sen vaikutuksia. Aatteellis-poliittista toimintaa ja sen rajoja tarkastellaan ja analysoidaan käyttäen materiaalina sanomalehdistöä.

6.4. Tarkastellaan vuosien 1917 ja 1918 kehitystä Suomessa painottaen Venäjän ja Saksan aseman ja asenteen merkitystä. Tässä yhteydessä tarkastellaan analysoiden:

- . ensimmäisen maailmansodan, Venäjän maaliskuun ja marraskuun vallankumousten vaikutuksia Suomen asemaan ja sisäiseen kehitykseen,

. suomalaisten asennoitumista ja siinä tapahtuneita muutoksia

. kansalaissotaa, sen loppuratkaisua sekä maailmansodan lopputuloksen vaikutuksia Suomen asemaan.

Analysoidaan vasta itsenäistyneen maan sopeutumista uuteen valtiolliseen asemaan suorittaen rinnastuksia (viite 5.3.2.).

Tässä yhteydessä tarkastellaan:

. Suomen elinkeinoelämän suhdanneherkkyyttä,

. poliittisen toiminnan käynnistymistä kansalaissodan jälkeen,

. jakautuneen työväenliikkeen toimintaa ja vaikutusta sisäpoliittiseen kehitykseen,

. nationalismin voimistumista, kielikysymystä ja oikeisto-radikalismien voimistumista,

. urheilun ja taiteen merkitystä kansallisen identiteetin luomisessa sekä

. yhteiskunnallis-poliittista kriisiä ja sen tasoittumista.

Tarkastellaan kansainvälisen kehityksen ja erityisesti Keski-Euroopan tilanteen heijastumista Suomen ja ulkovaltojen erityisesti Neuvostoliiton suhteisiin 1930-luvun lopulla.

Analysoidaan Suomen toiseen maailmansotaan johtanutta kehitystä. Käsitellään talvi- ja jatkosodan päätapahtumat.

Analysoidaan ja vertaillaan sodan lopputuloksen luomaa uutta tilannetta sisäpoliittisine muutoksineen ja taloudellisine vaikutuksineen.

6.5. Tutustutaan Pariisin rauhansopimukseen ja Yya-sopimukseen sekä analysoidaan niiden merkitystä Suomen ulkopoliitikalle. Tarkastellaan Suomen puolueettomuuspolitiikan kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. Tutkitaan tilastojen avulla taloudellista kasvua ja elinkeinorakenteen muuttumista sodan jälkeen pohjaten aikaisempaan tilastotarkasteluun (6.2.).

Tarkastellaan ja vertaillaan Suomen Efta-, EEC- ja Sev-sopimusten keskeisiä piirteitä ja niiden merkitystä Suomelle.

Analysoidaan yhteiskuntarakenteen muuttumista ja keskitytään pohtimaan jotain tai joitain kohdassa 6.5.3. esitetyistä asioista.

Tarkastellaan kansainvälisen yhteistyön kasvua ja pohditaan

Suomen asemaa ja mahdollisuuksia siinä.

Kurssilla käytettävien työtapojen tulee vahvistaa aikaisemmin harjoiteltuja valmiuksia. Tästä näkökulmasta käytettävät työtavat voidaan sopia luokkakohtaisesti.

H 7 (7. kurssi)

Kurssin nimi: Yhteiskunnan rakennetekijät

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

7.1. Oppilas ymmärtää, että ihmisen yhteiskunnallinen elämä syntyy ja kehittyy häntä ympäröivän luonnon ja hänen oman biologiansa asettamissa konkreeteissa rajoissa.

Oppilas ymmärtää, että luonnon asettamien puitteiden lisäksi yhteiskunnan kulloinenkin väestörakenne ja ihmisen oma tuotantotoiminta vaikuttavat yhteiskuntaelämän muotoihin. Oppilas ymmärtää luonnon sekä väestökehityksen, tuotantotoiminnan ja muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden keskinäiset vaikutussuhteet.

7.2. Oppilas tuntee yhteiskunnan organisoitumisen, sen rakenteiden muuttumisen ja rakenteiden keskinäiset yhteydet.

Oppilas tuntee teorioita tuotantosuhteiden yhteiskunnallisista vaikutuksista, teorioita valtiosta ja vallasta sekä teorioita yhteiskunnan ristiriitojen säätelystä.

Oppilas hallitsee normisto-käsitteen ja ymmärtää normiston merkityksen yhteiskuntaelämässä.

Oppilas ymmärtää eturyhmien merkityksen yhteiskuntaelämässä.

7.3. Oppilas hallitsee Suomen valtiollisen ja taloudellisen järjestelmän toiminnan pääpiirteet.

Oppilas ymmärtää, että virallisten järjestelmien lisäksi yhteiskunnalliseen toimintaan vaikuttavat erilaiset epäviralliset järjestelmät.

7.4. Oppilas ymmärtää sosiaalistamisen sekä kulttuuriperinnön siirron että yhteiskunnan jatkuvuuden kannalta. Oppilas hallitsee käsitteen sosiaalistaminen niin, että ymmärtää, miten hän itse on ollut ja on sosiaalistamisen kohteena.

Oppilas tuntee yhteiskunnan keskeisimmät sosiaalistamisintituutiot ja ymmärtää yhteiskunnassa tapahtuvan sosiaalistami-

sen mekanismit.

Oppilas ymmärtää kulttuurien erilaisuuden vaikutukset sosiaalistamiseen.

Oppilas osaa arvioida kriittisesti yhteiskunnan sosiaalistamispaineiden ja oman sosiaalistumisensa yhteyksiä ja merkitystä.

7.5. Oppilas tuntee suomalaisen yhteiskunnan tärkeimmät yhteiskunnalliset palvelut ja ymmärtää niiden tarkoituksen.

Oppilas ymmärtää yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksen yhteiskunnan kehittämisessä.

Kurssin sisällöt

7.1. Yhteiskuntaelämän perusteet

7.1.1. Luonto

Ihmisen biologiset peruspiirteet, ihmisten ja ympäristön keskinäinen vuorovaikutus.

7.1.2. Väestö

Väestön kasvu ja liikkuvuus ja niihin vaikuttavat tekijät. Väestörakenteen ja väestötiheyden taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys.

7.1.3. Tuotanto

Ihmisen toiminta tarpeidensa tyydyttämiseksi, yhteistyön tarve ja kulttuuritoiminnan lähtökohdat.

7.2. Yhteiskunnan organisoituminen

7.2.1. Tuotanto- ja talousjärjestelmä.

Tuotannon kasvamisen ja monipuolistumisen vaikutus ihmisten väliseen yhteistoimintaan.

Yhteiskunnallinen eriytyminen ja kamppailu vallasta.

Tuotannon teknologisen tason merkitys, tuotantovälineiden omistussuhteet ja tulkintoja niiden yhteiskunnallisista vaikutuksista.

7.2.2. Valta ja vallan käyttö.

7.2.2.1. Eturyhmien ristiriidat ja yhteiset edut sekä keskinäisen riippuvuuden muotoja.

7.2.2.2. Ristiriidat ja niiden säätely. Normiston kehittyminen, kehittäminen ja noudattamisen valvonta. Tiedonvälitys yhteiskunnassa.

7.2.2.3. Valtio ja valta:

- teorioita valtiosta ja vallasta,
- valtioiden toimintojen moninaistuminen; virkakoneisto,

7.3. Suomen valtiollinen ja taloudellinen rakenne

7.3.1. Suomen valtiollinen järjestelmä

7.3.1.1. Suomen valtiosäännön ja oikeusjärjestyksen pääpiirteet:

- valtiollinen päätöksenteko,
- päätösten toimeenpano,
- tuomiovalta,
- turvallisuus,
- kunnallinen itsehallinto.

7.3.1.2. Vaikuttajaryhmät.

7.3.1.3. Yhteiskunnallisen kehityksen ja valtiollisen järjestelmän väliset vuorovaikutussuhteet.

7.3.2. Suomen kansantalouden rakenne ja toiminta.

7.3.2.1. Huoltotase kansantalouden kuvaajana:

- tuotanto ja sen edellytykset,
- kulutus ja investoinnit,
- julkinen talous,
- ulkomaiset riippuvuus- ja vuorovaikutussuhteet.

7.3.2.2. Kokonaistaloudellinen tasapaino ja siihen vaikuttaminen.

7.3.2.3. Taloudellinen kasvu, tulonjako, elintason nostaminen.

7.3.2.4. Työmarkkinamekanismi.

7.4. Sosiaalistaminen

7.4.1. Uuden sukupolven sosiaalistaminen.

7.4.1.1. Kasvatuksen ja koulutuksen tavoitteita:

- normiston omaksuminen ja kehittäminen,
- keskeisen kulttuuriperinnön omaksuminen ja kehittäminen.

7.4.2. Sosiaalistamisinstituutiot.

7.4.2.1. Koti ja lähiympäristö:

- kodin asema, tehtävät ja mahdollisuudet sekä niissä tapahtuneet muutokset seurauksineen,

- avioliitto, perhe ja lapset, perheen työnjako ja sen muuttuminen,
- lähiympäristön vaikutus, erilaiset osakulttuurit,
- ikäryhmien suhteet,
- kotia täydentävät ja korvaavat instituutiot; erilaisia vaihtoehtoja.

7.4.2.2. Koulu ja koulutus:

- koulun yhteiskunnallinen funktio ja siinä tapahtuvat muutokset.

7.4.2.3. Joukkotiedotus:

- tavoitteet, asema ja mahdollisuudet.

7.4.2.4. Muut sosiaalistamisinstituutiot.

7.5. Yksilö ja yhteiskunta

7.5.1. Nykyiset yhteiskunnalliset palvelut.

7.5.1.1. Sosiaalipalvelut:

- terveydenhoitopalvelut,
- eläke ja muu sosiaalivakuutus,
- lapsiperheiden tukeminen,
- muut sosiaalipalvelut.

7.5.1.2. Kulttuuripalvelut.

7.5.1.3. Palveluiden organisointi ja rahoittaminen.

7.5.2. Yhteiskunnallisiin toimintoihin osallistuminen.

7.5.2.1. Tuotantoelämään osallistuminen:

- osallistumisen oikeudet ja velvollisuudet,
- osallistumisen mahdollisuudet,

7.5.2.2. Yhteiskunnalliseen ja valtiolliseen päätöksentekoon osallistuminen:

- päätöksentekoon osallistuminen yksilön oikeutena ja velvollisuutena,
- yksilö aktiivisena vaikuttajana,
- vieraantuminen ja passiivisuus.

Opetukselliset viitteet

Tässä kurssissa pyritään antamaan kokonaiskuva yhteiskunnasta lähtien perusteista ja tarkastellen yhteiskuntaelämän eri puolia toiminnallisina kokonaisuuksina.

Kurssi perustuu peruskoulun yhteiskuntaopin oppimäärään sekä lukion historian oppimäärän sisältöihin, joiden yhteydessä on syventäen kerrattu peruskoulussa opittua yhteiskuntaopillista ainesta. Edellisen lisäksi kurssin opiskelussa tarvittavaa tietoaainesta on saatu lukion muiden oppimäärien (mm. maantieto, biologia ja psykologia) yhteydessä.

Kurssin sisältö on pääosin suomalaisesta yhteiskunnasta, mutta myös kansainvälisiä vertailuja suoritetaan.

7.1. Kurssin alussa todetaan kertauksenomaisesti ja oppimateriaalissa esitettyyn lyhyeen integroivaan yhteenveittoon tukeutuen ihmisten biologisten peruspiirteiden, ihmisen/ihmisryhmien ja ympäristön vaikutus yhteiskuntaelämän muotoutumiseen. Tilastojen pohjalta analysoidaan yhteiskuntakehityksen ja toisaalta väestörakenteen ja sen muutoksen välisiä vaikutussuhteita. Todetaan Suomen väestön suhteellinen yhtenäisyys esimerkein (mm. uskonto, kieli, rotu). Todetaan ihmisen tarpeet ja niiden tyydyttämismahdollisuuksien rajallisuus.

7.2. Tarkastellaan tuotannon kasvamisen ja monipuolistumisen vaikutuksia ihmisten/ihmisryhmien väliseen yhteistoimintaan ja sen tarpeen kasvua esimerkein suomalaisesta yhteiskunnasta. Todetaan työnjako ja sen synnyttämät ammattiryhmät. Keskustellaan työnjaon ja sen lisääntymisen merkityksestä yhteiskunnan organisoitumisessa. Tarkastellaan ammatti- ja roturyhmien muodostumista ja niiden välisiä valtakamppailua.

Esitellään pääpiirtein tuotantovälineiden omistussuhteita Suomessa ja eräissä muissa maissa ja keskustellaan tuotantovälineiden omistussuhteiden yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Tarkastellaan vallan olemusta ja vallan erilaisia käyttötapoja. Käsittely pohjautuu edellä tarkasteltuun taloudel-

liseen toimintaan ja siinä yhteydessä havaittuun yhteiskunnan sisäiseen jakautumiseen eturyhmiksi. Käsittelyn yhteydessä tulee kiinnittää huomiota ristiriitojen olemuksesta ja sääntelyn tarpeellisuudesta esiintyviin eri teorioihin. Selvitetään normisto-käsite ja normiston merkitys yhteisöelämässä (viite 7.4.).

Joukkotiedotuksen yhteiskunnallinen vaikutus ja eri joukkotiedotusvälineiden toiminta muodostaa vallankäytön tarkastelun keskeisen alueen, jossa on pyrittävä myös integraatioon toisten oppiaineiden (äidinkieli, kuvaamataito) kanssa.

Valtiosta ja vallasta esiintyviä teorioita on tarkasteltava keskitetysti siten, että huomio kiinnitetään vain muutamana nykyhetken kannalta olennaiseen teoriaan. Teoria kytketään historialliseen taustaansa sekä teorioiden olemuksen että valtion toimintojen moninaistumispyrkimysten ymmärtämiseksi.

7.3. Suomen valtiollisen järjestelmän ja Suomen kansantalouden rakenteen ja toiminnan esittely on tiivis, aikaisemmin opiskellun varaan rakentuva yhteenveto tämän hetken tilanteesta. On vältettävä yksityiskohtien seikkaperäistä käsittelyä ja pyrittävä kokonaisvaltaiseen, toiminnalliseen tarkasteluun.

Suomen valtiosäännön pääpiirteet kerrataan lyhyesti toden tärkeimmät instituutiot ja niiden toimintaperiaatteet.

Edellä käsiteltyyn pohjaten todetaan tärkeimmät vaikuttajaryhmät, niiden organisaatiot sekä vaikutus virallisen järjestelmän toimintaan. Yhteiskunnallisen kehityksen ja valtiollisen järjestelmän väliset vaikutussuhteet sidotaan historialliseen taustaansa ja käsitellään ajankohtaisia valtiosäännön kehittämispyrkimyksiä.

Kansantalouden rakenteen ja toiminnan kuvauksessa pyritään kokonaistaloudellisen kuvan hah:ottamiseen kerraten aikaisemmin opittua taloudellista tietoa. Talousteoreettinen käsitteistö on kytkettävä Suomen kansantalouden toimintaan, jolloin tarkastellaan myös ajankohtaisia taloudellisia kysymyksiä. Käsitellään elintason kohottamisen problematiikkaa sekä käytännöllisenä että teoreettisena kysymyksenä.

Analysoidaan työmarkkinamekanismin pääpiirteitä keskusjärjestö- ja liittotasolla.

7.4. Sosiaalistamisen käsittelyssä painopiste on lasten ja nuorisoikäisten sosiaalistamisessa, mutta tarkastellaan myös prosessin jatkuvuutta.

Tarkasteltaessa kasvatukselle ja koulutukselle asetettuja tavoitteita on pyrittävä pohtimaan yksilön toiveiden ja yhteiskunnan tavoitteiden välisiä suhteita siten, että oppilaat voivat käyttää hyväkseen omia kokemuksiaan. Käsittelyssä tulee pyrkiä kasvatuksen ja koulutuksen muodossa tapahtuvan sosiaalistamisen luonteen ymmärtämiseen eikä niinkään konkreettisten tavoiteluetteloiden omaksumiseen. Suomessa ja muualla asetettujen kasvatustavoitteiden vertailu, jossa kiinnitetään huomiota erilaisen kulttuuriperinteen, yhteiskuntajärjestelmän tai taloudellisen kehitystason vaikutuksiin kasvatustavoitteissa, syventää edellä mainittua sosiaalistamistoiminnan luonteen ymmärtämistä.

Sosiaalistamisinstituutioiden käsittelyn tulee sävyttyä sekä historiallisesti että sosiologisesti. Esim. kodin aseman muuttuminen sosiaalistamisinstituutiona tai koulun kehittyminen edellyttää nykytilanteen tarkastelun pohjaksi historiallista kehitystä. Tarkkoihin yksityiskohtiin kajoamista on vältettävä. Tehokkaan käsittelyn edellytyksenä kuitenkin on riittävien asiatietojen hallinta esim. koulutusjärjestelmästä, kotia täydentävistä ja

korvaavista instituutioista sekä joukkotiedotuksesta.

Koti ja lähiympäristö-jakson yhteydessä ovat esim. erilaisten osakulttuurien arvot ja normit, ikäryhmien väliset suhteet sekä erilaiset lapsen ja nuoren viite- ja sidosryhmät sosiologisista lähtökohdista käsin tarkasteltavia aiheita.

Sosiaalistamisinsitutioiden käsittelyn tulisi rakentua oppilaskeskeiseksi siten, että oppilaan on mahdollista samaistaa itsensä ja saamansa kasvatusta ja koulutusta käytännön esimerkiksi sosiaalistamisinsitutioiden toiminnasta.

7.5. Tarkastellaan yksilöä yhteiskunnan jäsenenä erityisesti painottaen niitä oikeuksia ja velvollisuuksia, joita yhteisössä eläminen merkitsee. Jakson alussa käsitellään pääpiirteittäin suomalaisen yhteiskunnan jäsenilleen tarjoamia sosiaali- ja kulttuuripalveluja. Näiden palveluiden tärkeimmät muodot kerrataan pääosin lukemalla siten, että hahmottuu kuva palveluiden järjestelmän yksilölle tarjoamista mahdollisuuksista sekä palvelujen rahoittamisesta ja organisoinnista.

Jakson loppupuolella pohditaan yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia osallistua tuotantotoimintaan ja päätöksentekoon. Tämä pohdinta on kytkettävä aikaisemmin käsitellyn Suomen valtiolliseen ja yhteiskunnalliseen järjestelmään ja edellä käsiteltyihin yhteiskunnallisiin palveluihin siten, että välttytään tarpeettomilta asiatietojen toistoilta. Käsittelyn pääpainon tulee olla yksilötason käytännöllisten oikeuksien ja mahdollisuuksien tarkastelussa sekä yhteiskuntaelämän eettisten peruskysymysten pohdinnassa. Tällöin jakson loppuosa muodostaa myös koko käsitellyn yhteiskuntaopin kurssin yhteen sitovan päätöksen

H 8 V (8. kurssi; valinnainen)

Kurssin nimi: Kulttuuri ja yhteiskunta

Kurssin opiskelun taidolliset tavoitteet

Oppilaalla on motivaatiota ja valmiutta laaja-alaisesta kulttuurikäsitteestä lähtien tuotanto- ja työelämää sekä koko muuta yhteiskuntaelämää kehittävään ja uudistavaan ajatteluun ja toimintaan.

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

- 8.1. Oppilas hallitsee kulttuurikäsitteen sisällön ja alan sekä ymmärtää kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen yhteiskunnalliset yhteydet.
- 8.2. Oppilas ymmärtää kirkon aseman kulttuurin tuottajana ja yhtenä sen rajojen määrääjänä sekä yhtenäiskulttuurin murentumisen yhteiskunnalliset tekijät 1800-luvulla.
- 8.3. Oppilas tuntee pääpiirtein elämäkäsitteiden ja maailmankuvan muutosten tekijät 1800-luvulta ja ymmärtää niiden merkityksen kulttuurikehityksessä.
- 8.4. Oppilas tuntee kulttuurin tuottamiseen ja vastaanottamiseen vaikuttavia tekijöitä sekä ymmärtää niiden yhteiskunnalliset yhteydet.
- 8.5. Oppilas hallitsee jonkin henkisen tai ruumiillisen kulttuurin alan yhteiskunnalliset yhteydet ja osaa analysoida niitä historiasta valituin esimerkein.

Kurssin sisällöt

- 8.1. Johdanto: kulttuuri - yhteiskunta - valtio

8.1.1. Kulttuurikäsitteen sisältö ja ala:

- aineellinen - henkinen - ruumiillinen kulttuuri,
- tuotanto - tiede - taide - liikunta.

8.1.2. Kulttuurikäsitteen jako tuottajan/vastaanottajan mukaan:

- eliittikulttuuri - kansankulttuuri,
- kaupunkikulttuuri - maaseutukulttuuri,
- talonpoikais-, työväen-, porvaris-, lasten-, nuorten-, jne. kulttuuri.

8.1.3. Kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen yhteiskunnalliset yhteydet.

8.2. Kristillinen yhtenäiskulttuuri ja sen murentuminen

8.2.1. Kirkko kulttuurin tuottajana.

8.2.2. Kirkko kulttuurin rajojen määrääjänä.

8.2.3. Yhtenäiskulttuurin murentumisen yhteiskunnalliset tekijät 1800-luvulla.

8.3. Elämäkäsitteen ja maailmankuvan muutokset

8.3.1. Ihmislajin kehitystaustan hahmottuminen

8.3.2. Maailmankuvan muuttuminen; newtonilainen maailma ja sen laajeneminen.

8.3.3. Uusi aikaperspektiivi maapallolle, ihmiselle, yhteiskunnalle.

8.3.4. Tieteiden merkityksen kasvu ja tieteiden järjestelmässä tapahtuneet muutokset; uudet tieteenalat.

8.4. Kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen muutokset

8.4.1. Kulttuurituotteiden ja palvelusten kasvun edellytykset:

- teknologian taso,
- luku- ja kirjoitustaidon yleisyys,
- varallisuus ja sen jakautuminen,
- julkisen sektorin osuus,
- poliittinen merkitys,

8.4.2. Kulttuurin yhtenäistymis- ja eriytymispaineet:

- kansallisen ja kansainvälisen kulttuurin pontimet,
- yhteiskuntaryhmien kulttuuriperinteiden muuttuminen,

- kulttuurin kaupallistumisen yhtenäistävä ja eriyttävä vaikutus.

8.5. Kulttuuri yhteiskunnallisena vaikuttajana ja oman aikansa kuvastajana

8.5.1. Kirjallisuus esimerkiksi:

- valistuskirjailijan vaikutuksia 1700-luvun lopun Euroopassa,
- realistinen romaani teollistuvassa yhteiskunnassa,
- draaman nousu ja kumouksellisuus suomalaisessa yhteiskunnassa 1870-luvulla ja 1960-luvulla.

8.5.2. Kuvataiteet, esimerkiksi:

- kuva kasvattajana,
- rakennukset ja maalaukset aikakauden ilmentäjänä,
- elokuvan massavaikutus.

8.5.3. Musiikki, esimerkiksi:

- musiikki vaikuttajana
- musiikki viihdyttäjänä,
- tekniikan kehitys ja musiikki.

8.5.4. Urheilu, esimerkiksi:

- huippu-urheilun syntytausta ja sen yhteiskunnalliset ja kansainväliset yhteydet,
- urheilutoiminnan kasvun yhteiskunnalliset yhteydet,
- huippu-urheilu, kuntoliikunta sekä niiden vaikutus terveyspolitiikkaan.

8.5.5. Tiede, esimerkiksi:

- tiede/tiedemiehet yhteiskunnallisena vaikuttajana,
- tiede ja sen hyödyllisyys,
- tieteen ja teknologian yhteiskunnallinen merkitys.

8.5.6. Henkinen/ruumiillinen kulttuuri ja yhteiskunta, esimerkiksi:

- henkinen kulttuuri kansallisen identiteetin luoja ja vahvistajana,
- urheilu kansallisen ulkopolitiikan välineenä,
- työväenkulttuuri yhteiskuntaryhmän yhtenäisyyden luoja ja vahvistajana,
- nuorten kulttuuri ja kaupallisuus.

Opetukselliset viitteet

Tämä kurssi on oppilaille valinnainen, mistä johtuu, että a) kurssille tulevat oppilaat ovat keskimääräistä kiinnostuneempia historian opiskelusta ja b) oppilaiden historian lukio-opiskelupohja on erilainen, mikäli kurssin opetusryhmä voidaan muodostaa eri luokka-asteiden oppilaista.

Kurssi perustuu lukion historian oppimäärän kahdelle ensimmäiselle kurssille, mutta sen opiskelussa auttaa, mikäli myös kurssit H 3 ja H 4 on opiskeltu.

8.1. Kurssin alussa on tarkoituksenmukaista selvittää oppilaille lyhyesti käsitteet kulttuuri, yhteiskunta ja valtio sekä kulttuurikäsitteen laaja-alaisuus ja jako tuottajan/vastaanottajan mukaan.

Aikaisempaan opiskeluun perustuen selvitetään esimerkein kulttuurin tuottamisen ja kuluttamisen yhteiskunnallisia yhteyksiä.

8.2. Kristillisen yhtenäiskulttuurin pääpiirteet ja sen murentumisen yhteiskunnalliset tekijät 1800-luvulla selvitetään lyhyesti ja mahdollisimman kertauksenomaisesti oppilaiden opiskelupohjasta riippuen.

8.3. Pääpiirtein ja mahdollisimman paljon historiassa ja muissa oppimäärissä jo hankittua tietoa hyväksi käyttäen selvitetään elämänkäsitykseen ja maailmankuvaan vaikuttaneita muutoksia 1800-luvulta sekä näiden yhteiskunnallisia yhteyksiä.

Todetaan erityisesti perustutkimuksen ja tieteellis-tekni- nisen tutkimuksen räjähdysmäinen kasvu, yhteiskuntatieteiden synty ja humanististen tieteiden aseman muuttuminen sekä tieteiden järjestelmän murentuminen poikkitieteiden kuten biokemian myötä.

8.4. Kulttuurin tuottamisen ja vastaanottamisen muutoksia tarkasteltaessa on hyvä toisaalta käyttää jo historiassa

opittua tietoa ja toisaalta ajankohtaista materiaalia sanoma- ja aikakauslehdistön sekä pamflettikirjallisuuden yms. piiristä. Tässä yhteydessä voidaan sopivasti suorittaa vertailuja Suomessa 1800-luvulta tapahtuneiden muutosten sekä eräissä nykyisissä kehitysmaissa parhaillaan tapahtuvien muutosten välillä.

8.5. Kulttuuri yhteiskunnallisena vaikuttajana ja oman aikansa kuvastajana on kurssin varsinainen painopistealue, joka tavoitteiltaan ja sisällöiltään on opettajan ja oppilaiden yhdessä suunniteltavissa kuten yhteisten kurssien teematkin. Kurssin sisältöluettelossa on annettu viitteitä erilaisista aiheista ja tarkastelukulmista, mutta se ei ole sitova muuta kuin pääotsakkeeltaan sekä tarkastelukulmaltaan, jonka tulee olla yhteiskunnallinen. Suositteluvinta on keskittyä yhteen kulttuurin alaan.

Tämän osan suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota myös tavoitteiden toteuttamiseen sopivien työtapojen pohdintaan. Museo- ym. tutustumiskäynnit sekä vierailijat saattavat olla tähän kurssiin ja sen tavoitteisiin hyvin sovitettavissa.

Kurssin opiskelussa käytettävät työtavat tulee sopia luokkakokohtaisesti niin, että ne täydentävät yhteisen oppimäärän opiskelussa käytettyjä työtapoja.

H 9 V (9. kurssi, valinnainen)

Kurssin nimi: Kansalaisen lakitieto

Kurssin opiskelun taidolliset tavoitteet

Oppilaalla on kyky ja valmius valvoa oikeuksiaan ja etujaan.

Oppilas osaa saattaa asiansa viranomaisten käsiteltäväksi.

Kurssin opiskelun tiedolliset tavoitteet

9.1. Oppilas ymmärtää Suomen oikeusjärjestyksen keskeiset periaatteet ja tietää vallitsevan oikeusjärjestyksen historialliset ja yhteiskunnalliset yhteydet.

9.2.-9.3. Oppilas tuntee yksilön ja yhteiskuntaelämän kannalta tärkeitä piirteitä siviili-, rikos-, työ- ja perheoikeuden alueilta.

Oppilas ymmärtää lain hengen perustaksi, jonka varaan lain kirjain rakentuu.

Oppilas tuntee hallinnollisen lainkäytön keskeiset muodot ja ymmärtää, miten kansalainen voi valvoa oikeuksiaan ja etujaan.

Kurssin sisällöt9.1. Oikeusjärjestys

9.1.1. Oikeusjärjestyksen historiallinen perusta.

9.1.2. Oikeusjärjestyksen keskeiset periaatteet.

9.2. Kansalaisen lakitiedon perusteemat

9.2.1. Tuomioistuinlaitos.

9.2.1.1. Suomen tuomioistuinlaitoksen pääpiirteet: yleiset, hallinnolliset ja erikoistuomioistuimet.

9.2.1.2. Oikeustapausten käsittely (prosessioikeuden periaatteita)

- 9.2.2. Laillisuuden valvonta.
 - 9.2.3. Siviilioikeuden eräät osat.
 - 9.2.3.1. Yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet.
 - 9.2.3.2. Esimerkkejä siviilioikeuden alueelta:
 - asunnon hankkiminen: vuokraaminen, ostaminen,
 - osamaksukauppa,
 - velkasuhde,
 - vahingonkorvaus.
 - 9.2.4. Rikosoikeus.
 - 9.2.4.1. Rikosoikeuden yleiset periaatteet.
 - 9.2.4.2. Esimerkkejä rikosoikeuden alueelta:
 - yksityiseen henkilöön kohdistuvat rikokset,
 - omaisuuteen kohdistuvat rikokset,
 - julkiseen valtaan kohdistuvat rikokset,
 - alkoholi ja huumerikokset.
 - 9.2.4.3. Kriminaalipolitiikka.
 - 9.2.5. Hallinnollinen lainkäyttö.
 - 9.2.5.1. Hallinnollisen lainkäytön koneisto:
 - valtionhallinto,
 - kunnallishallinto.
 - 9.2.5.2. Kansalainen ja virkakoneisto; esimerkkitapauksia seuraavilta alueilta:
 - verovalitus,
 - muu muutoksenhaku viranomaisen tekemään päätökseen,
 - anomus ja hakemus.
 - 9.2.6. Tutustumiskäynnit:
 - tuomioistuimeen,
 - virastoon.
-
- 9.3. Kansalaisen lakitiedon valinnaisteemat
 - 9.3.1. Työn oikeudellinen säätely.
 - 9.3.2. Perhettä koskevaa lainsäädäntöä.
 - 9.3.3. Liiketoiminnan toimintaa koskevaa lainsäädäntöä.
 - 9.3.4. Lisäesimerkkejä siviilioikeuden alueelta.
 - 9.3.5. Lisäesimerkkejä rikosoikeuden alueelta.
 - 9.3.6. Lisäesimerkkejä hallinnollisen lainkäytön alueelta.

Opetukselliset viitteet

Oppimäärän tarkoituksena on antaa oppilaille eräitä sellai-

sia perustietoja laista ja oikeudenkäytöstä Suomessa, joiden voidaan katsoa kuuluvan kansalaisen keskeiseen yhteiskuntatietouteen. Kurssi on valinnainen, josta johtuen riittävät yhteydet sekä historialliseen kehitykseen että yhteiskuntaopin kurssin keskeisiin sisältöihin tulee säilyttää. Pääpaino on kuitenkin asetettava varsinaiseen lakitietouteen.

Erikoisesti tämän kurssin opetuksen yhteydessä saatavat kokemukset tulee ottaa huomioon ja hyödyntää ne kurssia edelleen kehitettäessä.

Oppimäärän rakenne on siten muodostettu, että osakokonaisuuksista kaksi ensimmäistä (9.1. ja 9.2.) muodostavat perusosan. Jaksosta 9.3. valitaan joitakin aihepiirejä tarkasteltaviksi. Sisältöjen käsittelyjärjestystä voidaan muuttaa, mikäli siten katsotaan saavutettavan onnistuneempia opetuksellisia kokonaisuuksia.

Opetuksessa on pyrittävä mahdollisimman konkreettiseen käsittelyyn. Aineiston valinnassa on lähtökohtina pidettävä tasapuolisesti juridiikan omaa luonnetta, oppilaiden käytännön tarpeita ja pedagogisia sekä materiaalisia resursseja. Opiskelun aikana tutustutaan laki- ja asetuskokoelmiin.

9.1. Alkujakso muodostaa lyhyen oikeusjärjestyksen perusteita käsittelevän johdannon, jonka yhteydessä todetaan oikeusjärjestyksen luonne yhteiskuntajärjestelmään kuuluvana historiallisen kehityksen tuloksena.

9.2. Kansalaisen lakitietouden perusteema-osaan on koottu neljä aihepiiriä. Opetuksessa on tarkoitus sijoittaa ajallinen ja asiallinen pääpaino näihin perusteemoihin. Niiden käsittelyjärjestys ja yksityiskohtainen asiasisältö voivat vaihdella.

Tuomioistuinlaitoksen pääpiirteet on käsitelty peruskoulun yhteiskuntaopin yhteydessä. Tästä johtuen on tarkastelu nyt syytä rajoittaa vain kertaamiseen ja tärkeiden nimikkeiden sekä käsitteiden mieleenpalauttamiseen. Laillisuuden valvonta käsitteenä on syytä selvittää niin, että esimerkiksi käsitteiden lainkäyttö, järjestyksen valvonta ja laillisuuden valvonta erot käyvät selvästi näkyville.

Käsittelyyn otettavan siviilioikeuden, rikosoikeuden ja hallinnollisen lainkäytön kysymysten tulee olla konkreetteja ja elämänläheisiä. Kurssin sisällöissä mainittuja tarkastelukohteita voidaan vaihtaa toisiksi, mikäli siihen on perusteltua syytä. Opetuksen on kuitenkin huolehdittava siitä, että kaikille kolmelle käsiteltävälle aihepiirille jää riittävästi aikaa. Tarvittaessa voidaan käsittelyä laajentaa valinnaisteemojen yhteydessä. Opetuksessa on pyrittävä selvittämään lain henkeä ja normatiivista luonnetta sekä vältettävä lain yksityiskohtaista tarkastelua. Asian käsittelyn tulee ensi sijassa nojautua esimerkkitaapauksiin.

Hallinnollisen lainkäytön käsittelyn yhteydessä on oppilaiden tiedossa olevien yhteiskuntaopin perusasioiden pohjalta selvitettävä käsitettä hallinto ja hallinnon merkitystä järjestyneessä yhteiskunnassa. Käsittelyssä on pyrittävä paitsi tietojen kartuttamiseen myös sellaisiin taidollisiin valmiuksiin, että oppilaat tietävät, miten toimia tietyissä yleisissä kansalaista koskevissa tapauksissa esimerkiksi verovalitusasiassa.

Tutustumiskäynnit on sisällöissä kirjattu omaksi kohdaksi. Niiden suorittamiseen tulee pyrkiä, mikäli vallitsevat olosuhteet eivät aiheuta ylikäymättömiä esteitä. Tutustumiskäynnit on kurssiin sijoitettava niin, että ne luontevasti sekä tukeutuvat käsiteltyihin sisältöihin että täydentävät niitä.

Kriminaalipolitiikan käsittelyn yhteydessä voidaan myös suorittaa tutustumiskäynti vankilaan tai hoito- tai huoltolaitokseen mikäli siihen on aikaa ja mahdollisuuksia.

9.3. Lakitiedon valinnaisteemoista valitaan muutama yksityiskohtaiseen käsittelyyn. Kaikkia ei ole tarkoitus käsitellä. Käsittelyn muodoissa on säilytettävä konkreettisuus ja elämänläheisyys sekä pyrittävä tässäkin yhteydessä rakentamaan tarkastelu esimerkkitapausten varaan. Mikäli käytettävissä oleva aineisto asettaa käsittelylle tuntuvia rajoituksia, on pyrittävä käyttämään kunnallisten oikeusaputoimistojen yms. ulkopuolisten tahojen apua. Opetuksen lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että kurssia opettavan historian ja yhteiskuntaopin opettajan ei tarvitse olla juridiikan asiantuntija, vaan detaljikysymysten kohdalla voidaan turvautua varsinaisten asiantuntijoiden apuun.

Kurssisisällöissä on jakson 9.3. yhteydessä mainittu vain mahdollisia käsittelyn alueita. Viitteinä siitä, mitä eri kysymyksiin voidaan sisällyttää, ovat seuraavat suositukset:

Työn oikeudellinen säätely: työ-/virkasuhde, työntekijän suojele;

Perhelainsäädäntö: avioliitto, lapsen asema, perintö;

Liikerytiksiä koskeva lainsäädäntö: elinkeinovapaus, kuluttajainsuojelu, kilpailulainsäädäntö, eri yrittäjämuodot;

Siviilioikeus: tekijänoikeus, yhdistystoiminta, kiinteän omaisuuden hankinta;

Rikosoikeus: liikenne rikokset, kiihottaminen ja syrjintä, sosiaaliseen elämään kohdistuvat rikokset.

6.3. USKONTO

6.3.1. Evankelisluterilainen
uskonto

USKONTO

Evangelisluterilainen uskonto

	Sivu
1. LUKION EVANKELISLUTERILAISEN USKONNON OPETUKSEN TAVOITTEET	973
2. OPPIMÄÄRÄN REUNAEDOT	975
3. OPETUKSEN KURSSIKOHTAINEN SUUNNITTELU	975
4. KURSSIT JA NIIDEN OPETUSKOKONAISUUDET	976
5. KURSSISUUNNITELMAT	979
6. VIITTEITÄ ARVIOINNIN PERIAATTEIKSI	1016

USKONTO

Evangelisluterilainen uskonto

1. LUKION EVANKELISLUTERILAISEN USKONNON OPETUKSEN
TAVOITTEET

Uskontokasvatuksen tehtävä lukiossa määräytyy paitsi yleisistä koulutuspoliittisista ja keskiasteelle asetettavista tavoitteista erityisesti lukion yleisestä tehtävästä. Uskonnon opetuksen tulee tukea yksilön kehittymistä monipuoliseksi ja eheäksi persoonallisuudeksi, auttaa häntä orientoitumaan ympäröivään todellisuuteen sekä osallistumaan kehittävästi yhteiskunnalliseen toimintaan. Uskonnon opetuksen tulee edistää oppilaiden tiedollista, eettistä ja sosiaalista kypsymistä ja täten jatkaa oppivelvollisuuskoulun tunnustuksellisen opetuksen antamalta pohjalta.

Siten uskontokasvatuksen yleistavoitteena on auttaa oppilasta

- tuntemaan ja ymmärtämään kristinuskoa, muita uskontoja ja erilaisia katsomuksia
- saamaan virikkeitä ja edellytyksiä persoonallisen maailmankatsomuksen muodostamiseen.

Yleistavoitteesta on johdettavissa seuraavat tavoitealueet:

1. Tiedollinen tavoitealue: Uskontokasvatuksen tulee

tutustuttaa oppilaita kristinuskoon, muihin uskontoihin ja ideologioihin niiden omista lähteistä käsin. Tämä edellyttää myös uskontojen käyttämän kielen ja opillisten käsitteiden tuntemusta.

2. Asennekasvatuksen tavoitealue: Uskonnon opetuksen tulee johdattaa oppilaita kristinuskon, muiden uskontojen ja ideologioiden persoonalliseen arviointiin, asennoitumaan maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin asiallisesti, suvaitsevasti ja arvostavasti sekä kunnioittamaan jokaisen ihmisen vakaumusta. Tällöin oppilaalle tulee selvittää, miten ihminen näiden asioiden yhteydessä joutuu pohtimaan käsityksiään itsestään ja ihmiskuntaa koskevista perimmäisistä kysymyksistä. Uskontokasvatuksen tulee auttaa oppilasta löytämään ja ymmärtämään uskontojen ja ideologioiden tarjoamia erilaisia virikkeitä ja siten saamaan edellytyksiä persoonallisen maailmankatsomuksen muodostumiselle. Oppilaiden tulee tajuta maailmankatsomuksen merkitys persoonallisuuden tasapainoiselle kehitykselle.

3. Toimintavalmiuksia koskeva tavoitealue: Uskontokasvatuksessa oppilaita tulee rohkaista lähimpiin ihmissuhteisiin, ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvien sekä maailmanlaajuisten eettisten ongelmien tutkimiseen ja persoonallisen vastuuntuntoisen elämänasenteen omaksumiseen. Oppilaille tulee osoittaa, että ihmisten velvollisuutena on tutkia ja perustellen arvioida yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä osallistua maailman muuttamiseen paremmin ihmisarvoa vastaavaksi.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi lukion uskontokasvatuksessa pyritään luomaan sellainen ilmapiiri, jossa opittavia asioita voidaan tarkastella ennakkoluulottomasti ja avoimesti. Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon

vapaudesta seuraa, että oppilas ja opettaja voivat vapaasti ilmaista persoonallisen vakaumuksensa, vaieta siitä täydellisesti tai esittää asiallisesti kriittisiä kannottoja kristillisistä ja muista uskonnollisista ja maailmankatsomuksellisista yhteisöistä ja niiden pyrki- myksistä. Koska erilaisten vakaumusten ja mielipiteiden esittäminen helposti aiheuttaa jännitystä, keskustelutilanteissa tulee pyrkiä tosiasioihin pohjautuvaan aitoon dialogiin.

Lukion uskontokasvatuksessa oppilasta kehoitetaan kuuntelemaan ja tottelemaan omantuntonsa ääntä. Suuri mielen- terveydellinen ja persoonallisuutta eheyttävä merkitys on myös sillä, että oppilaiden mielipiteitä ollaan valmiita eri yhteyksissä kuuntelemaan ja heidän henkilökohtaisista ongelmistaan keskustelemaan luottamuksellisesti ja että heitä autetaan löytämään elämässä sellaisia asioita, joiden puolesta kannattaa elää ja tehdä työtä.

2. OPPIMÄÄRÄN REUNAEDOT

Uskonnossa on kolme kaikille oppilaille yhteistä ja kaksi valinnaista kurssia. Kurssit on numeroitu (1 A ja 1 B, 2 A ja 2 B, 3, 4, 5 A ja 5 B) pääsääntöisen suorittamisjärjestyksen mukaisesti. Kurssit 1 A/1 B ja 2 A/2 B suoritetaan I lukuvuonna. Kurssi 3 suoritetaan II lukuvuonna. Kurssi 4 voidaan valita pääsääntöisesti II lukuvuonna. Kurssi 5 A/5 B voidaan valita pääsääntöisesti III lukuvuonna. Oppilaat voivat valita molemmat tai vain toisen valinnaisista kursseista.

3. OPETUKSEN KURSSIKOHTAINEN SUUNNITTELU

Kurssien opetuskokonaisuudet muodostavat valtakunnallisen

ydinaineksen. Opetuskokonaisuudet koostuvat tuntikoh-
taisista teemoista, joita on ilmoitettu useampia kuin
käytettävissä olevat tunnit edellyttäisivät. Niistä
voidaan opetuksen operatiivisen suunnittelun puitteissa
valita ne teemat, jotka erilaisin menetelmin käsitellään.

4. KURSSIT JA NIIDEN OPETUSKOKONAISUUDET

Kaikille evankelisluterilaisille oppilaille yhteiset
kurssit

U 1 A Muut maailmanuskonnot

1. Johdanto-osa
2. Hindulaisuus
3. Buddhalaisuus
4. Kiinan ja Japanin vanhat filosofiat ja us-
konnolliset menot
5. Islam
6. Juutalaisuus

U 1 B Uskontotieto

1. Uskonto ja sen tutkimus
2. Uskonnollinen kokemus ja käyttäytyminen
3. Uskontokehitys ja yhteiskuntakehitys
4. Kansallisuskonto ja maailmanuskonto
5. Uskonnon muodon ja rakenteen muuttuminen
6. Maailman uskontojen kartta ja kehityspiir-
teitä
7. Uskonnon moderneja vaihtoehtoja

U 2 A Kristikunta eilen ja tänään

1. Kristinuskon synty

2. Kristikunnan hahmottuminen
3. Itäinen kristikunta
4. Lännen katolinen kristikunta
5. Protestanttinen kristikunta
6. Kristikunnan nykyinen tilanne

U 2 B Kristillinen aatehistoria

1. Lähetyskäsky ja sen seuraukset
2. Opetuslapsijoukon rukoushetkistä messujumalanpalvelukseen
3. Kirkko Raamatun tulkitsijana
4. Kirkko kansan kasvattajana
5. Kirkko ja sosiaalinen kehitys

U 3 Johdatus kristillisen ajattelun ymmärtämiseen

1. opetusjakso: Kristinusko evankelisen kristityn näkökulmasta
 1. Kristinuskon perustaja
 2. Kristinuskon Jumala
 3. Kristittyjen pyhä, yhteinen ja apostolinen seurakunta
 4. Kristillinen käsitys synnistä ja armosta
 5. Usko ja tieto kristillisessä ajattelussa
 6. Kristittynä moniarvoisessa maailmassa
2. opetusjakso: Eettisten ongelmien kartoitus
 1. Eettisen ajattelun perusteet
 2. Ihminen ja hänen työnsä
 3. Ihminen, kulttuuri ja luonto
 4. Ihminen ja hänen perheensä
 5. Ihmisoikeuksien maailma

Lukion uskonnon valinnaiset kurssit

U 4 Raamattutieto

1. Johdatus Vanhaan testamenttiin
2. VT:n historialliset kirjat
3. VT:n profeettakirjat
4. Muu VT:n kirjallisuus
5. Johdatusta Uuteen testamenttiin
6. Evankeliumit
7. UT:n muut kirjat
8. Raamatun tulkinnan ongelmia

U 5 A Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa

1. Suomen jäsentyminen kristikunnan osaksi
2. Uskonpuhdistuksen uskonnollinen ja kansallinen merkitys
3. Kohti uskonnollista individualismia
4. Uusimman ajan katsomuksellinen murros ja kirkko
5. Kirkko muuttuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa
6. Eräitä kehityslinjoja

U 5 B Taide kristinuskon tulkkina

1. Kuvataide kristinuskon ilmentäjänä
2. Kristillinen julistus ja musiikki
3. Kirjallisuus uskonnollisen ajattelun virikkeenä

5. KURSSI SUUNNITELMAT

KAIKILLE EVANKELISLUTERILAISILLE OPPILAILLE YHTEISET KURSSIT

1. kurssi, vaihtoehto A

Kurssissa keskitytään suurten maailmanuskontojen tutkimiseen. Näistä pyritään antamaan sellainen nykyajan tarpeita vastaava kokonaiskuva, jonka myös näiden uskontojen omat oppineet edustajat voisivat hyväksyä oikeaksi.

Siten myös tämän kurssin avulla pyritään luomaan valmiutta rakentaa parempaa maailmaa kaikkien ihmisten kanssa, joilla on hyvää tahtoa. Ihmiskunnan yhteistyön onnistuminen edellyttää muun muassa, että tietomme eri uskonnoista, näistä kansojen elämässä erittäin tärkeistä tekijöistä ovat asialliset.

Uskontojen käsittelyssä esiin tulevia perimmäisiä kysymyksiä pysähdytään pohtimaan myös yleisinhimillisinä ongelmina oppilaiden tarpeiden mukaan.

Uskontojen dynaamiseen kulttuurivaikutukseen kiinnitetään erityistä huomiota.

I Johdante-osa

Johdanto-osan avulla luodaan sekä tiedollisia että asenteellisia edellytyksiä muiden uskontojen henkilökohtaiseen kohtaamiseen ja arviointiin.

Tiedollisesti selvitetään, miten uskontoja tutkitaan ja

mitkä ovat alan keskeiset käsitteet sekä miten uskonto- ja ryhmitellään erilaisin perustein.

Asenteellisten edellytysten syntymisen näkökulmasta pohditaan muiden uskontojen kohtaamisen aiheuttamia inhimillisiä ongelmia. Kiinnitetään huomiota siihen, että vaikka uskontoja tutkitaan akateemisesti ja teoreettisesti, ne ovat ilmiöinä yhtä arvoituksellisia kuin elämä itse. Alusta alkaen pyritään jokaisen ihmisen ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapautta kunnioittavan ilmapiirin luomiseen. Samoin pyritään käsittelemään nimenomaan nuoria kiinnostavaa keskeistä uskonnollista problematiikkaa maailmanuskontojen antamien virikkeiden pohjalta.

Koska rukous on ihmiskunnan keskeisin uskonnollinen funktio, tarkastellaan sen erilaisia ilmenemismuotoja yhteisen keskustelun pohjaksi.

1. Muiden uskontojen kohtaamiseen liittyviä inhimillisiä pelkoja, toiveita ja rajoituksia
2. Uskontotiede ja sen tutkimusalat
3. Uskonnon käsite ja kurssin keskeisiä termejä
4. Uskontojen ryhmittely erilaisin perustein
5. Luonnonkansojen uskonnoille tunnusomaisia piirteitä
6. Magia ja rukous perusinhimillisenä ongelmana

II Hindulaisuus

Käytettävissä olevan audiovisuaalisen ja muun aineiston avulla siirrytään nykyisen Intian kulttuuriympäristöön ja tarkastellaan sen erityispiirteitä. Selvitellään tämän uskonnon hahmottavan ymmärtämisen kannalta välttämättömät tiedolliset seikat. Hindulaisuuden voimakkaita haasteita mm. länsimaiselle ajattelulle tutkitaan eriytettyjen teemojen puitteissa.

1. Hindulaisuuden synty ja lähteet
2. Hindulaisuuden oppi
3. Hindulaisuuden kultti ja tavat
4. Hinduisten kastilaitos uskonnollisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä
5. Taide hindulaisessa kulttuuripiirissä
6. Hindulaisuuden tunnetuimmat filosofit ja poliitikot ja heidän vaikutuksensa länsimailla
7. Hinduisten jooga- ja mietiskelyperinne ja sen länsimaisia sovellutuksia
8. Hinduisten jälleensyntymisajatus ja muita kuoleman kohtaamisen erityispiirteitä ja niiden vaikutus länsimaiseen ajatteluun ja ihmistä koskevaan akateemiseen tutkimukseen
9. Hinduisten panteistinen elämän kunnioittamisen periaatte ja sen sovellutuksia esimerkiksi eläinsuojelun alueella

III Buddhalaisuus

Perehdytään Gautama Buddhan elämäkertalegendoihin kiinnittäen erityisesti huomiota siihen, että ne eivät ole historiallisia asiakirjoja nykyaikaisessa länsimaaisessa merkityksessä vaan värikkäitä itämaisia saarnoja, joissa julistetaan buddhalaisen elämänymmärtämisen ydinvallusta inhimillisen olemassaolon perimmäisestä tarkoituksesta.

Tutkitaan buddhalaisuuden kehittyminen uskonnoksi ja tämän uskonnon ymmärtämisen kannalta keskeiset asiat.

Kiinnitetään huomiota buddhalaisuuteen maailmanlaajana ilmiönä ja lähetysuskontona.

Tutkitaan buddhalaista taidetta ja filosofiaa eriytettyjen teemojen puitteissa.

1. Gautama Buddhan elämä buddhalaisten legendojen mukaan
2. Buddhan valaistuskokemus avaimena buddhalaisen elämäkatsomuksen ymmärtämiseen
3. Buddhalaisuuden lähteet ja opit
4. Buddhalaisuuden jakautuminen, kultti ja tavat
5. Buddhalaisuus lähetyssuskontona
6. Buddhalainen taide
7. Syyn ja seurauksen laki buddhalaisessa filosofiassa
8. Buddhalaisuuden vastaus inhimillisen kärsimyksen ongelmaan

IV Kiinan ja Japanin vanhat filosofiat ja uskonnolliset menot

Tutkitaan kiinalaisten ja japanilaisten muinaiselle ja nykyiselle elämän- ja maailmankatsomukselle tunnusomaiset piirteet sekä niille ominaiset onnen edellytykset.

Perehdytään kiinalaisten ja japanilaisten uskonnollisiin tapoihin ja menoihin.

Kiinalaisista uskonnon, filosofian ja elämänviisauden opettajista esitellään ainakin Laotse, Kungtse ja Mao Tse-tung ja tutkitaan näytteitä heidän tuotannostaan.

1. Kiinalaisten muinainen maailmankaikkeusoppi
2. Kiinalaisten vanha siveysoppi
3. Kiinalaisten suuret opettajat
4. Inhimillisen onnen edellytykset perinteisessä kiinalaisessa ajattelussa
5. Japanin vanha kansallisuskonto
6. Zen-buddhalaisuus ja muita Japanissa vaikuttavia buddhalaisia lahkoja
7. Uskonnollisten tekijöiden vaikutus japanilaisessa taiteessa

V Islam

Koska profeetta Muhammedilla on keskeinen asema islamin ymmärtämisen kannalta, pyritään saamaan hänestä kuva modernin tutkimuksen näkökulmasta.

Koraaniin perehdytään yhtenä ihmiskunnan suurten uskontojen kirjallisista jalokivistä.

Opillisen tarkastelun tavoitteena on selvittää islamin monoteismin erityisluonne sekä tämän uskonnon metafysiikan ja etiikan keskeiset asiat.

Perehdytään myös islamin dynaamiseen voimaan kulttuurin eri alueilla.

1. Profeetta Muhammedin elämä arabialaisessa kulttuuriympäristössä
2. Koraani
3. Islamin oppi
4. Islamin kultti ja tavat
5. Islamin suunnat ja nykyinen tilanne
6. Islam yhteiskunnallisena ja poliittisena voimana
7. Islamin taide

VI Juutalaisuus

Juutalaisuutta käsitellään sekä itsenäisenä uskontona että johdantona uskonnon oppimäärän kristinuskoa käsitteleville kursseille. Siksi juutalaisuus sijoittuu tämän kurssin viimeiseksi opetuskokonaisuudeksi.

Keskitytään juutalaisen monoteismin tyypillisten piirteiden esittelyyn sekä juutalaisuuden monipuoliseen vaikutukseen maailmanuskontoihin ja kulttuureihin.

1. Israelin uskonto ja sen pyhä kirjallisuus
2. Juutalaisuuden historialliset vaiheet
3. Jumalan ja ihmisen dialogi juutalaisen monoteismin piirissä
4. Sionismi ja Israelin valtio
5. Juutalaisuuden vaikutus kulttuurissa

1. kurssi, vaihtoehto B

U 1 B Uskontotieto

Kurssissa tutustutaan uskuntoon perusinhimillisenä, sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, perehdytään uskonnon varhaiskantaisiin piirteisiin ja kirjoituksettomien kulttuurien uskonnolliseen elämään sekä suoritetaan pääpiirteittäinen ja vertaileva ei-kristillisten uskontojen tarkastelu niiden historiallisen luonteen, laadullisten erojen ja yhtäläisyyksien selventämiseksi. Suurten uskontojen maantieteellisen levinneisyyden ja eräiden pienempien mutta tyypillisten uskontomuotojen merkitystä valaistaan erityisesti ajankohtaisen maailmantilanteen ja kehitysproblematiikan näkökulmasta. Uskonnon psykologisen ja sosiologisen tarkastelutavan alkeisiin perehdytään.

I Uskonto ja sen tutkimus

Pyritään näkemään uskonto inhimillisen kulttuurin ja yhteiskunnan osana ja tutustutaan lyhyesti uskonnon tieteelliseen tutkimukseen. Pohditaan elämäntutkimuksen muokautumista tiedon, tunteen ja toiminnan tasoilla ja uskonnon asemaa tässä prosessissa. Uskonnon yleismaailmallisuuteen ja vanhimpiin asiakirjoihin, arkeologisiin löydöksiin ja kulttuuriantropologiseen aineistoon tutustutaan. Uskonto pyritään näkemään suhteessa länsimaisen ihmisen tämänhetkiseen tilanteeseen muutoksenalaisessa maailmassa.

1. Mitä on uskonto
2. Miten uskontoa tutkitaan
3. Uskonnolliset lähteet
4. Uskonnollisen sitoutumisen ongelma

II Uskonnollinen kokemus ja käyttäytyminen

Tutustutaan uskonnollisen perinteen sisäistämiseen ja sen eri asteisiin. Supranormaalia elämystä ja uskonnollista roolikäyttäytymistä valaistaan esimerkkien avulla.

Uskonnollisen kertovan perinteen ja rituaalisen käyttäytymisen välisiä suhteita selvennetään esimerkein. Uskonnollisiin vaikuttajayksilöihin tutustutaan joitakin tunnettuja hahmoja esitellessä. Suoritetaan lähinnä uskontososiologinen tarkastelu uskonnollisten liikkeiden laitostumisprosessista ja -asteesta.

1. Uskonnollisen perinteen sisäistäminen
2. Supranormaali elämys
3. Uskonnollinen roolikäyttäytyminen
4. Myytit
5. Riitit
6. Näkijät, shamaanit, kulttipapit vaikuttajayksilöinä
7. Mystikot ja profeetat
8. Uskonnollisen liikkeen laitostuminen

III Uskontokehitys ja yhteiskuntakehitys

Avataan kehityshistoriallinen näkökulma maailman tärkeimpiin uskontoihin. Aluksi luonnehditaan uskonnon varhaismuotoja, sitten historiallisten uskontojen syntyä ja kehitystä suhteellisen laajasti. Lopuksi päädytään reformiliikkeiden luomaan tilanteeseen ja nykyajan

uskonnollisuuden erityispiirteiden tarkasteluun. Luodaan kuva pelastusnäkemysten luonteesta ja kehityksestä eri uskonnoissa ja kulttuuripiireissä. Tarkastellaan uskonnollisen kultin ja laitostumisen kehitystä.

1. Uskontokehityksen viisi päävaihetta
2. Varhaiskantaiselle uskonnolle tyypilliset piirteet
3. Arkaainen uskontomuoto
4. Vanhimmat historialliset uskonnot
5. Myöhemmät historialliset uskonnot
6. Eri uskontojen reformiliikkeitä
7. Uusia piirteitä nykyajan ihmisen uskonnollisuudessa

IV Kansallisuskonto ja maailmanuskonto

Tutustutaan uskontojen typologiaan. Luonnehditaan etnisiä ja varsinaista perustajaa vaille olevia uskontoja. Suurten lähetysuskontojen luonnetta täsmennetään pitäen vastakohtana lähinnä laitostunutta kansallisuskontoa. Selvitellään uskonnon mukautumista kulttuuriin (uskonto-etnologinen näkökulma), jonka ansiosta maailmanuskonnotkin saavat kansallisiksi katsottavia piirteitä. Tarkastellaan pelastuskäsitystä näiden uskontomuotojen pohjalta.

1. Etniset uskonnot
2. Kansallisuskonnon ja maailmanuskonnon perustyyppit
3. Lähetysuskontojen toiminta ja leviäminen
4. Uskontojen mukautuminen kulttuuriin

V Uskonnon muodon ja rakenteen muuttuminen

Tutustutaan kehitysproblematiikkaan ja uskonnon sekä

lähetystyön osuuteen siinä rajoittuen Afrikkaan. Määritetään suurten lähetysuskontojen osuus Afrikan kulttuurikontakteihin ja -muutoksiin aikavälillä, joka alkaa esikolonialistiselta kaudelta ja ulottuu nykypäivään. Suoritetaan karttatarkastelu uskontojen voimasuhteista Afrikassa ja luodaan katsaus erityisesti afrikkalaisten kirkkojen kehityspiirteisiin. Tutkitaan, mikä on uskonnon ja lähetystyön osuus uusien kansallisvaltioiden kulttuuripolitiikassa ja kehitysyhteistyössä.

1. Heimouskontojen perintö modernissa yhteiskunnassa
2. Lähetystyön perintö
3. Kristinuskon ja islamin afrikkalaistuminen
4. Kehitysyhteistyön maailma

VI Maailman uskontojen kartta ja kehityspiirteitä

Perehdytään uskontomaantieteellisesti suurimpien uskontojen alueisiin ja kannattajamääriin. Se mitä edellä opetuskokonaisuuksissa III ja IV on esitetty merkittävimpien uskontojen synnystä ja luonteesta syvennetään nyt ajankohtaistarkasteluksi näiden uskontojen nykytilanteesta. Tärkeimpien alueellisten tai suuntauksellisten erikoispiirteiden esittelyyn edetään ainakin jonkin suuren uskonnon osalta. Lisäksi tarkastellaan ns. uusia uskontoja alueellisesti rajatussa kentässä, kirjoituksettomien kulttuurien uskonnollisia liikkeitä kulttuurikohtaamisen kannalta sekä oman maamme uskonnollisia vähemmistöjä (yleiskatsaus, jokin varhempi ja jokin uudempi liike hieman lähemmin).

1. Suurimpien uskontojen levinneisyys ja kannattajamäärät (karttoja, tilastoja)
2. Intian uskontojen tausta ja nykytilanne
3. Uskonnollinen elämä intialaisessa kyläympäristössä

4. Kahden uskonnon rinnakkainelo: Japanin perinteisen uskontotradition shintolaisia ja buddhalaisia piirteitä
5. Uusia uskontoja teollisuusmaassa: Japani
6. Kirjoituksettoman kulttuurin uskonto kulttuurien kohdatessa
7. Suomi ja uskonnolliset vähemmistöt

VII Uskonnon moderneja vaihtoehtoja

Luodaan kuva eräistä nykyisin vaikuttavista ilmiöistä, joita voidaan pitää perinteisten uskontojen moderneina sovellutuksina tai funktionaalisina vaihtoehtoina.

Aluksi selvitellään uskonnon ja ideologiain välistä suhdetta maailmanlaajassa viitekehyksessä, senjälkeen esimerkein joitakin myös Suomessa toimivia suuntia ja katsomustapoja, kuten transsendenttista mietiskelyä, joogaa, parapsykologisen tutkimuksen pyrkimyksiä ja tuloksia sekä Ananda Marga-liikettä (Divine Light Mission). Pyritään löytämään näiden suuntien nopean leviämisen syitä ja niiden antamia vastauksia.

1. Uskonto ja ideologia
2. Joogan merkitys länsimaiselle ihmiselle
3. Transsendenttinen mietiskely
4. Uskonnon ja väkivallan ongelmia: Ananda Marga
5. Mitä on parapsykologinen tutkimus

2. kurssi, vaihtoehto A

U 2 A Kristikunta eilen ja tänään

Kurssin tavoitteena on asiallisten ja luotettavien tietojen antaminen kristikunnasta. Uskonnollisen kulttuurin

erilaisiin ilmiöihin perehdyttämällä oppilaille annetaan virikkeitä heidän henkilökohtaisesta kirkkosidonaisuudestaan riippumatta. Pyrkimyksenä on selvittää niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet kristillisen elämännäkemyksen, kirkon opin ja organisaation muotoutumiseen.

Kurssin toteuttamistapaa suunniteltaessa otetaan huomioon menetelmällinen eriyttäminen. Asioista kiinnostuneille oppilaille annetaan aineistoa eri teemoista.

I Kristinuskon synty

Kristikunnan historian johdattavassa opetuskokonaisuudessa selvitetään aluksi UT:n lähdeaineiston pohjalta, mitä tarkoittaa kristinuskon perustajan opetus Jumalan valtakunnasta. Kiinnitetään huomiota myös siihen, miten Jeesus uudisti ihmisiä ja teki heistä työtovereita Jumalan valtakunnan asiassa. Edelleen kiinnitetään huomiota siihen järjestelmällisyyteen, miten Jeesus järjesti opetuslastensa toiminnan ja mitä hän odotti heiltä kuolemansa ja ylösnousemuksensa jälkeen.

Paavali Tarsolaista tutkitaan kirjailijana ja teologina, jolla on ollut ratkaiseva merkitys kristikunnan myöhemmälle ajattelulle. Roomalaiskirjeen osalta tarkastellaan erityisesti niitä teemoja ja ajatuksia, joilla on kristikunnan historiassa - esimerkiksi Augustinuksen, Lutherin, Pascalin ja Barthin ajattelussa - ollut viitekehystä luova merkitys.

1. Jeesus Nasaretilaisen sanoma Jumalan valtakunnasta
2. Jeesus Nasaretilaisen työtoverit ja ystävät ja heidän työmenetelmänsä
3. Jeesuksen testamentti seuraajilleen

4. Paavali Tarsolainen kirjailijana ja teologina
5. Paavalin Roomalaiskirjeen keskeiset ajatukset

II Kristikunnan hahmottuminen

Tavoitteena on selvittää, miten kristikunta organisoitui lähetyisseurakuntien pohjalta kirkollisiksi rakenteiksi. Kristityt muodostivat lujan yhteisön, jota keisarikkaan ei voinut pitää merkityksettömänä. Tutkitaan kristittyjen vainoja sekä ideologisenä ilmiönä että tilastollisesti. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten kristinusko Konstantinus Suuren aikana ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa pääsi vaikuttamaan maailmanvallan lainsäädäntöön ja siten koko länsimaiden muotoutumiseen. Pyritään osoittamaan, mikä vaikutus antiikin ajattelun haasteella oli kristillisen teologian syntymiselle.

Augustinusta tarkastellaan yhtenä kristikunnan suurimmista opettajista, jolla on ollut suuri vaikutus mm. Lutheriin, ja hänen oman kirjallisen kuvauksensa pohjalta antiikin hienostuneena pakanana, joka kääntyy kristinuskoon. Augustinuksen Tunnustuksista referoidaan ainakin kahdeksas ja yhdeksäs kirja.

1. Kristinuskon eteneminen Rooman valtakunnassa
2. Kirkollisten rakenteiden syntyminen
3. Kristikunnan ykseyden tärkeimmät tunnukset (piispanvirka, Uuden testamentin kaanon ja kastetunnustus)
4. Antiikin muiden uskontojen ja filosofioiden haaste kristittyjen ajattelulle
5. Augustinus ajattelijana ja kristikunnan opettajana
6. Augustinuksen Tunnustukset antiikin kristityn sielunelämän kuvauksena

III Itäinen kristikunta

Opetuskokonaisuudessa selvitetään itäiselle kristikunnalle tunnusomaiset piirteet ja niihin vaikuttaneet tekijät. Kaikesta pyritään antamaan sellainen kuva, joka ortodoksien näkökulmasta on hyväksyttävä ja mielekäs. Ellei ole mahdollista käydä jumalanpalveluksessa, aineistona kuitenkin käytetään autenttista materiaalia. Analysoidaan joku Basileios Suuren hengellinen teksti kiinnittäen erityisesti huomiota ortodoksien käyttämän liturgisen ja hengellisen kielen luonteeseen tai tutustutaan johonkin ortodoksisen hurskauselämän piirteeseen.

Nykyisen ortodoksisen kirkkoperheen yhteydessä kiinnitetään huomiota maantieteelliseen sijoittumiseen, kirkkojen rakenteisiin sekä ortodoksisen kristikunnan huomattavimpiin johtajiin. Oppilaille annetaan myös kirjallisuusviitteitä yksilöllisempää tutustumista varten.

1. Erakkoelämä ja luostarilaitoksen synty
2. Bysanttilainen jumalanpalvelus
3. Basileios Suuri tai joku toinen itäisen kristikunnan huomattava teologi
4. Kristikunnan jakautumisen syyt ja ortodoksinen kirkkoperhe nykyisin

IV Lännen katolinen kristikunta

Opetuskokonaisuuden tavoitteena on käsitellä temaattisesti Euroopan kääntymistä kristinuskoon sekä tämän historiallisen vaiheen kollektiivista luonnetta. Pyritään myös osoittamaan, mikä merkitys kristinuskoon kääntymisellä oli Euroopan kulttuurille. Katolisesta kristikunnasta selvitetään kirkollisen vallan rakenteet, niiden syntymiseen ja kehitykseen vaikuttaneet tekijät sekä erityisesti katolilaisten omat perustelut näille

realiteeteille. Tutustutaan myös katolisen hurSkauselämän tyypillisiin piirteisiin kautta aikojen. Katolisen ajattelun kaiken kattavan filosofisen synteesin luoja esitellään Tuomas Akvinolainen ja hänen teologiansa.

Koska katolisesta kirkosta on saatavissa paljon havainnollistavaa aineistoa, esimerkiksi kaunokirjallisuutta, musiikkia ja filmejä, oppilaile annetaan siitä viitteitä henkilökohtaista tutustumista varten.

1. Euroopan kääntyminen kristinuskoon
2. Paaviuden synty, katoliset perustelut ja kristikunnan huomattavimmat paavit
3. Katolisen kirkon kirkolliskokoukset
4. Luostarielämän muodot lännessä
5. Katolinen jumalanpalvelus ja sakramentit
6. Tuomas Akvinolainen teologina ja katolisen kirkon normatiivisena filosofina

V Protestanttinen kristikunta

Analysoidaan Martti Lutherin sisäinen kehitys nykyisen tutkimuksen valossa ja kiinnitetään samalla huomiota siihen, miten erilainen kuva Lutherista on annettu eri aikoina ja eri ideologioiden piirissä. Erittäin tärkeää on pohtia, mitä nykyisin merkitsee olla luterilainen. Samalla tavalla yritetään ymmärtää toisia protestanttisia ryhmiä niiden omista perusteista käsin. On paikallaan kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös kunkin kirkon jumalanpalveluskäytäntöön, jotta ymmärrettäisiin, että saman kristinuskon pohjalta toimivissa kirkkokunnissa jumalanpalveluksen liturginen ilme saattaa olla hyvin erilainen. Oppilaita ohjataan tutustumaan henkilökohtaisesti protestanttisen maailman teologiseen ajatteluun.

1. Martti Lutherin sisäinen kehitys
2. Luther kirjailijana ja ajattelijana
3. Luterilaisuuden pääperiaatteet ja identiteetti
4. Luterilainen maailma tänään
5. Jean Calvin teologina
6. Reformin kirkot ja yhteisöt
7. Anglikaaninen kirkko
8. Pietismi ja muu uusprotestanttisuus
9. Protestanttisten kirkkojen jumalanpalveluselämä

VI Kristikunnan nykyinen tilanne

Kurssin viimeisen opetuskokonaisuuden puitteissa pyritään antamaan asiallinen ja monipuolinen kuva kristikunnan nykyisin erityneistä tavoitteista ja työmenetelmistä. Edelleen käsitellään kristillisen rakkauden ja vastuun vaikutuksesta syntyneitä toimintoja muuttuvassa yhteiskunnassa, kuten sisälähetys, diakonia ja erilaiset uudet toimintamuodot. Kurssi päättyy ekumeenisen liikkeen esittelyyn. Silloin painopiste on ekumeenisen ajattelun päälinjojen tutkimisessa.

1. Lähetystyön menetelmät ja tavoitteet uudella ja uusimmalla ajalla
2. Kristittyjen vastausyrityksiä muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin
3. Ekumeeninen liike

2. kurssi, vaihtoehto B

Kristillinen aatehistoria

Kurssin tarkoituksena on antaa läpileikkaus kristillisen kirkon keskeisten ajatusten vaikutuksesta historiassa, erityisesti Euroopan kulttuuri- ja sosiaalihistoriassa.

Kurssi edellyttää, että historianopetuksessa säilytetään kronologinen etenemistapa. Sitä ei haluta samassa muodossa toistaa kirkkohistorian piirissä. Kronologia toteutuu siten vain kunkin viiden jakson sisällä. Näin oppilaan on helpompi muodostaa kuva siitä, mitä kyseinen aikakausi on tietyn yksittäisen ilmiön kohdalla tuonut kehitykseen lisää. Yksityiskohtien syventävä tarkastelu tuo mukanaan myös itse aikakauden erityispiirteiden tuntemuksen. Oppisisällössä voidaan ottaa huomioon entistä enemmän erityistutkimuksia ja monografioita.

I Lähetyskäsky ja seuraukset: kirkon historia lähetyshistoriana

Tarkoituksena on kuvata niitä sisäisiä ratkaisuja, jotka tekivät kristinuskosta laajentumiskykyisen; mitä erilaiset kansalliset ja kulttuuritaustat vaikuttivat sen edelleenmuotoutumiseen sekä edelleen, mille kansallisen kulttuurin puolille uusi uskonto antoi alkuvirikkeitä.

1. Jerusalemin kokouksen ratkaisu ja seuraukset
2. Hellenistisen kulttuurin maaperä ja Paavalin lähetystyö
3. "Risti ja kotka". Katakombikirkko ja sotilasvaltio
4. Konstantinus Suuri ja hänen kirkollinen perintönsä
5. Läntisen Euroopan kääntyminen kristinuskoon
6. Idän kirkon lähetys: Konstantinopolista Moskovaan
7. Lähetysaatteen uudelleen löytäminen 1700 - 1800-luvuilla
8. Nykyajan lähetysideologia

II Opetuslapsijoukon rukoushetkistä messujumalanpalvelukseen: kirkon kultin ja järjestysmuodon historia

Tarkoituksena on seurata kultin ja järjestysmuodon rin-

nakkaista kehitystä. Toisaalta otetaan huomioon mystiikan panos kulttiin, toisaalta poliittisen kehityksen vaikutus kirkon järjestysmuotoon.

1. Apostolit ja heidän seurakuntansa
2. Piispa kultin ja järjestyksen ylläpitäjänä
3. Keisari ja patriarkka: idän kirkon järjestyksen synty
4. Hengellinen ja maallinen valtakunta keskiajalla
5. Messun kehitys ja mystiikka
6. Luther ja kansankielinen jumalanpalvelus
7. Protestanttisen kirkkojärjestyksen synty

III Kirkko Raamatun tulkitsijana: kirkon historia Raamatun historiana

Tarkoituksena on löytää eri aikakausille ominaiset Raamatun tulkintatavat ja tarkastella niiden antamia herätteitä käytännölliselle toiminnalle. Siten voidaan nähdä, että erilaisilla tietoisesti tai tiedottomasti omaksutuilla tulkintamalleilla on myös yhteiskunnallinen ulottuvuutensa. Edelleen nähdään, miten modernin raamattutieteen arviointikriteerit ovat syntyneet.

1. Kaanonin ongelma
2. Idän kirkon Raamattu
3. Perimätieto ja raamattuauktoriteetti
4. Rooman oikeusperinne ja raamatuntulkinta
5. Tuomas Akvinolainen Raamatun tulkitsijana
6. Lutherin selitysoppi ja seuraukset
7. Modernin raamattutieteen synty

IV Kirkko kansan kasvattajana: kirkon historia kasvatuksen historiana

Tavoitteena on osoittaa kristinuskuun sisältyvien kasva-

tustavoitteiden muutokset eri aikakausien opillisissa ja yhteiskunnallisissa muutoksissa: selvitetään, mitkä vaikutukset tällä kasvatustyöllä on ollut kulttuurikehitykseen silmälläpitäen erityisesti kansanopetusta.

1. Kasteopetus alkukirkossa
2. Kristillisen teologian synty
3. Keskiajan luostari ja antiikin perintö
4. Kerjäläismunkitot kansanopettajina
5. Luterilaisuus ja humanismi
6. Puhdasoppisuuden aika kansansivistystyön uranuurtajana
7. Vanhaluterilaisen yhtenäiskulttuurin hajoaminen
8. Kirkon nykyinen kasvatustehtävä

V Kirkko ja sosiaalinen kehitys: kirkon historia sosiaalishistoriassa

Tavoitteena on tarkastella kristinuskon vaikutusta sosiaalisen huoltotyön kehitykseen silmälläpitäen niitä työmuotoja, joita yhteiskunta on kehittänyt korvaamaan kristillistä diakoniaa. Huomiota kiinnitetään edelleen siihen, millä nopeudella sekularisaatio on tapahtunut. Samoin tarkastellaan diakonisten työmuotojen kykyä vastata kulloisiinkin yhteiskunnan sosiaalisiin puutteisiin.

1. Alkukirkon sosiaalinen rakenne
2. Diakonian synty
3. Luostari sairaan- ja köyhäinlaitoksena
4. Fransiskaanien sosiaalinen evankeliumi
5. Luterilainen tasa-arvon periaate: maallikkojen hengellinen pappeus
6. Kirkko ja sosialismin synty
7. Protestanttisen sisälähettyksen synty
8. Ekumeeninen diakonia

3. kurssi

U 3 Johdatus Kristillisen ajattelun ymmärtämiseen

Kurssin perustavoitteena on objektiivisen tiedollisen ja tunnustuksellisen uskonnollisen näkökulman realistinen synteesi, jonka didaktisen toteuttamisen avulla pyritään vaikuttamaan kehittävästi kaikkien kurssiin osallistuvien oppilaiden persoonallisuuteen.

Kristittyjä autetaan syventymään teologisen ajattelun tasolla omaan uskontoonsa ja ei-kristittyjä autetaan ymmärtämään kristittyjen uskonnollista ajattelua ja eettistä käyttäytymistä.

Koska Suomessa kristillinen kulttuuri on yli 800 vuotta vanhaa ja myös evankelisluterilainen perinne on vaikuttanut täällä jo yli 400 vuotta, kristillisen ajattelun ja elämän asiallinen tunteminen on välttämätöntä suomalaisen yhteiskunnan ajattelutavan ja käyttäytymismuotojen ymmärtämiseksi.

Kurssin ensimmäisessä opetusjaksossa näkökulma on lähinnä evankelisluterilainen, mikä johtuu maan uskonnollisen ajattelun perinteisestä luonteesta. Toisessa opetusjaksossa tarkastellaan sosiaalieettisiä kysymyksiä eku-meenisesti, mikä merkitsee ajalle tunnusomaista kansainvälistä asennoitumista.

Silloin jo pelkästään tilastollisista tekijöistä johtuen esimerkiksi roomalaiskatolinen kristikunta tulee voimakkaasti esille, vaikka roomalaiskatolilaiset Suomessa muodostavat vain pienen vähemmistön. Koko kurssia ajatellen tämä kansainvälisyyskasvatus tapahtuu siis oman kansallisen uskonnollisen perinteen pohjalta.

Kurssin tiedollisen ydinaineuksen muodostavat keskeiset dogmaattiset ja eettiset opetuskokonaisuudet - luonnollisesti koulun tasolle sovellettuna. Tämän seurauksena kurssi muodostuu monikerroksiseksi ja monialaiseksi, niin että siihen sisältyy vaikeusasteeltaan erilaista ainesta. Silloin tulee otetuksi huomioon, että myös uskonnollisten asioiden tiedollisessa opiskelussa oppilaat eroavat toisistaan älylliseltä suoritustasoltaan, henkisesti rakenteeltaan ja kypsyneisyydeltään.

Vaikka opetussuunnitelman rakenteelliset determinantit ovat systemaattisia, sen didaktisessa soveltamisessa lähdetään liikkeelle jostakin oppilaille läheisestä yksinkertaisesta ongelmasta (esimerkiksi: "Miksi kristityt rukoilevat Kristusta?") ja - sikäli kuin se on oppilaiden tason huomioon ottaen mahdollista - pyritään näkemään nuorison omat erilliset kysymykset jäsenyneen teologisen viitekehyksen puitteissa. Koska varsin monet älykkäätkin oppilaat pystyvät tajuamaan uskonnollisen ajattelun systemaattista luonnetta vasta myöhemmin, nyt riittää pääteikäytymisen tavoitteeksi pelkkä asiallisen uskonnollisen keskustelun tason vaatimaton nostaminen.

1. opetusjakso: Kristinuskon evankelisen kristityn näkökulmasta

I Kristinuskon perustaja

Oppilaita ohjataan tutustumaan omakohtaisesti Vapahtajan muotokuvaan, Jonkin evankeliumin omakohtainen lukeminen voi tehdä kristinuskon päähenkilön uudella tavalla eläväksi ja paljastaa uusia piirteitä, joita ei ennen ole tullut huomanneeksi. Teksti pitäisi lukea kokonaan. Tunnilla käydään kokoava keskustelu oppilaiden tekemistä huomioista.

Kristologisen kysymyksen yhteydessä selvitetään, mistä perimmäisistä syistä johtuen kristityt puhuvat Kristuksesta Jumalan Poikana eikä ainoastaan suurena opettajana ja profeettana.

Koska monet oppilaat epäilevät kristinuskon kirjallisten lähteiden luotettavuutta, on syytä asiallisesti selvittää, mitä mieltä tieteellisen tutkimuksen piirissä ollaan tästä ongelmasta.

Opetuskokonaisuuden perustavoitteena on kokoava katsaus, jossa kristinuskon perustajaa tarkastellaan oppilaiden edellytysten ja odotusten tasolla.

1. Historiallisen Jeesuksen elämäkerta
2. Kristittyjen usko Kristukseen ja sen teologiset perustelut
3. Vapahtajasta kertovien kirjallisten lähteiden luonne ja luotettavuus sekä näiden tekstien säilymisen ongelma

II Kristinuskon Jumala

Oppilaille selvitetään kolminaisuusopin teologiset perustelut ja samassa yhteydessä palautetaan mieleen muiden maailmanuskontojen jumalanhäsitelykset. Erityisesti tutkitaan ne syyt, joiden perusteella kristityt puhuvat Pyhästä Hengestä. Samalla kiinnitetään huomiota siihen kristittyjen vakaumukseen, ettei pelkästään älyllinen tarkastelu voi tunkeutua kristinuskon keskipisteeseen, koska kristinusko ei ole sellainen älyllinen oppijärjestelmä, johon ulkopuolinenkin voisi sen enempää henkilökohtaisesti osallistumatta perehtyä. Samalla kiinnitetään huomiota ihmisten erilaisuuteen ja siihen, ettei kristitty saa tehdä omista hengellisistä kokemuksistaan lakia toisille ihmisille.

1. Kristinuskon jumalakuvan erilaisuus verrataan muiden uskontojen käsityksiin
2. Pyhän Hengen todellisuus
3. Kristittyjen hengellisten kokemusten luonne ja merkitys

III Kristittyjen pyhä, yhteinen ja apostolinen seurakunta

Oppilaille selvitetään pelastushistorian käsite kristillisessä ajattelussa ja tässä yhteydessä palautetaan mieleen, miten kristinuskon lineaarinen aikakäsitys eroaa hindulaisuuden ja buddhalaisuuden syklisestä ajattelusta. Pelastushistorian maailmankausia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota myös eskatologiaan ja sen perusteluihin. Kirkkokäsitteen erilaisia merkityksiä havainnollistetaan esimerkein ja yritetään yleistäen hahmotella niiden tunnusmerkistöä.

Tärkeänä tavoitteena on evankelisluterilaisen kristillisyyden identiteetin ymmärtäminen kristikunnan suuressa perheessä.

1. Pelastushistorian maailmankaudet kristillisessä ajattelussa
2. Kirkko-käsitteen erilaiset merkitykset
3. Evankelisluterilaisen kristillisyyden erityispiirteet
4. Pyhät toimitukset

IV Kristillinen käsitys synnistä ja armosta

Pyritään selvittämään, että pahuus ei ole sama asia kuin primitiivisyys ja tiedollisen sivistyksen puute. Tarkastellaan Vanhan testamentin syntiinlankeemuskertomusta

peilinä, josta ihminen näkee kuvan omasta sielustaan. Pohditaan, miten synnin käsite olisi yleispätevästi määriteltävissä sekä yksilöllisessä että yhteisöllisessä merkityksessä. Tässä yhteydessä palautetaan mieliin, miten ihmiset sovittavat syntejään muiden maailmanuskontojen piirissä ja mikä on tunnusomaista Uuden testamentin käsitykselle Jumalan armosta.

1. Inhimillisen pahuuden ongelma
2. Raamatun opetus synnistä ja armosta

V Usko ja tieto kristillisessä ajattelussa

Pyritään selvittämään, että teologia on empiiristä, systemaattista ja spekulatiivista tutkimusta, jossa kiistat olisi ratkaistava argumenttien eikä auktoriteettien perusteella, koska suuretkin teologit ovat vain erehtyväisiä ihmisiä. Tutkitaan lyhyesti teologian haarat ja aputieteet. Kun pohditaan uskomisen tiedollisia ongelmia, lähdetään siitä, että selkeät käsitteet ovat tieteellisen keskustelun ehdoton edellytys. Esimerkein tehdään havainnolliseksi, että tiede, uskonto ja taide ovat käsitteellisesti itsenäisiä alueita, joille ei ole olemassa yhtenäistä tutkimusmenetelmää eikä yhtenäistä kieltä. Kuten yksi ja sama asia voi olla useampien aistien kohteena, voi myös sama tosiasia saada eri tieteissä erilaisia tulkintoja ja kiinnostaa tiedon eri aloja.

1. Teologia tieteenä
2. Uskonnollisen ja luonnontieteellisen tiedon käsitteellinen selvittely

VI Kristittyinä moniarvoisessa maailmassa

Pyritään keskustelun pohjalta selvittämään, että käsitteellä kristitty on useita merkityksiä, ja näkemään niiden erilaiset perustelut.

Opetetaan, että kristilliselle ihmiskäsitykselle on tunnusomaista ihmisen käsittäminen luoduksi olennoiksi, joka on vastuussa Luojalleen kaikista teoistaan, ja että ihmisen ongelman ymmärtämiseksi tarvitaan metafysisistä iankaikkisuusperspektiiviä. Luomisuskosta seuraa, että jokainen on saanut ihmisarvonsa suoraan Jumalalta.

Tässä yhteydessä palautetaan mieliin, millainen ihmiskäsitys vallitsee muiden maailmanuskontojen piirissä ja miten se vaikuttaa näiden uskontojen sävyttämään kulttuuriin. Tarkastellaan erilaisia länsimaisen humanismin filosofisia muotoja.

1. Kristitty-käsitteen erilaiset merkitykset
2. Kristillisen ihmiskäsityksen ulottuvuudet
3. Marksismi, eksistentiaalisuus, humanismi
4. Eettisen ajattelun erityisluonne juutalais-kristillisessä kulttuurissa

2. opetusjakso: Eettisten ongelmien kartoitus

Opetusjakson tavoitteena on:

- konkreettisesti ja oppilaskeskeisesti yksilöidä ja kartoittaa eettisiä ongelmia lähtien oppilaan omasta kokemus- ja tietopiiristä
- kohottaa sosiaaliettisen keskustelun tiedollista tasoa

- selkeästi tiedostaa yhteiskunnallisten ristiriitojen olemassaolo ja samalla pohtia, miten ihmisen pitäisi toimia ristiriitojen yhteiskunnassa
- etsiä tietoisesti kristillistä arviointiperustetta, josta käsin ihminen voi tulkita itseään ja maailmaa

I Eettisen ajattelun perusteet

Tutustutaan erilaisiin eettisiin käsityksiin ja etiikan ryhmittelyyn. Pohditaan myös auktoriteettikysymystä etiikan näkökulmasta.

1. Eettisen ajattelun perusteet
2. Auktoriteetin ongelma
3. Eettisten ongelmien yhteistä kartoitusta

II Ihminen ja hänen työnsä

Pyritään tiedostamaan työhön liittyviä kestäviä arvofi-
losofisia ja käytännöllisiä päämääriä, joiden puolesta
kannattaa elää ja ponnistella.

1. Työn tarkoitus
2. Työmoraali
3. Tuotannon ja kulutuksen eettisiä ongelmia
4. Kansainvälinen työnjako

III Ihminen, kulttuuri ja luonto

Painotetaan erityisesti, että ihmisellä on rajallisuudesta huolimatta mahdollisuus valintoihin ja itsensä kehittämiseen. Tarkastellaan ihmistä kulttuuria luovana

olentona, jolla on eettisiä velvoitteita. Tutkitaan tieteen ja tekniikan aiheuttamia moraali-ongelmia.

1. Elämän kunnioittamisen periaate
2. Lääketieteen ja tekniikan moraali-ongelmia
3. Tietojen käsittelyn ja automaation eettinen ongelmallisuus
4. Luovuus ja eettinen vastuu
5. Ihmiskunnan tulevaisuus

IV Ihminen ja hänen perheensä

Pohditaan perheen ja perhepolitiikan ongelmia muuttuvassa yhteiskunnassa.

1. Avioliiton etiikka
2. Perhesuunnittelu
3. Onni ja eettinen tietoisuus
4. Kärsimyksen ja kuoleman kohtaaminen

V Ihmisoikeuksien maailma

Tavoitteena on YK:n ihmisoikeuksien filosofian historian, perusteiden ja sisällön asiallinen selvittely. Oppilaita kasvatetaan myötämielisiksi integroituvan ihmiskunnan parhaille pyrkimyksille. Käsitellään valikoiden seuraavia asiakirjoja:

1. Ihmiskunta-ajattelun historiaa
2. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus
3. Lapsen oikeuksien julistus
4. Julkilausuma roduista ja ennakkoluuloista
5. Julistus naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi
6. Sosiaalisen edistyksen ja kehityksen julistus

Lukion uskonnon valinnaiset kurssit

4. kurssiU 4 Raamattutieto

Pyritään kokonaisnäkemykseen Raamatun synnystä, kokoonpanosta, sisällöstä sekä Raamattuun kohdistetusta tutkimuksesta, samoin Raamatun monimuotoisesta käytöstä kristillisessä uskonharjoituksessa ja Raamatun asemasta ja vaikutuksesta kulttuurissamme. Hahmotetaan Raamatun erityislaatu muiden uskontojen pyhien kirjojen joukossa. Edellä kuvatun teoreettispainotteisen oppisisällön lisäksi käytetään Raamattua siinä määrin, että oppilaat saavat käsityksen sekä Raamatun sisältämistä keskeisistä uskonnollisista ja eettisistä periaatteista että niiden vaihtelevista ilmaisutavoista.

I Johdatusta Vanhaan testamenttiin

Opetuskokonaisuus luo myöhemmin opiskelun pohjana tarpeellisen kirjallisuushistoriallisen yleiskäsityksen VT:n sisällyksestä, jäsentelyperiaatteesta ja muotoutumisesta nykyiseen kirjalliseen asuun sekä sen historiallisesta taustasta. Osoitetaan, että VT on paitsi juutalaisen kansalliskirjallisuuden keskeisin teos myös eri tavoin vaikuttanut uskonnollinen ja kulttuurihistoriallinen dokumentti.

1. VT - kirjasto erillisiä pyhiä kirjoja
2. VT:n kieli, perimätieto, käsikirjoitukset ja käännökset
3. VT:n historiallinen tausta (Israelin historiaa ja selvitys uskonnonhistoriallisesta ympäristöstä)

II VT:n historialliset kirjat

Osoitetaan opetuskokonaisuuteen kuuluvien historiallisten tekstien erilaisuus: alkukertomukset ovat maailman ja ihmiskunnan esihistoriaan liittyvää julistusta ja uskon ilmausta; Israelin kansan vaiheet kerrotaan uskonnollisesta näkökulmasta eräänlaisena "kirkkohistoriana". Varataan aikaa jonkun alkukertomuksen sanoman analyysiin samoin kuin jonkun patriarkkakertomuksen monitahoisen merkityksen tarkasteluun. - Lain merkitys juutalaisuudessa. Kymmenen käskyn relevanssi.

1. Mooseksen kirjojen kokoonpano ja kertovien jaksojen pääsisältö
2. Mooseksen laki (itämaiset paralleelit)
3. Raamatun alkukertomukset
4. Muut VT:n historialliset kirjat (deuteronomistinen - kronistinen)

III VT:n profeettakirjat

Profeettojen toiminnan taustana oleva uskonnonhistoriallinen (epäjumalanpalvelus), sosiaalinen ja poliittinen tilanne kuvataan niin laajasti, että sanoman uskonnollinen ja yhteiskunnallinen syvyys ja uudistava voima tulevat ymmärrettäviksi. Profeettojen esittämät jumalakuva ja Messiasennustukset ovat keskeisessä asemassa.

1. Profeetat ja profetismi (esimerkkejä profeetan kutsumisesta ja erilaisista työskentelytavoista)
2. Suuria profeettoja Israelin ja Juudan itsenäisyyden kriisivuosina
3. Suurvaltojen miehityksen ja painostuksen vuosisatojen profeetat
4. Ilmestyskirjallisuuden synty (Daniel)

IV Muu VT:n kirjallisuus

Opetuskokonaisuus tarjoaa mahdollisuuden tarkastella Raamatun erilaisia kirjallisia ilmaisukeinoja (runous, vertauskuvat, aforismit, sananlaskut jne). Pohditaan psalmien asema sekä yksilöhurskautta että kokoontuneen seurakunnan kulttilauluja sisältävänä kokoelmana, jonka loogisia jälkeläisiä ovat nykyiset virsikokoelmat. Viisaukskirjallisuutta tarkasteltaessa pyritään dialogiin VT:n filosofis-moraalisten katsomusten ja nykyisten Raamatun lukijoiden kesken.

1. Psalmit
2. Viisaukskirjallisuus
3. Viisaukskirjallisuuden käsittelyn jatkoa/apokryfikirjat

V Johdatusta Uuteen testamenttiin

Opetuskokonaisuuden kaksi keskeistä tavoitetta ovat: UT:n uskonto- ja aikahistoriallisen taustan selvittäminen sekä UT:n kokoamisen, julkistamisen (käsikirjoituksista painotuotteeksi) ja tutkimuksen alueilla noudatettujen keskeisten menettelyjen selvittäminen.

1. UT:n juutalainen ja hellenistinen tausta
2. UT:n kieli, käsikirjoitukset ja käännökset

VI Evankeliumi

Käsitellään sekä lähdekritiikkiä ja evankeliumien taustaa että ennen muuta evankeliumien sisältöä. Peruskou- lussa esitetyn kaltaiseen raamatunhistoriaan ei pyritä, vaan sen tilalla ovat temaattiset kokonaiskuvat kuten

"Mitä Jeesus opetti itsestään", "Miten Jeesus toimi ihmisten parissa", "Vuorisaarnan paradoksaalinen sanoma". Lisäksi käsitellään eri evankeliumien omaleimaisuutta ja erilaiset vertauksien lajit ja niiden tulkinta.

1. Yksi evankeliumi - neljä tallentajaa (synoptinen ongelma)
2. Evankeliumien erilaiset ainekset (muotohistoriallinen tutkimus, ihmekertomukset, vertaukset)
3. Jeesuksen sanoman ja toiminnan pääpiirteet
4. Vertaukset
5. Kärsimyshistoria ja pääsiäisilmestykset
6. Markuksen ja Matteuksen evankeliumit (erityistä huomiota vuorisaarnaan)
7. Luukkaan evankeliumi ja Apostolien teot
8. Johanneksen evankeliumi

VII UT:n muut kirjat

Osoitetaan, miten UT:n kirjeet ovat sekä kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoisia aikahistoriallisia dokumentteja että ennen muuta kristinuskon muotoutumisen ja vakiintumisen keskeisiä asiakirjoja. Opetuskokonaisuuden käsittelylle on luonteenomaista sekä kirjeiden syntyvaiheiden objektiivinen kuvaus että esiin tulevien katsomusten tarkastelu nykyajan kannalta. Paavalin kirjeiden kohdalla käytettävät otteet valitaan siten, että esille tulee sekä opin että seurakunnan toiminnan muotoutumista koskevia jaksoja.

1. Paavalin toiminta ja hänen teologiansa ääriviivat
2. Galatalais- ja Roomalaiskirje Paavalin perusoppien ilmentäjinä
3. Korinttolaiskirjeet ja "pienemmät" kirjeet
4. Paavalin perintö

5. Hebrealaiskirje ja katoliset kirjeet
6. Ilmestyskirja
7. Apostoliset isät (näytteitä UT:n apokryfikirjallisuudesta)

VIII Raamatun tulkinnan ongelmia

Laajahko opetuskokonaisuus pyrkii antamaan syvyyttä kirkkohistorialle sekä luomaan pohjaa ymmärtävälle asennoitumiselle eri tulkintojen pohjalle rakentuneita ja rakentuvia katsomuksia kohtaan. Esitellään Raamatun kääntämisen erityisvaikeudet ja vaatimukset sekä tässä työssä eri aikoina käytetyt periaatteet. Vertaillaan eri käännöksiä ja tutkitaan näyttein, millaisia kielenkäytön ja sananvalinnan vaikeuksia kääntämiseen liittyy.

1. Allegorinen ja symbolinen raamatuntulkinta
2. Fundamentalistinen raamatuntulkinta
3. Historiallinen raamatuntutkimus (valistus, liberaaliteologia, uskonnonhistoriallinen koulu, nykytilanne)
4. Eksistentiaalisen ja pelastushistoriallisen tulkinnan kamppailu
5. Raamatun ohjeellisuuden ongelmia
6. Raamatun kääntämisen ongelmia

5. kurssi, vaihtoehto A

U 5 A Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa

Kurssin tarkoituksena on käsitellä kirkkoa yhteiskunnallisessa ympäristössä eräänä osavaikuttajana. Eriytyisen tärkeätä on ilmiöiden geneettisten syy-yhteyk-

sien näkeminen. Samalla pyritään kuitenkin antamaan oppilaille kuva myös kirkon omasta roolista ja sen omasta panoksesta kehityksen eri vaiheissa.

Pyrkimyksenä on pohtia kirkon vaikutusta suomalaiseen kulttuurikehitykseen, samoin eettiseen ja sosiaaliseettiin kehitykseen.

I Suomen jäsentyminen kristikunnan osaksi

Tarkastelun lähtökohtana on kysymys Suomen jäsentymisestä suurempaan kokonaisuuteen: Rooman kirkon suureen organisaatioon, mutta samalla myös valtiolliseen kokonaisuuteen. Tutustutaan idästä ja lännestä tulleisiin vaikutteisiin kokonaisvaltaisesti, uskonnolliseen ja poliittiseen taisteluun Suomesta sekä kirkollisen elämän muotoutumiseen.

1. Noitarummusta horoskooppiin
2. Kristillisten vaikutteiden välittyminen Suomeen
3. Suomi lähetyksen ja valloituksen kohteena
4. Keskiajan kirkollisen järjestyksen toteutuminen Suomessa
5. Kirkko kansan opettajana

II Uskonpuhdistuksen uskonnollinen ja kansallinen merkitys

Pyritään näkemään ei vain uskonpuhdistuksen tuomaa muutosta ja murrosta, vaan myös uskonpuhdistukseen liittyvät kansalliset ja valtiolliset päämäärät sekä niiden toteuttaminen. Tällöin myös uskonpuhdistuksen kulttuurimerkitys on huomattava - kansankielinen

kirjallisuus, suomen kieli ja kansallinen kulttuuri alkavat muotoutua. Samalla irtautuminen merkitsi kuitenkin yhteyksien katkeamista eräisiin kansainvälisiin kulttuurivirtauksiin. Tarkastellaan myös teologian kiteytymistä ja yleensä opin ja tunnustuksen merkitystä ennen ja nyt.

1. Yksin uskosta, yksin armosta
2. Ruotsi-Suomen uskonpuhdistuksen luonne
3. Uskonpuhdistuksen uskonnollinen ja kulttuurinen merkitys Suomessa
4. Uskonpuhdistuksen murroksesta tunnustukselliseksi valtioksi
5. Puhdasoppisuus teologian ja kansanopetuksen luovana kautena

III Kohti uskonnollista individualismia

Selvitellään uuden eurooppalaisen individualistisen ajattelun läpimurtoa ja sen ilmenemismuotoja kirkon kentässä. Tarkastellaan myös kokemukristillisyyden leviämistä Suomeen ja muita yhtenäistä järjestelmää rikkovia piirteitä. Pohditaan uskon järjennmukaista ja eettistä painotusta eri aikoina.

1. Eurooppalaisen ajattelun alkava muutos
2. Kokemukristillisyyden herääminen koettelemusten keskellä
3. Yhteiskuntaan suuntautunut hyödynajan kristillisuus
4. Valistuksesta ja pietismistä suuriin kansanherätyksiin
 - a) Länsi-Suomen kansanherätys, varhaisempi herännäisyys
 - b) 1800-luvun herätysliikkeet

5. Suomalaisen kokemus kristillisyyden uskonnollinen ja yhteiskunnallinen luonne ja merkitys

IV Uusimman ajan katsomuksellinen murros ja kirkko

Käsitellään osittain samoja kysymyksiä kuin edellä, mutta uudelta kannalta: katsomuksellinen yhtenäiskulttuuri murtuu. Tarkastellaan katsomuksellisen yhtenäiskulttuurijärjestelmän murtumista ja sen heijastumista kirkon kenttään. Kirkko ei enää kata kaikkea yhteiskunnassa, kirkko on yksi katsomus järjestelmässä. Yhtenäisyyttä ovat murtamassa liberaalit, darwinistiset ja herätysliikkeiden asenteet. Tehdään johtopäätös, että valtionkirkon aika on päättynyt - ev.lut. kirkko saa oman kirkkolakinsa, kirkko ja koulu, kunta ja seurakunta ajautuvat erilleen toisistaan. Toisaalta nähdään, että kirkon puolella vaikuttaa voimakas pietistinen katsomus. Kirkko reagoi tilanteeseen korostamalla eroa uskovien ja "maailman" välillä.

1. Idealismin ja romantiikan uskonnollisuus
2. Liberalismin, herännäisyyden, realismin ja darwinismin uudet näkemykset
3. Valtiokirkollisuus saa väistyä
4. Kirkko ja maailma. Gustaf Johansson kirkon suunnan näyttäjänä

V Kirkko muuttuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa

Tarkastelun kohteena on ajanjakso suurlakosta nykypäiviin. Kyseessä on ilmeisesti suurin poliittis-maailmankatsomuksellinen murros mitä Suomessa on koettu: kirkon arvostus muuttuu, kirkko ei ole yleinen valtiokirkko, mutta se jää jäljelle ihmisten ajatuksiin ja arvostuksiin.

Kirkko saa voimakkaita kilpailijoita (esim. työväenliike), toisaalta haetaan vapaaehtoiseen toimintaan pyrkivää kansankirkon mallia. Etsitään vastausta kysymykseen, mikä on ollut Suomen kirkon rooli itsenäisyyden ajan eri vaiheissa.

1. Kirkko poliittis-maailmankatsomuksellisen arvostelun kohteena
2. Kirkon apologia ja uudet toimintamallit
3. Kirkko itsenäistyneen isänmaan moraalisen selkärangana
4. Uudet aatteet ja kirkko
5. Kirkko kansallisen identiteetin vahvistajana sodan vuosina

VI Eräitä kehityslinjoja

Uskonnollisen kentän eriytyminen alkaa selkiintyä. Syntyvät vähemmistökirkot. Painopiste siirtyy edelleen kollektiivisesta individuaaliseen. Pohditaan, miten Suomen varsin nationalistinen kirkko jäsentyy suurempiin kirkollisiin yhteyksiin.

Tarkasteltavana on myös uskonnolliseen ilmaisuun liittyvät taide ja musiikki. Tarkastellaan anglosaksisten katsomusten, individualismin ja 1800-luvun herätysten kiinteätä yhteyttä lähetystyöhön sekä kristillisen ihmiskäsityksen vaikutusta yhteisöllisten ongelmien ratkaisuisissa.

1. Uskonnollisen kentän eriytyminen
 - a) Suomalaiset vähemmistökirkot
 - b) Uskonnolliset yhdistykset ja kansankirkko
2. Kohti kirkollista ykseyttä
3. Teologian historiallinen kehitys

4. Kirkkotaide ja kirkkomusiikki
5. Lähetystyö ja kehitysapu
6. Kristillinen ihmiskäsitys ja sosiaalis-eettiset ongelmat

5. kurssi, vaihtoehto B

U 5 B Taide kristinuskon tulkkina

Kurssin tavoitteena on perehdyttää oppilas taiteen kristilliseen aihepiiriin. Erityisesti kiinnitetään huomiota motiivien ja ilmaisumuotojen yhteyteen. Taiteellisissa tulkinnoissa voidaan seurata opin ja kristillisen elämäkäsityksen muutoksia varhaiskristilliseltä ajalta meidän päiviimme.

Kirkkokuntien ajattelun osuus tulee painotetuksi eri taidelajien kohdalla: kuvataiteessa korostuu katolinen elämäkäsitys, kun taas protestanttisuus tulkitsee uskonkäsitystään syvimmin musiikin keinoin. Kirjallisuudessa ortodoksisen ajattelun osuus on huomattava mm. Venäjän suurten klassikkojen ansiosta.

Pyritään siihen, että taiteellisen tulkinnan innoittamana oppilas rohkaistuu omakohtaiseen aiheen käsitteelyyn. Se merkitsee uutta lähestymistapaa keskeisiin kirkon opin- ja elämäkäsityksiin. Taiteen tulkintakysymyksissä uskonnonopetuksen näkökulmasta on käytettävissä viime vuosien lukuisat mannermaiset kokeilut.

I Kuvataide kristinuskon ilmentäjänä

Kuvataiteen ja arkkitehtuurin avulla perehdytään kristillisen opin ja elämäkäsityksen muotoutumiseen var-

haiskristilliseltä ajalta lähtien. Yksittäisten motiivien vaihtelevissa taiteellisissa tulkinnoissa voidaan nähdä opin ja elämän pääpiirteitten muutos.

1. Juutalainen kuvantekokielto ja kristillisen taiteen synty
2. Kristushahmon kuvaus kirkon opillisen kehityksen ilmentäjänä
3. Kirkkorakennus uudistuvan maailmankäsityksen heijastajana
4. Pyhän kuvaamisen mahdollisuuksia: ikoni, pyhäinkuva, uskonnollisaiheinen maalaus
5. Kuva kirkollisen opetuksen palvelijana keskiajalla
6. Kristillinen ajattelu ja moderni taide

II Kristillinen julistus ja musiikki

Tarkastellaan lähemmin joitakin musiikkiteoksia. Tarkoitus on näin syventää eri aikakausien uskonelämän kuvaa ja perehtyä kirkollisen perinteen moni-ilmeisyyteen.

1. Juutalainen psalmilaulu ja varhaiskristillinen liturgia
2. Gregorius Suuren uudistus
3. Raamattu oratorion ja passion tekstien lähteenä
4. Virret uskonpuhdistuksen ohjelman uudistajina
5. Yksilöllisten kokemusten tulkit kollektiivisen uskonnollisuuden kaudella (Bach, Händel)
6. Herätysliikkeittemme virret
7. Ortodoksisen "pyhän näytelmän" musiikki
8. Anglosaksisten vapaakirkkojen romanttinen musiikki
9. Jazz ja pop kirkoissa
10. Kristillinen ajattelu ja moderni taidemusiikki (Kokkonen, Penderezky)

III Kirjallisuus uskonnollisen ajattelun virikkeenä

Kirjallisuuden käsittelemät uskonnolliset kysymykset avaavat oppilaita syventävään arkielämän tarkkailuun ja auttavat heitä tiedostamaan perimmäisen arvomaailman vaatimia ratkaisuja.

1. Keskiajan pyhimyslegendat ja mystiikka
2. Kansan ja ruhtinaiden uskonnollisesta lukemistosta (Piplia pauperum ja ruhtinaiden sielunpeilit)
3. Kristillisen kirjallisuuden klassikot
4. Luther ja kansanomaisen kiistakirjoitus
5. Proosan klassikot: Dostojevski, Tolstoi, Hesse
6. Näytelmäkirjallisuus uskonnollisten virikkeiden antajana
7. Moderni proosa uskonnollisten kysymysten käsittelijänä
8. Suomalainen runous ja perimmäiset kysymykset

6. VIITTEITÄ ARVIOINNIN PERIAATTEIKSI

Lukion uskonnon opetuksella on toisaalta sellaisia tavoitteita, joiden mittaaminen tavanomaisin keinoin ei ole tarkoituksenmukaista. Tällaisia ovat maailmankatsomukselliset ja elämänskatsomukselliset tekijät sekä mielenterveyteen liittyvät tavoitteet. Toisaalta uskonto on reaaliaineena samassa asemassa ja kaikin mahdollisin keinoin mitattavissa kuin mikä tahansa yhteiskunnallisen sisältöalueen aine lukiossa.

Opetuksen arvioinnissa lähdetään siitä, että irrallisten tosiasiatietojen asemesta pyritään tärkeiden tietokokonaisuuksien mittaamiseen. Toisin sanoen pyritään siihen, että oppilas kurssin käytyään hallitsee kurssin

kannalta keskeisen asiasisällön. Olennaista on asioiden ja asiayhteyksien tajuaminen, ongelmien tiedostaminen ja niiden mahdolliset ratkaisuyritykset eri aikoina sekä käsiteltävien kysymysten relevanssi nykyhetken maailmassa.

Mikäli kurssin kuluessa järjestetään kaksi koetta, voisi välikoe olla lähinnä formatiivinen, jolla tarkistettaisiin oppilaan omaksumia valmiuksia ja soveltamiskykyä. Tämän tyyppinen koe palvelisi opetuksen etenemistä kartoittamalla ongelmia ja antamalla palautetta opettajalle. Kurssin loppukoe olisi tällöin lähinnä summatiivinen, jonka avulla tarkistettaisiin oppiaineen hallintaa ja oppilaan "osaamista" yleensä.

Seuraavassa käsitellään esimerkinomaisesti joitakin arvioinnin keinoja.

1. Reaalikoetyyppinen vastaus. Korkein arvosana voitaisiin antaa oppilaalle, joka on antanut seuraavat näytöt tiedoistaan ja taidoistaan: hallitsee kurssin rakenteen, on sisäistänyt kurssin käsitteistön, on tajunnut uskonnollisten ja eettisten ongelmien erityislaadun ja osaa soveltaa oppimaansa ainesta.
2. Esseetyyppinen kirjoitelma. Esseetä ei voida arvioida samoin perustein kuin reaalivastausta. Lähinnä voidaan arvioida vain aiheen asiallisen käsittelyn tasoa. Vastaus ei ole myöskään ns. jokeritehtävä, vaan muistuttaa lyhyttä artikkelia. Koejärjestelyt voidaan tehdä myös siten, että oppilas voi vastatesaan käyttää apuna kaikkea mahdollista materiaalia. Vastausten kirjoittamiseen tulisi varata riittävästi aikaa, mutta kirjoittamisen tulisi kuitenkin tapahtua koulun työaikana. Esseetä kirjoittaessaan oppilaalla on täysi vapaus omiin mielipiteisiin.

Vastaustyyppi soveltuu parhaiten pohdintaa edellyttäviin aiheisiin, kuten dogmatiikan ja etiikan kursseihin, kristinuskoa ja taidetta käsittelevään kurssiin ja Suomen kirkkoa sosiaalisena ilmiönä käsittelevään kurssiin.

3. Lyhyet tehtävät, jotka käsittelevät suppeata selvästi rajattavissa olevaa kurssin aluetta tai kurssin keskeisiä käsitteitä. Vastaus voi olla lyhyt eikä oppilaalta aina edellytetä esim. kokonaisia virkkeitä. Lyhyitä tehtävätyyppejä voidaan käyttää laajempien tehtävien ohella kaikkien kurssien arvioinnissa, mutta kirkkohistorian ja vieraiden uskontojen kurssit tarjoavat eniten käyttömahdollisuuksia.
4. Analyyttinen koe. Tarkoitus on, että oppilaalle annetaan jokin valmis teksti tai tekstikatkelma, esim. puhe, artikkeli, dokumentti. Oppilaan tehtävä on selvittää tekstin sisältöä ja tarkoitusta. Oppilas voi analysoida tekstiä vapaasti tai apuna voidaan käyttää myös 4-portaista vaikeutuvaa kysymysasteikkoa, josta vastaaja valitsee yhden omasta mielestään sopivan vaikean vaihtoehdon. Vaihtoehto olisi syytä laatia siten, että vaihtoehto 1 olisi kaikkien kurssille osallistuneiden vastattavissa, kun taas 4. vaihtoehto edellyttäisi niiden kriteerien huomioonottamista, jotka on mainittu korkeimman arvosanan yhteydessä. Vaihtoehtojen tulisi olla selvästi toisistaan erottuvia, koska pisteitys tehdään siten, että eri vaihtoehdot antavat erisuuruisen pistemäärän.
5. Ongelmatehtävät. Oppilaalle voidaan esittää jokin väite, joka on kurssin keskeistä ainesta. Väitteeseen liittyy perustelu ja oppilaan tehtävänä on arvioida kumpaistakin. Tässäkin koetyypissä eri vaih-

toehdot tulee laatia siten, että ne ovat selvästi toisistaan erottuvia ja että oppilas voi yksiselitteisesti vastata esim. numeroilla 1, 2 tai 3. Ongelmatehtäviä voitaneen käyttää vain muuntyyppisten tehtävien ohella, mutta periaatteessa ne soveltuvat ilmeisesti jokaisen kurssin arvioinnin osaksi. Myös em. analyyttinen tehtävätyyppi voitaneen toteuttaa kaikkien kurssien arvioinnissa ja samaan kokeeseen sopii hyvin esim. analyyttisiä ja ongelmatehtäviä.

6. Monivalintatehtävät. Tätä tehtävätyyppiä tulisi kehittää entistä monipuolisemmaksi ja laatia erilaisia koesarjoja, kuten yhdistely-, luokittelu- ja täydentämistehtäviä. Tällöin voitaisiin mitata paitsi oppilaan muistitietoa myös hänen arviointi- ja soveltamiskykyään sekä sitä, miten hän tajuaa käsitteiden ja ongelmien välisiä syy-yhteyksiä. Koe-tyyppi soveltunee lähinnä kirkkohistorian ja uskon-
totiedon kurssien arviointiin, kun taas dogmatiikan, etiikan ja taidetta käsittelevän kurssin arviointiin on syytä käyttää muita menetelmiä.

6.3. USKONTO

6.3.2. Ortodoksinen uskonto

USKONTO

Ortodoksinen uskonto

	Sivu
1. LUKION ORTODOKSISEN USKONNON OPETUKSEN TAVOITTEET	1022
2. OPPIMÄÄRÄN REUNAEDOT	1024
3. OPETUKSEN KURSSIKOHTAINEN SUUNNITTELU	1025
4. KURSSIT JA NIIDEN OPETUSKOKONAISUJDET	1025
5. KURSSISUUNNITELMAT	1027
6. VIITTEITÄ ARVIOINNIN PERIAATTEIKSI	1059

USKONTO

Ortodoksinen uskonto

1. LUKION ORTODOKSISEN USKONNON OPETUKSEN TAVOITTEET

Ortodoksinen uskontokasvatuksen tehtävä lukiossa määräytyy paitsi yleisistä koulutuspoliittisista ja keskiasteelle asetettavista tavoitteista erityisesti lukion yleisestä tehtävästä. Uskonnonopetuksen tulee tukea yksilön kehittymistä monipuoliseksi ja eheäksi persoonallisuudeksi, auttaa häntä orientoitumaan ympäröivään todellisuuteen sekä osallistumaan kehittävästi yhteiskunnalliseen toimintaan. Ortodoksinen uskonnon opetuksen tulee edistää oppilaiden tiedollista, eettistä ja sosiaalista kypsymistä ja täten jatkaa oppivelvollisuuskoulun tunnustuksellisen opetuksen antamalta pohjalta.

Tunnustuksellisuuden tulee antaa virikkeitä oppilaan uskonelämän ja kirkollisuuden kehittymiselle sekä aineksia avartavaan ekumeeniseen vuorovaikutukseen.

Siten ortodoksinen uskontokasvatuksen yleistavoitteena on auttaa oppilasta

- tuntemaan ja ymmärtämään erityisesti ortodoksista uskontoa ja kirkkoa, mutta myös muita kirkkoja ja uskontoja
- saamaan virikkeitä ja edellytyksiä persoonallisen maailmankatsomuksen muodostamiseen.

Yleistavoitteista on johdettavissa seuraavat tavoite-alueet:

1. Tiedollinen tavoitealue: Uskonnon opetuksen keskeisenä pyrkimyksenä on tutustuttaa ortodoksisen kirkon uskonnäkemykseen, liturgiseen kokemukseen, historiaan ja valoisaan elämäkatsomukseen. Lisäksi sen tulee perehdyttää oppilaita muihin kirkkoihin ja uskontoihin niiden omista lähteistä käsin. Tämä edellyttää myös uskontojen käyttämän kielen ja opillisten käsitteiden tuntemusta.
2. Asennekasvatuksen tavoitealue: Uskonnon opetuksen tulee johdattaa oppilaita kristinuskon, muiden uskontojen ja ideologioiden persoonalliseen arviointiin, asennoitumaan maailmankatsomuksellisiin kysymyksiin asiallisesti ja arvostavasti sekä kunnioittamaan jokaisen ihmisen vakaumusta. Tällöin oppilaalle tulee selvitä, miten ihminen näiden asioiden yhteydessä joutuu pohtimaan käsityksiään itsestään ja ihmiskuntaa koskevista perimmäisistä kysymyksistä. Oppilaiden tulee myös tajuta maailmankatsomuksen merkitys persoonallisuuden tasapainoiselle kehitykselle.
3. Toimintavalmiuksia koskeva tavoitealue: Uskontokasvatuksessa oppilaita tulee auttaa suuntautumaan seurakunnalliseen ja kirkolliseen yhteisöelämään, rohkaista lämpimiin ihmissuhteisiin, ympäristöön ja ihmiskuntaan liittyvien sekä maailmanlaajuisten eettisten ongelmien tutkimiseen ja persoonallisen vastuuntuntoisen elämänasenteen omaksumiseen. Oppilaille tulee osoittaa, että ihmisten velvollisuutena on tutkia ja perustellen arvioida yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä osallistua maailman muuttamiseen paremmin ihmisarvoa vastaavaksi.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi lukion uskontokasvatuksessa pyritään luomaan sellainen ilmapiiri, jossa opittavia asioita voidaan tarkastella ennakkoluulottomasti ja avoimesti. Ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaudesta seuraa, että oppilas ja opettaja voivat vapaasti ilmaista persoonallisen vakaumuksensa, vaietta siitä täydellisesti tai esittää asiallisesti kriittisiä kannanottoja kristillisistä ja muista uskonnollisista ja maailmankatsomuksellisista yhteisöistä ja niiden pyrkimyksistä. Koska erilaisten vakaumusten ja mielipiteiden esittäminen helposti aiheuttaa jännitystä, keskustelutilanteissa tulee pyrkiä tosiasioihin pohjautuvaan aitoon dialogiin.

Lukion uskontokasvatuksessa oppilasta kehoitetaan kuuntelemaan ja tottelemaan omantuntonsa ääntä. Suuri mielenterveydellinen ja persoonallisuutta eheyttävä merkitys on myös sillä, että oppilaiden mielipiteitä ollaan valmiita eri yhteyksissä kuuntelemaan ja heidän henkilökohtaisista ongelmistaan keskustelemaan luottamuksellisesti ja että heitä autetaan löytämään elämässä selvaisia asioita, joiden puolesta kannattaa elää ja tehdä työtä.

2. OPPIMÄÄRÄN REUNA-EHDOT

Ortodoksisessa uskonnossa on kolme kaikille oppilaille yhteistä ja kaksi valinnaista kurssia. Kurssit on numeroitu pääsääntöisen suorittamisjärjestyksen mukaisesti. Kurssit 1, 2 ja 3, jotka ovat kaikille ortodokseille pakolliset, suoritetaan tarvittaessa tarkoituksen mukaisina vuorokursseina I ja II lukuvuonna. Kurssi 4 voidaan valita pääsääntöisesti II lukuvuonna. Kurssi 5 voidaan valita pääsääntöisesti III lukuvuonna. Oppilaat

voivat valita molemmat tai vain toisen valinnaisista kursseista.

3. OPETUKSEN KURSSIKOHTAINEN SUUNNITTELU

Kurssien opetuskokonaisuudet muodostavat valtakunnallisen ydinaineksen. Opetuskokonaisuudet koostuvat tuntikohtaisista teemoista, joita on ilmoitettu useampia kuin käytettävissä olevat tunnit edellyttäisivät. Niistä voidaan opetuksen operatiivisen suunnittelun puitteissa valita ne teemat, jotka erilaisin menetelmin käsitellään.

4. KURSSIT JA NIIDEN OPETUSKOKONAISUUDET

Kaikille ortodoksisille oppilaille yhteiset kurssit

OU 1, 1. opetusjakso. Muut maailmanuskonnot

1. Johdanto-osa
2. Hindulaisuus
3. Buddhalaisuus
4. Kiinan ja Japanin vanhat filosofiat ja uskonnolliset menot
5. Islam
6. Juutalaisuus

2. opetusjakso Yhteiskunnalliset ongelmat ja kristillinen etiikka

1. Eettisen ajattelun perusteet
2. Valtio kansalaisena ja ihmiskunnan jäsenenä

3. Ihminen ja muuttuva yhteiskunta
4. Ihminen ja teknillistyvä maailma

OU 2, 1. opetusjakso Kirkon vaikutus yksilöiden ja kansojen elämässä

1. Apostolien ja marttyrien aika
2. Yleisten kirkolliskokousten aika
3. Kristillinen taide
4. Lännen kirkollinen elämä
5. Ortodoksinen kirkko ja kansalliset traditiot

2. opetusjakso Ortodoksinen kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa

1. Karjalan liittäminen itäisen kristikunnan yhteyteen
2. Suomen kirkollisen elämän kokonaiskuva
3. Suomen ortodoksisen kirkon kansallinen kehitys
4. Ortodoksisen kirkon asema itsenäisessä Suomessa

OU 3, Johdatus kristillisen ajattelun ymmärtämiseen

1. Kristillisen opin perusteet
2. Jumala ja ihminen
3. Jumalan Poika-Jeesus Nasaretilainen
4. Pyhä Henki ja Kirkko Pyhän Hengen välittäjänä
5. Mysteeriot eli sakramentit kristillisen ajattelun tulkkina
6. Ajan pyhittäminen: päivittäiset jumalanpalvelukset

Lukion ortodoksisen uskonnon valinnaiset kurssit

OU 4, Raamattutieto

1. Raamatun synty
2. Vanha testamentti
3. VT alkukirkon Raamattuna ja UT:n aikakauden kirjana
4. Uusi Testamentti
5. UT alkukirkon historiana
6. UT:n tulevaisuudennäkymät
7. Raamatun pelastushistoria

OU 5, Ortodoksisen kirkon identiteetti ja sen ymmärtäminen

1. Konsiliarismi
2. Bysantin perinne ortodoksisessa kirkossa
3. Venäjän kirkon yhteiskunnalliset virtaukset
4. Ortodoksisen kirkon taide
5. Lännen kirkot ja yhteiskunta
6. Ortodoksinen kirkko ja Suomen kansallinen kulttuuri

5. KURSSISUUNNITELMAT

Kaikille ortodoksisille oppilaille yhteiset kurssit

1. Kurssi

1. kurssiin kuuluu kaksi oppijaksoa. Ensimmäisessä keskitytään suurten maailmanuskontojen tutkimiseen

sekä niiden maailmankatsomuksen ja etiikan tarkasteluun. Toinen oppijakso on omistettu yhteiskuntaeettisille ongelmille. Näiden oppijaksojen liittäminen samaan kurssiin antaa mahdollisuuden erilaisten eettisten näkemysten rinnastuksiin.

OU 1, 1. opetusjakso

Muut maailmanuskonnot

Kurssissa keskitytään suurten maailmanuskontojen tutkimiseen. Näistä pyritään antamaan sellainen nykyajan tarpeita vastaava kokonaiskuva, jonka myös näiden uskontojen omat oppineet edustajat voisivat hyväksyä oikeaksi.

Siten myös tämän kurssin avulla pyritään luomaan valmiutta rakentaa parempaa maailmaa kaikkien ihmisten kanssa, joilla on hyvää tahtoa. Ihmiskunnan yhteistyön onnistuminen edellyttää muun muassa, että tietomme eri uskonnoista, näistä kansojen elämässä erittäin tärkeistä tekijöistä ovat asialliset.

Uskontojen käsittelyssä esiin tulevia perimmäisiä kysymyksiä pysähdytään pohtimaan myös yleisinhimillisinä ongelmina oppilaiden tarpeiden mukaan.

Uskontojen dynaamiseen kulttuurivaikutukseen kiinnitetään erityistä huomiota.

I Johdanto-osa

Johdanto-osan avulla luodaan sekä tiedollisia että asenteellisia edellytyksiä muiden uskontojen henkilökohtaiseen kohtaamiseen ja arviointiin.

Tiedollisesti selvitetään, miten uskontoja akateemisesti tutkitaan ja mitkä ovat alan keskeiset käsitteet sekä miten uskontoja ryhmitellään erilaisin perustein.

Asenteellisten edellytysten syntyminen näkökulmasta pohditaan muiden uskontojen kohtaamisen aiheuttamia inhimillisiä ongelmia. Kiinnitetään huomiota siihen, että vaikka uskontoja tutkitaan akateemisesti ja teoreettisesti, ne ovat ilmiöinä yhtä arvoituksellisia kuin elämä itse. Alusta alkaen pyritään jokaisen ihmisen ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapautta kunnioittavan ilmapiirin luomiseen. Samoin pyritään käsittelemään nimenomaan nuoria kiinnostavaa keskeistä uskonnollista problematiikkaa maailmanuskontojen antamien virikkeiden pohjalta.

Koska rukous on ihmiskunnan keskeisin uskonnollinen funktio, tarkastellaan sen erilaisia ilmenemismuotoja yhteisen keskustelun pohjaksi.

1. Uskontotiede ja sen tutkimusalat, uskonnon käsite ja kurssin keskeisiä termejä
2. Luonnonkansojen uskonnoille tunnusomaisia piirteitä
3. Yliluonnolliseen liittyviä käsitteitä

II Hindulaisuus

Käytettävissä olevan audiovisuaalisen ja muun aineiston avulla siirrytään nykyisen Intian kulttuuriympäristöön ja tarkastellaan sen erityispiirteitä. Selvitellään tämän uskonnon hahmottavan ymmärtämisen kannalta välttämättömät tiedolliset seikat.

1. Hindulaisuuden synty, lähteet ja oppi
2. Hindulaisuuden kultti ja tavat

3. Kastilaitos uskonnollisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä
4. Hindulaisuuden erikoispiirteiden, kuten jooga- ja mieltiskelyperinteen, jälleensyntymisajatuksen ja elämänkunnioittamisen periaatteen vaikutus länsimaiseen ajatteluun

III Buddhalaisuus

Perehdytään Gautama Buddhan elämäkertalegendoihin kiinnittäen erityisesti huomiota siihen, että ne eivät ole historiallisia asiakirjoja nykyaikaisessa länsimaisessa merkityksessä vaan värikkäitä itämaisia saarnoja, joissa julistetaan buddhalaisen elämänymmärtämisen ydinoivallusta inhimillisen olemassaolon perimmäisestä vaikutuksesta.

Tutkitaan buddhalaisuuden kehittyminen uskonnoksi ja tämän uskonnon ymmärtämisen kannalta keskeiset asiat.

Kiinnitetään huomiota buddhalaisuuteen maailmanlaajana ilmiönä ja lähetysuskontona.

Tutkitaan buddhalaista filosofiaa eriytettyjen teemojen puitteissa.

1. Gautama Buddhan elämä buddhalaisten legendojen mukaan. Buddhan valaistuskokemus avaimena buddhalaisen elämänkatsomuksen ymmärtämiseen.
2. Buddhalaisuuden lähteet, opit ja elämänkatsomus
3. Kultti, tavat ja munkkiyhteisöt
4. Buddhalaisuuden jakautuminen, levinneisyys ja lähetystoiminta
5. Syyn ja seurauksen laki sekä kärsimyksen ongelma buddhalaisessa filosofiassa

IV Kiinan ja Japanin vanhat filosofiat ja uskonnolliset menot

Tutkitaan kiinalaisten ja japanilaisten muinaiselle ja nykyiselle elämän- ja maailmankatsomukselle tunnusomaiset piirteet sekä niille ominaiset ennen edellytykset.

Perehdytään kiinalaisten ja japanilaisten uskonnollisiin tapoihin ja menoihin.

1. Kiinalaisten muinainen maailmankaikkeusoppi, kung-futselaisuus ja taolaisuus
2. Japanin vanha kansallisuuskonto sekä buddhalaisuuden eri lahkoja Japanissa
3. Uskontojen vaikutus Japanin yhteiskuntaelämään ja taiteeseen sekä Japanin nykyinen uskonnollinen tila. Ortodoksit Japanin uskonnollisessa kentässä

V Islam

Koska profeetta Muhammedilla on keskeinen asema islamin ymmärtämisen kannalta, pyritään saamaan hänestä kuva modernin tutkimuksen näkökulmasta.

Koraaniin perehdytään yhtenä ihmiskunnan suurten uskontojen kirjallisista jalokivistä.

Opillisen tarkastelun tavoitteena on selvittää islamin monoteismin erityisluonne sekä tämän uskonnon metafysiikan ja etiikan keskeiset asiat.

Perehdytään myös islamin dynaamiseen voimaan kulttuurin eri alueilla.

1. Profeetta Muhammedin elämä arabialaisessa kulttuuriympäristössä

2. Koraani, islmain oppi, kultti ja tavat
3. Islamin suunnat, levinneisyys ja nykyinen tilanne
4. Islamin ja ortodoksisen kirkon kohtaaminen Lähi-idässä, Balkanilla ja Venäjällä

VI Juutalaisuus

Juutalaisuutta käsitellään sekä itsenäisenä uskontona että johdantona uskonnon oppimäärän kristinuskoa käsitteleville kurssille. Siksi juutalaisuus sijoittuu tämän kurssin viimeiseksi opetuskokonaisuudeksi.

Keskitytään juutalaisen monoteismin tyypillisten piirteiden esittelyyn sekä juutalaisuuden monipuoliseen vaikutukseen maailmanuskontoihin ja kulttuureihin.

1. Israelin uskonto ja uskonnollinen elämä
2. Juutalaisuuden historialliset vaiheet
3. Jumalan ja ihmisen dialogi juutalaisen monoteismin piirissä.

OU 1, 2. opetusjakso

Yhteiskunnalliset ongelmat ja kristillinen etiikka

Sosiaaliëettisiä kysymyksiä tarkastellaan ortodoksisesta näkökulmasta, mutta rinnastuksia suoritetaan myös toisten kirkkojen näkemyksiin. Kiinnitetään huomiota eettisiin ratkaisuihin liittyviin probleemeihin, joita etuja valvovien yhteisöjen moniarvoinen yhteiskunta synnyttää. Kurssissa lähdetään siitä edellytyksestä, että kristillisen etiikan on kypsytettävä elämään ristiriitojen yhteiskunnassa sekä osoitettava yhteiskunnallisten ristiriitojen olemassaolo.

I Eettisen ajattelun perusteet

Tutustutaan etiikan ryhmittelyyn ja erilaisiin käsitteisiin. Kehitetään oppilaisissa sekä kriittisyyttä että suvaitsevaisuutta. Luonnehditaan liikkeen synnyttämiä eettisiä kysymyksenasetteluja.

Pohditaan auktoriteettikysymystä eri kirkkokuntien näkökulmasta.

1. Eettisen ajattelun perusteet
2. Kristillisen etiikan suuntia
3. Ortodoksian sosiaalinen luonne

II Valtion kansalaisena ja ihmiskunnan jäsenenä

Pohditaan valtion tehtäviä ja kansalaisten velvollisuuksia kristillisen etiikan näkökulmasta. Tarkastellaan kansallisuuskysymystä erityisesti ortodoksisen kirkon kannalta historiallisin esimerkein valaisten. Tutkitaan kansallisuusaatteeseen liittyviä positiivisia ja negatiivisia eettisiä puolia.

Kansallisuusaatteen rinnalla tarkastellaan kosmopolittisia ja yleismaailmallista vastuuta.

Suhdetta esivaltaan tutkitaan Raamatun mukaan sekä kiinnitetään huomiota niihin probleemeihin, joita nykyiset poliittiset olosuhteet synnyttävät kristilliselle etiikalle. Vertaillaan kirkkokuntien asenteita esivaltaan erilaisissa historiallisissa tilanteissa.

Tarkastellaan valtion ja kirkon suhteiden historiallisia vaiheita, nykyistä vaihtelevaa käytäntöä eri maissa ja kristillisen etiikan merkitystä sekularisoituneessa valtiossa.

Sodan ja pasifismin problematiikkaa tarkastellaan kristillisen etiikan näkökulmasta, tutkitaan kirkkojen tehtävää rauhantyössä sekä Suomen kirkkojen asennetta puolustusvoimiin.

Tutustutaan YK:n ihmisoikeuksien filosofian perusteisiin ja sisältöön sekä kasvatetaan myönteistä asennetta integroituvan ihmiskunnan parhaille pyrkimyksille aidon kansainvälisyyden hengessä.

1. Isänmaa ja maailma
2. Suhde esivaltaan
3. Valtio ja kirkko
4. Onko oikeutettuja sotia?
5. Ihmisoikeuksien maailma (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Lapsen oikeuksien julistus, Julkilausuma roduista ja ennakkoluuloista, Julkilausuma naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi ja Sosiaalisen edistyksen ja kehityksen julistus.)

III Ihminen ja muuttuva yhteiskunta

Tarkastelun lähtökohtana on näkemys dynaamisen yhteiskunnan jatkuvasta pyrkimyksestä uudistuksiin sekä näiden uudistusten päämäärien tarkastelu.

Kiinnitetään huomiota perheeseen yhteiskunnan perusyksikkönä sekä perheen ja yhteiskunnan keskinäiseen vuorovaikutukseen. Tarkastellaan perhesuunnitteluun ja -politiikkaan vaikuttavia kristillisiä elämänihanteita, avioliiton sakramentaalisuuden avaamia näkymiä ja seka-avioliittojen eli ekumeenisten kotien ongelmia.

Tarkastellaan kirkkojen ja ideologioiden asenteita yhteiskunnan uudistusten keinoihin ja päämääriin sekä tutkitaan Raamatun yhteiskunnallista julistusta.

1. Perhe ja yhteiskunta
2. Avioliiton etiikkaa
3. Yhteiskunnallisten muutosten eettinen perusta
4. Profeettojen, evankeliumien ja apostoli Paavalin yhteiskunnallinen julistus

VI Ihminen ja teknillistyyvä maailma

Tutkitaan työn etiikkaa ja ihmisen luovuutta. Lähtökohtana on näkemys, että ihminen on luotu "Jumalan kuvaksi". Pohditaan työelämään liittyviä asenteita, kuten tyytyväisyyttä, tyytymättömyyttä, kateutta ja vihaa sekä niistä johtuvia seurauksia.

Tarkastellaan tekniikan tuomaa vastuuta tiedemiehille, poliitikoille, hallituksille ja kansalaisille sekä tekniikan suuria palveluksia ja haittavaikutuksia ihmis-kunnalle.

Tutkitaan omaisuutta, köyhyyttä ja ahdistusta eettisel-tä kannalta sekä lähimmäisenrakkauden asemaa ja merki-tystä hyvinvointivaltiossa.

1. Kristillinen työn etiikka
2. Varallisuus, tuotanto ja kulutus
3. Ihminen ja tekniikka
4. Ihmisen elämä hänen omissa käsissään:
 - syntyvyys ja liikakansoitus
 - abortti
 - eutanasia
 - ammattitaudit

2. kurssi

OU 2, 1. opetusjakso

Kirkon vaikutus yksiköiden ja kansojen elämässä

Kurssi pyrkii antamaan kokonaiskuvan ennenkaikkea ortodoksisen kirkon, mutta myös koko kristikunnan vaiheista. Kokonaiskuvaa hallitsee lähetystyö, joka alkoi Jerusalemin seurakunnasta ja Palestiinasta ja levisi Rooman valtakunnassa sekä edelleen slaavilaisten kansojen kautta Suomeen. Kristillisen kirkon itäisen osan vaiheet eivät tule esille koulun muussa opetuksessa siinä määrin kuin läntisten kirkkojen historia ja siksi kurssin pääpaino on itäisen kirkon historiassa, mutta kokonaiskuvan aikaansaamiseksi Euroopan kirkollisesta elämästä on kurssissa läntisiä kirkkoja koskeva opetusjakso.

Edelleen kurssin tavoitteena on opettaa tuntemaan

- kirkon vaikutus yhteiskuntaan sekä kansallisvaltioiden syntyyn
- kirkon kulttuuria luova merkitys

Opetuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että kirkko on jatkuvasti saanut haasteita, joihin sen on täytynyt vastata (vainot, islam, lähetyskäsky, vallankumoukset, siirtolaisuus ja pakolaisuus).

Kurssi opettaa myös näkemään, että kirkkohistorian taustalla on merkityksensä nykyajalle:

- alkukirkon esikuvallinen ja ihanteellinen elämä, joka ilmeni keskinäisessä rakkaudessa, vastuuntunnossa ja yksimielisyydessä. Samalla on nähtävä myös realistisesti seurakuntaelämän kokonaisuus, jota mm. ap. Paavalin kirjeet valottavat (Esim. 1. Kor.)

- marttyyrien uskon esikuvallisuus
- yleisten kirkolliskokousten keskeisen uskon sisällön tulkitsijoina. Kyseisen aikakauden luovan toiminnan jäljet näkyvät vieläkin liturgisen elämän, kirkkorusnoudan ja hengellisen kirjallisuuden alueilla.

Kurssi antaa kuvan ortodoksisen kirkon ja muiden kirkkojen levinneisyydestä, kirkkojen tehtävistä ja ortodoksisen kirkon jäsenten asemasta eri puolilla maailmaa. Pyrkimyksenä on samalla toteuttaa koulun yleistavoitteita, jotka tähtäävät kansojen väliseen yhteisymmärrykseen, turvallisuuteen ja tasa-arvoon sekä tietoisuuteen erilaisista kulttuuri- ja yhteiskuntamuodoista.

I Apostolien ja marttyyrien aika

Kiinnitetään huomiota Palestiinan sekä yleensä koko Rooman valtakunnan uskonnollisiin, poliittisiin ja kielellisiin olosuhteisiin seurakuntaelämän ja lähetystyön taustan ymmärtämiseksi. Kirkon synnyn yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota Pyhän Hengen toimintaan seurakunnassa. Mitä Kristus oli sanonut Pyhästä Hengestä? Miten Pyhän Hengen aikaansaama uudestisyntyminen ilmeni opetuslasten ja seurakunnan jäsenten elämässä? On tärkeää pohtia myös kysymystä, miksi kirkkoa kutsutaan apostoliseksi ja mitä velvoitteita apostolisuus kirkolle ja sen jäsenille asettaa.

Apostolien lähetystyössä kiinnitetään päähuomio ap. Paavalin toimintaan ja tutustutaan hänen seurakuntaelämää koskeviin ohjeisiinsa. (Esim. 1. Korintolaiskirjeen ja pastoraalisten kirjeiden pohjalta.)

Kristittyjen vainoja tutkitaan sekä ideologisena ilmiönä että tilastollisesti. Tutkitaan, miten kirkko elää

jatkuvasti marttyyriajan hengessä, joka tulee ilmi mm. liturgisessa käytännössä. (Reliikit, antiminssit, pyhä pöytä ja marttyyriveisut sekä marttyyrien muistopäivät. Todetaan, että pyhien kunnioitus alkoi marttyyrien kunnioittamisesta.) Tutkitaan "klassillisen" marttyyri-kauden lisäksi myös muita kirkon vainojen aikoja ja pohditaan marttyyriuden ja kirkon vallankäytön ongelmaa kirkon historiassa.

1. Kristinuskon historiallinen tausta. Kristillisen kirkon synty
2. Apostolien lähetystyö
3. Kirkon järjestäytyminen ja hengellinen elämä
4. Marttyyrikirkon aika

II Yleisten kirkolliskokousten aika

Tämä on luovaa aikakautta monessa suhteessa: teologinen ajattelu, kirkkorunous, jumalanpalveluselämän monipuolistuminen ja luostarilaitos laajentavat ja monipuolistavat kirkollista elämää. Otetaan selvää, mitkä ajan haasteet antoivat virikkeitä luovalle toiminnalle. Todetaan, että tähän aikakauteen paneutuminen opettaa ymmärtämään nykyistä ortodoksisen kirkon luonnetta ja elämää. Toisaalta tämä oli myös suurten sisäisten taistelujen aikaa, joka nosti esiin suuria kirkollisia johtajia ja kirkkoisia.

Tutustutaan yleisten kirkolliskokousten keskeisiin kirkon opin tulkintoihin. Tarkastellaan, mikä merkitys on Kolminaisuusopilla ja kristologisilla kysymyksillä nykypäivän kristitylle. Sanotaan, että harhaopit ovat ikuisia. Siksi kirkko joutuu nykyäänkin puolustautumaan samoja väitteitä vastaan kuin yleisissä kirkolliskokouksissa.

Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten kristinusko Konstantinus Suuren aikana ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa pääsi vaikuttamaan maailmanvallan lainsäädäntöön ja siten eurooppalaisten valtioiden muotoutumiseen. Tällä aikakaudella syntyi myös malli kirkon ja valtion suhteille vuosisadoiksi eteenpäin.

1. Konstantinus Suuri ja hänen kirkollinen perintönsä
2. Yleiset kirkolliskokoukset ja niiden asema ortodoksisessa kirkossa
3. Suuret kirkkoisät. Tarkempi perehtyminen johonkin kirkkoisään, esim. Basileios Suureen. Tekstinäytteiden analysointia elämäkatsomukselliseksi ainekseksi
4. Askeesi ja luostarilaitos
5. Ortodoksinen mystiikka ja sen vaikutus etiikkaan, teologiseen ajatteluun ja jumalanpalveluselämään

III Kristillinen taide

Opitaan ymmärtämään ortodoksisen kirkollisen taiteen olemusta sekä pyritään havaitsemaan, kuinka ortodoksinen kirkollinen taide palvelee julistustehtävää. Ikonitaide kuuluu aivan erikoisesti ortodoksisen kirkon identiteettiin, joten on paikallaan oppia ymmärtämään ikoneneja sekä hengellisesti että esteettisesti.

Tutkitaan, kuinka hymnirunous ja kirkkomusiikki julistavat kirkon uskoa ja opitaan ymmärtämään, että ortodoksiset jumalanpalvelukset ovat "rukoiltua dogmaa". Käsitellään bysanttilainen ja myöhemmän slaavilaisen, ennenkaikkea venäläisen, kirkkolauluperinteen syntyä sekä venäläisen kirkollisen tradition merkitys Suomen ortodoksiselle kirkolle.

1. Maalaustaide (ikonitaide)
2. Hymnirunous ja kirkkomusiikki
3. Kirkkorakennustaide

IV Lännen kirkollinen elämä

Käsitellään läntisten kirkkojen syntyä. Pyritään myös osoittamaan, mikä merkitys kristinuskoon kääntymisellä oli Euroopan kulttuurille. Tarkastellaan roomalaiskatolisen kirkon hallinnollista rakennelmaa sekä hurskauselämän eri puolia.

Ja koska katolisesta kirkosta on saatavissa paljon havainnollistavaa aineistoa, esimerkiksi kaunokirjallisuutta, musiikkia ja filmejä, oppilaille annetaan siitä viitteitä henkilökohtaista tutustumista varten.

Edelleen tutustutaan reformaatioon päähuomion kiintyessä luterilaisen kirkon syntyyn, pääpiirteisiin ja olemukseen. On paikallaan kiinnittää tässä yhteydessä huomiota eri kirkkojen jumalanpalveluskäytäntöön, jotta ymmärrettäisiin, että saman kristinuskon pohjalta toimivissa kirkkokunnissa jumalanpalvelusten liturginen ilme saattaa olla hyvin erilainen.

Luodaan katsaus kristikunnan nykyiseen tilanteeseen ja tunnustuksellista jakaantumista selvitellään tilastollisesti ja karttojen avulla. Kurssi päättyy ekumeenisen liikkeen esittelyyn. Silloin pääpaino on ekumeenisen ajattelun päälinjojen tutkimisessa. Otetaan huomioon myös ortodoksisen kirkon asema ekumeenisessa liikkeessä.

A. Roomalaiskatolinen kirkko

1. Idän ja lännen kirkkojen ero ja unionipyrkimykset. Paaviuden synty. Sovinto
2. Roomalaiskatolisen kirkon jumalanpalvelukset sekä luostarielämä
3. Tuomas Akvinolainen teologina. Skolastiikka. Roomalaiskatolinen kirkko uusimmalla ajalla

B. Luterilainen kirkko

Luterilaisuuden periaatteet ja identiteetti

C. Ekumeeninen liike

V Ortodoksinen kirkko ja kansalliset traditiota

Oppijakson tavoitteena on antaa kokonaiskuva aikamme ortodoksisesta kirkosta, tarkastella sen asemaa sosiaalisissa maissa, islamin valta-alueilla, emigranttikirkkojen toimintaa sekä muita itsenäisiä ortodoksisia kirkkoja.

Venäjän kirkko suuruutensa ja merkittävyytensä vuoksi ja Konstantinopolin ekumeeninen patriarkaatti historiallisten perinteidensä johdosta ansaitsevat erityistä huomiota.

Balkkanin kirkkojen yhteydessä tarkastellaan kirkkoa kansallisuusaatteen tukijana sekä kansallishengen synnyttämiä ortodoksisen kirkon probleemeja. Samalla on syytä ohjata oppilaita tutkiskelemaan yleensäkin ortodoksisen kirkon toimintaa eri puolilla maailmaa: hallitusten, kulttuurin ja kansallisten perinteiden aiheuttamia ongelmia kirkon elämässä, lähetystyötä, työntekijöiden tarvetta, ortodoksisen kirkon suhtautumista proselytismiin eli käännytystyöhön, luostarielämää ja jumalanpalveluselämää.

Annetaan kirjallisuusviitteitä yksilöllisempää tutustumista varten.

1. Ortodoksit turkkilaisvallan alla

2. Kristinuskon tulo Venäjälle ja Venäjä Bysantin kristillisen kulttuurin vaalijana
3. Venäjän kirkon itsenäistyminen, kansallinen kehitys ja lähetystyö
4. Kirkko sosialistisissa valtioissa
5. Balkanin ortodoksiset kansalliskirkot ja vanhat patriarkaattit
6. Ortodoksiset sisarkirkot

2. kurssi

OU 2, 2. opetusjakso

Ortodoksinen kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa

Kurssin tavoitteena on antaa kuva Suomen ortodoksisen kirkon vaiheista kahden kulttuuripiirin raja-alueella: millaisia kirkkojen välisiä taisteluja syntyi, mitä vaiutteita tuli idästä ja lännestä sekä millaisia erikoispiirteitä kirkko istutti Karjalaan. Edelleen kurssin tavoitteena on antaa kuva ortodoksisen väestön liittymisestä muun Suomen kansalliseen kokonaisuuteen.

I Karjalan liittäminen itäisen kristikunnan yhteyteen

Tarkastelun lähtökohtana on Karjalan jäsentyminen suurempaan kokonaisuuteen: Novgorodin valtiolliseen ja kirkolliseen johtoon sekä edelleen Bysantin hengelliseen kulttuuripiiriin. Tutustutaan uskonnolliseen ja poliittiseen taisteluun Suomessa. Luostarit ovat oleellinen osa Suomen kirkon historiaa. Siksi tarkastellaan luostarien syntyä sekä tutkitaan niiden vaiheiden liittymistä maamme historiallisiin tapahtumiin. Tavoitteena on myös oppia ymmärtämään luostarien merkitys kilvoituselämän keskuksina.

1. Kristinuskon alkuvaiheet Karjalassa
2. Valamon luostarin vaiherikas historia
3. Muut Suomen luostarit hengellisen elämän keskuksina
4. Karjalan seurakuntien elämä Novgorodin arkkipiispan alaisuudessa

II Suomen kirkollisen elämän kokonaiskuva

Oppijakson tavoitteena on tutustua Suomen uskonpuhdistukseen, luterilaisen ja ortodoksisen kirkon kohtaamiseen sekä luterilaisen kirkon asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa.

1. Uskonpuhdistus ja puhtasoppisuus
2. Luterilaisen kirkon suhtautuminen ortodokseihin (1600-luvun puhtasoppisuus ja valtiollinen suurvalta-aika)
3. Herätysliikkeet
4. Vapaat uskonnolliset suunnat Suomessa, niiden synty ja luonne

III Suomen ortodoksisen kirkon kansallinen kehitys

Oppijakson tavoitteena on perehtyä siihen kansalliseen kehitykseen, mitä tapahtui Suomen ortodoksisessa kirkossa valtiollisen autonomian aikana 1800- ja 1900-luvuilla. Tässä mielessä etsitään Karjalan yhteyksiä Suomen kansalliseen heräämiseen.

1. Ortodoksinen kirkollinen elämä autonomisessa Suomessa
2. Suomen ortodoksisen kirkon kulttuuriohjelma: kielikysymys, kansanopetus ja venäläistämiskysymys

3. Suomen ortodoksinen hiippakunta venäläisten piispojen johdossa
4. Ortodoksinen kirkko ja karelianismi. Suomalaiskansallisen suunnan viitoittajia: Okulov, Solntsev ja Setälä

IV Ortodoksisen kirkon asema itsenäisessä Suomessa

Perehdytään Suomen **kanonisen** aseman järjestelyihin ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa sekä nähdään nämä järjestelyt liittyneinä Venäjän ja Turkin yleispoliittisiin tapahtumiin. Edelleen pyritään näkemään Suomen kirkon aseman järjestely yhtenä osana niistä suurista muutoksista, mitä tapahtui ortodoksisen kirkon piirissä 1. maailmansodan seurausilmiöinä.

Tutkitaan eri aikoina Suomessa ilmennyttä yleistä suhtautumistapaa ortodoksisen vähemmistökirkkoon sekä etsitään erilaisiin suhtautumistapoihin vaikuttaneita syitä. Tarkastellaan nykyisen vähemmistöjen ja ekumenian aikakauden tilannetta ja ortodoksisen kirkon toimintaa nyky-yhteiskunnassa.

1. Yleispoliittinen tilanne johtaa Suomen autonomisen kirkkokunnan syntyyn
2. Suomen autonomisen kirkon elämää (TOMOS ja itsenäisyyden alkuaajan toimenpiteet.)
3. Toisen maailmansodan seuraukset: siirtolaisuus ja jällelenrakentaminen
4. Henkinen jällelenrakentaminen (Järjestötoiminta)
5. Kirkon hallinto

3. kurssi

OU 3, Johdatus kristillisen ajattelun ymmärtämiseen

Kurssin pyrkimyksenä on antaa kuva keskeisestä kristil-

lisestä uskonnäkemyksestä, jonka pohjana on ekumeenisen kirkon uskontunnustus. Samalla kun esitetään uskonopillinen synteesi on syytä tähdentää, ettei ortodoksinen teologia pidä ensisijaisen tärkeänä oppirakennelmia vaan opin ja elämän välillä vallitsevaa yhteyttä ja vuorovai-
kutusta. Tästä on luonnollisena johtopäätöksenä, että kurssin tavoitteena on antaa elämäkatsomuksellista ai-
neistoa. Tutkitaan liturgisten tekstien uskonopillisia tulkintoja ja siten pyritään ymmärtämään, kuinka litur-
ginen elämä on traditiota ja sellaisena vaalii alkukir-
kon opillista näkemystä.

Vaikka opetussuunnitelma rakentuu uskontunnustuksen pohjalle, on diaktisessa soveltamisessa lähdettävä liik-
keelle jostakin oppilaille läheisestä yksinkertaisesta ongelmasta. (esim. Mikä on elämän tarkoitus? Onko kaitsemusta? Miten kaitseminen on otettava huomioon?)

Oppilaille on annettava tilaisuus omien mielipiteitten-
sä esittämiseen, mutta on myös osoitettava mikä merki-
tys kirkon pyhällä traditiolla on elämäkatsomuksen muodostumiselle. Tavoitteena on oikea suhtautuminen sekä individualismiin että kirkon traditioon, muistaen, että kirkon tarkoitus on ohjata yksilöä sopeutumaan kol-
lektiiviseen seurakuntayhteisöön ja siihen yhteiskuntaan, jossa hän elää.

I Kristillisen opin perusteet

Tutustutaan Raamattuun ja kirkon traditioon uskonopin lähteinä. Tutustutaan evankeliumien syntyyn, niiden erikoispiirteisiin ja kirjoittajiin. Tarkastellaan kaanonin syntyä sekä Raamatun tekstien luotettavuutta käsikirjoitusten valossa.

Päähuomio kiinnitetään Uuteen testamenttiin. Vanhasta testamentista esitetään kokoavasti johtavia ajatuksia.

1. Vanha testamentti
2. Uuden testamentin synty
3. Uuden testamentin kaanon ja käsikirjoitukset
- 4-5. Pyhän tradition kirjalliset muistomerkit ja niiden merkitys nykyajalle

II Jumala ja ihminen

Tämän opetuskokonaisuuden tavoitteena on tarkastella uskon olemusta, Jumala-käsitystä ja ihmiskäsitystä sekä pohtia niiden merkitystä elämäkatsomuksen muodostumiselle. Asioita tarkastellaan oppilaille läheisistä ongelmista käsin. (Esim. Miksi ihminen etsii Jumalaa? Mitä usko merkitsee elämälle? Ateismin ja agnostismin syitä ja muotoja. Uskonnon tarpeellisuus tekniikan aikakautena. Miksi uskonnonvapaus kuuluu ihmisen perusoikeuksiin?)

Kiinnitetään huomiota siihen, että ortodoksinen teologia tähdentää Jumalan kokemista, sensijaan Jumalan selittäminen järjen avulla on mahdottomuus, koska Jumala ei ole ihmissanoin ilmaistavissa. Jumalalle voidaan antaa inhimillisiä ominaisuuksia, mutta niiden esittämä totuus on hyvin rajallinen. Näytteet ortodoksisten mystikkojen kirjoituksista auttavat ymmärtämään Jumalan kokemisen ja uskonnollisen kokemuksen luonnetta ja merkitystä.

Opetuskokonaisuus antaa mahdollisuuden verrata kristillistä Jumala-kuvaa muiden uskontojen esittämiin käsityksiin.

Myös ihmiskäsitystä tarkastellaan oppilaskeskeisesti. (Esim. seuraavista lähtökohdista: Mikä on ihmisen alkuperä? Mikä on elämän tarkoitus? Mikä on ihmisen asema luonnossa ja maailmankaikkeudessa? Ihmisen hyvyys ja pahuus.)

Esitettyihin probleemeihin etsitään vastausta ortodoksisesta ihmiskäsityksestä, jonka lähtökohtana on Genesiksen sanonta, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi. Pohditaan, miten tämän mukaan ihminen on eettinen yksilö, luova persoona, vapaan tahdon omaava ja kahden maailman kansalainen. Tavoitteena on myös oppia ymmärtämään ja arvostamaan ihmisenä olemista Jeesuksen Kristuksen täydellisen ilmoituksen valossa. Viitataan muunkinlaisiin ihmiskäsityksiin.

1. Kolminaisuusoppi
2. Mitä ilmoitus sanoo Jumalasta Isästä?
3. Jumala luoja
4. Ihmiskäsitys
5. Synti, pahuus ja kärsimys

III Jumalan Poika - Jeesus nasaretilainen

Oppilaat ohjataan tutustumaan omakohtaisesti Vapahtajan muotokuvaan. Jonkin evankeliumin omakohtainen lukeminen voi tehdä kristinuskon päähenkilön uudella tavalla eläväksi ja paljastaa uusia piirteitä, joita ei ennen ole tullut huomanneeksi. Teksti pitäisi lukea kotona. Tunnilta käydään kokoava keskustelu oppilaiden tekemistä huomioista.

Tutkittaessa Kristuksen elämää selvitellään, mistä perimmäisistä syistä johtuen kristityt puhuvat Kristuksesta Jumalan Poikana eikä ainoastaan suurena opettajana ja profeettana. Tutkitaan, miten uskontunnustus ilmaisee

Kristuksen Jumalan Poikana, Raamatun todistuksia siitä, sekä Jeesuksen aikalaisten keskuudessa syntyneitä epäilyjä. On pyrittävä selvittämään myös, miten tämä kysymys liikuttaa minua. Puhuuko Jumala Jeesuksen kautta?

Tutkitaan inkarnaatio-oppia, siitä johtuvaa ortodoksisista "jumaloitumisoppia" sekä Kristuksen kärsimyksiä. Kristuksen kuolema ja ylösnousemus nähdään yhtenä kokonaisuutena.

Eskatologisista tapahtumista luodaan kokonaiskuva synoptikkojen, ap. Paavalin Tessalonikilaiskirjeiden ja Ilmestyskirjan pohjalta. Koska lukioasteella oppilaat ovat kiinnostuneita ns. perimmäisistä kysymyksistä, verrataan kristillistä käsitystä elämänjälkeisestä tilasta muihin käsityksiin sekä mitä nämä merkitsevät elämänasenteille, kulttuurille ja sosiaaliselle toiminnalle.

1. Vapahtajan elämä jonkin evankeliumin pohjalta. Jeesukselle omistetut nimet Hänen elämäntyönsä selittäjinä
2. Jumalan Poika
3. Ihminen Jeesus Nasaretilainen
4. Sovitus, lunastus, ylösnousemus ja taivaaseen astuminen
5. "On tuleva tuomitsemaan eläviä ja kuolleita"

IV Pyhä Henki ja kirkko Pyhän Hengen armon välittäjänä

Tarkastellaan Pyhän Hengen toimintaa Raamatun valossa: elämän Henki, totuuden Henki, Hengen hedelmät.

Pyhän Hengen armon kanavoituminen kirkon kautta ja pneumatologinen näkemys liturgisessa elämässä (epikleesis, veden pyhitys, helluntain ehtoopalveluksen rukoukset ja sakramentit). Kirkko Kristuksen pelastuspalveluksen jatkajana sekä sen merkitys kirkon toiminnalle nykyaikana.

1. Pyhä Henki
2. Kirkko

V Mysteeriot eli sakramentit kristillisen ajattelun tulkkina

Pohditaan, millä tavalla ortodoksisen kirkon sakramentit sekä muut pyhät toimitukset, jotka liittyvät elämän pyhittämiseen yleensä, heijastavat ortodoksista ajattelua sekä maailman- ja elämänkatsomusta. Pyritään tutustumaan näihin toimituksiin niiden omien tekstien ja kaavojen kautta erittelemällä niitä sekä pohtimalla. Pyritään kiinnittämään huomio siihen, miten liturgiset tekstit usein runollisessa muodossa esittävät ortodoksisen uskon opinkappaleita.

1. Kaste (vedenpyhitys)
2. Voitelun sakramentti - Pyhän Hengen vuodatus
3. Jumalallinen liturgia: Sanan liturgia; Jumalan Sanan sakramentti
4. Jumalallinen liturgia: Anafora (eukaristia)
5. Synnintunnustus, sairaanvoitelu: parannuksen sakramentit
6. Avioliitto
7. Pappuus
8. Hautaustoimitus: ortodoksinen näkemys kuolemasta
9. Munkkeus: Joka voi sen itseensä sovittaa....

VI Ajan pyhittäminen: päivittäiset jumalanpalvelukset

Perehdytään ehtoo- ja aamupalveluksen yleiseen rakenteeseen ja kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten ne tulkitsevat ja symbolisesti (yhteen kokoavasti) esittävät pelastushistorian. Tavoitteena on myös osoittaa

oppilaille, miten päivittäisissä jumalanpalveluksissa pelastushistorian tapahtumat liitetään vuorokaudenai-
koihin ja miten itse luonto opettaa ihmistä ajattelemaan
elämäänsä juuri pelastushistorian näkökulmasta, mikä hui-
pentuu ylösnousemukseen.

1. Rukouksen merkitys ajan pyhittäjänä: Hetket, puoli-
yöpalvelus, ym.
2. Ehtoopalvelus: luominen, ihmisen alkutila, lankeemus,
uhrit
3. Ehtoopalvelus: pelastuksen odotus, odotuksen täytty-
mys Kristuksessa
4. Ehtoopalvelus: iankaikkinen lepo (Herra, nyt Sinä las-
ket....)
5. Aamupalvelus: Unesta herääminen - synnistä luopu-
minen. Kristus valistajana ja tukijana. Katumus
6. Aamupalvelus: Ylösnousemus
7. Aamupalvelus: Kiitos, ylistys; paluu alkutilaan
8. Paastot ja juhlat: valmistautuminen ja täyttymys

Lukion ortodoksisen uskonnon valinnaiset kurssit

4. kurssi

OU 4, Raamattutieto

Pyritään kokonaisnäkemykseen Raamatun synnystä, kokoon-
panosta ja sisällöstä. Tehdään selkoa Raamatun merki-
tyksestä ortodoksisen kirkon uskonopin perustana sekä
sen keskeisestä asemasta jumalanpalveluksissa, (jos ei
aina suoraan niin välillisesti). Samalla pyritään pa-
neutumaan Raamatun omaan tekstiin valikoiduin teksti-
näyttein.

I Raamatun synty

Esitetään keskeiset raamattutieteen tutkimustulokset Raamatun synnystä erityisesti korostaen sitä, että Raamattu on syntynyt ja sitä on muotoutumisvaiheista alkaen käytetty Israelin kansan pyhänä kirjana. Jumalan sanana. Samalla perehdytään Israelin kansan historian yleisiin linjoihin ja niiden vaikutukseen Raamatun syntyyn.

1. Tradition merkitys Raamatun synnyssä
2. Jumalan Sanan välittyminen ihmisten kielelle
3. Raamatun kirjoittajat
4. Miten Raamattua on tulkittava (Kirkon auktoriteetti, Raamatun omat tulkintaviitteet)
5. Raamatun kokoonpano
6. Tärkeimmät käsikirjoitukset, kieli, Septuaginta

II Vanha testamentti

Tutkitaan Vanhaa testamenttia itsenäisenä kokonaisuutena. Kiinnitetään huomio sen eri elementteihin, erilaisiin kirjallisiin tuotteisiin, joita kokonaisuuteen sisältyy. Pohditaan niiden merkitystä VT:n ihmisen kannalta.

1. VT:n maailmankuva (alkukertomukset)
2. VT:n kulttuuriympäristö
3. Vanhan testamentin Laki (Pentateukki)
4. Vanhan testamentin Historia
5. Vanhan testamentin Profetia
6. Vanhan testamentin Viisaus
7. Vanhan testamentin Psalmit (edellisestä erikseen otettuna)

III VT alkukirkon Raamattuna ja Uuden testamentin aikakauden kirjana

Korostetaan sitä, että VT:n merkitys ei ole lakannut Kristuksen tulon myötä, vaan että sillä jatkuvasti on ajankohtaisuutensa UT:n Kirkon ihmiselle. Vanhan testamentin monet esikuvat ja profetiat ovat saaneet täytymyksensä ja tulkintansa Kristuksen tultua maailmaan. VT on myös kirja Kristuksesta.

1. Messianiset profetiat
2. Pääsisäiskertomus
3. Joonan kirja (satu, joka sisältää syvällisen opetuksen ja mess. esikuvan)
4. Daniel ja kolme nuorukaista tulisessa pätsissä
5. VT:n mariologia
6. Kasteen esikuvat

IV Uusi testamentti

Perehdytään Jeesuksen ajan maailman ja erityisesti Palestiinan oloihin sekä juutalaiseen uskontoon erityispiirteineen ja tutkitaan, millä tavalla ne heijastuvat UT:n tekstiin. Samalla erityisesti korostetaan Jumalan Sanan inkarnaation todellisuutta, mikä tekee UT:sta kaikkiin uskonnollisiin kirjoihin nähden poikkeuksellisen.

1. Jeesuksen elinympäristö
2. Jeesus ihmisenä ja opettajana sekä jumalallisena auktoriteettina (inkarnaatio)
3. Evankeliumi Jumalan Pojan sanallisena ikonina
4. Synoptiset evankeliumit
5. Johannekselainen traditio

V UT alkukirkon historiana

Teroitetaan UT:n historiallista arvoa ja niin ollen sen kirjaimellistakin merkitystä. Erityisesti pannaan painoa Apostolien tekojen sekä lähetysskirjeiden sisältämälle historialliselle ainekselle.

1. Ylösnousemuskertomukset alkukirkon elämässä
2. Kirkon syntyvaiheet
3. Ap.t:n kirkkohistoria: Paavalin matkat ja merkitys lähetystyön tekijänä
4. Ap. Paavalin henkilökuva 2. Kor., Gal. ym. apostolisten tekstien perusteella
5. Paavalin kirjeitten antama kuva alkukirkon elämästä
6. Roomalaiskirjeen ettisiä ohjeita

VI UT:n tulevaisuudennäkymät

Kiinnitetään huomiota erityisesti Uuden testamentin profetioihin, ns. pieneen apokalypsikseen (Mark. 13 ja paralleelit) sekä Ilmestyskirjaan. Samalla perehdytään ortodoksisen kirkon eskatologiaan myös dogmatiikan näkökulmasta, joka perustuu Raamattuun ja heijastuu myös liturgisessa elämässä.

1. Kristuksen oma ilmoitus toisesta tulemisestaan (Lopunajan tunnusmerkit ja Herran toisen tulemuksen odotus alkuseurakunnassa)
2. Kuolleitten kohtalo (1. Tess, Joh ym.)
3. Ilmestyskirjan sisältö ja asema ortodoksisessa kirkossa

VII Raamatun pelastushistoria

Luodaan katsaus Raamattuun kokonaisuutena, koko ihmis-

kunnan pelastushistorian eri vaiheitten esityksenä, joka alkaa luomisesta ja huipentuu Kristuksessa tapahtuneeseen lunastukseen sekä päättyy eskatologiseen kuvaan Jumalan valtakunnasta.

1. Sana ja Henki (alkukertomukset, luominen)
2. Esihistoria
3. Abraham
4. Pääsiäinen (Lähtö Egyptistä)
5. Messias kuninkaana, pappina ja profeettana
6. Pyhitys pyhän Hengen kautta (Helluntai, Kirkon aika)

5. kurssi

OU 5 Ortodoksisen kirkon identiteetti ja sen ymmärtäminen

Kurssin tavoitteena on pohtia ortodoksisen kirkon erikoispiirteitä, joita historialliset olosuhteet ovat synnyttäneet, tarkastella ortodoksisen kirkon vaikutusta yhteiskuntaan, kulttuurikehitykseen sekä eettiseen ja sosiaalieettiseen kehitykseen.

I Konsiliarismi

Ortodoksista kirkkoa on joskus kutsuttu seitsemän konsiilin kirkoksi. Vaikka yleisten kirkolliskokousten määrän ei tarvitse rajoittua seitsemään, osoittaa nimitys kuitenkin yleisten kirkolliskokousten tärkeää asemaa ortodoksisen kirkon elämässä. Tässä opetuskokonaisuudessa tutustutaan ekumeenisten konsiilien syntyyn, toimintaan sekä merkitykseen apostolisen tradition vaalijoina ja kirkon ykseyden säilyttäjinä.

1. Konstantinus Suuri teokratian alullepanijana
2. Areolaisriidat
3. Kristologinen kysymys ekumeenisten konsiilien ratkaistavana - (Efeso, Kalkedon, Konstantinopoli)
4. Kirkon yhdenmuotoisuus
 - kaanonit kirkon ohjenuorana - kaanonien synty
 - kaanonit ja nykyaika - kirkon hallinnon kehitys - konsiliaarinen kehitys idässä, keskitetty paavillinen lännessä
5. Nykyajan yleisortodoksisia virtauksia
 - yleisortodoksinen toiminta - yleisortodoksisen toiminnan tarve - suuren synodin valmistelut

II Bysantin perinne ortodoksisessa kirkossa

7. vuosisadalta alkanut bysanttilainen kausi kehitti kirkollisia piirteitä, jotka ovat tunnusomaisia ortodoksisen kirkon hengelliselle elämälle. Tässä opetuskokouksissa tutustutaan bysanttilaisen kirkon piirteisiin, joiden ymmärtäminen opettaa tajuamaan myös idän ja lännen kirkollisen elämän erilaisuutta.

1. Ikonoklasmi

- hengelliset ja poliittiset syyt - valtion ja kirkon ristiriita - ikonien puolustajien mielipiteitä
- 7. yleisen kirkolliskokouksen ikoniteologiaa - ortodoksisuuden sunnuntai silloin ja nyt ekumenian aikana - ikonit ja pyhien kunnioitus ortodoksisen kirkon erikoispiirteinä

2. Elinvoimainen liturgia

- liturgisen elämän systematisointi (hymnit, sävelmistöt, triodionit, liturgiat)

3. Liturginen kirkko
 - jumalanpalveluselämä oikean uskon ja ylistyksen vaalijana - liturginen elämä herätysliikkeiden lähteenä - liturgisen eritäytyneisyyden vaara

4. Hengellisen elämän kehitys ja muotoutuminen
 - pyhien kunnioituksen yleistyminen - "pyhä topografia" - ajan pyhitys ja kirkollisten juhlien synty - hengellinen elämä sekularisoituneessa yhteiskunnassa

5. Mystiikan vaikutus kirkon elämään
 - ortodoksisen mystiikan edustajina - vaikutus ortodoksisen kirkon identiteettiin: rukouksen kirkko - idän luostarilaitoksen ymmärtäminen mystiikasta käsin - itäinen teologia saa mystiikasta erikoispiirteensä, jotka ovat erilaiset kuin läntisellä rationalismiin pohjautuvalla teologialla - merkitys ja sanoma nykyaikana

6. Kirkko ja valtio
 - tilanteen kehitys Bysantissa - slaavilaiset kansat ottavat esimerkkiä - ihanne ja todellisuus - valtio ja kirkko roomalaiskatolisissa maissa - valtio ja kirkko uskonpuhdistuksen traditiossa - kansallisuusaate ja kirkko

7. Valtion ja kirkon suhde nykyään
 - erilaisia käytäntöjä - kirkon vaikutusmahdollisuudet nykyaikaisessa yhteiskunnassa

III Venäjän kirkon yhteiskunnalliset virtaukset

Pyritään ymmärtämään, että kirkko on ollut Venäjän kansakuntaa muovaava voima ja että Venäjän kansallinen kulttuuri on saanut aineksia uskonnosta. Koska Venäjän kirkko

on suurin ortodoksisista kirkoista, sen tunteminen auttaa myös ortodoksisuuden ymmärtämisessä.

1. Bysantin perillinen
 - hengellisen kulttuurin eri puolet - yleisortodoksinen traditio ja venäläiskansalliset pyrkimykset - Nikonin uudistukset ja vanhauskolaisuus - venäläinen kansanhurskaus
2. Kirkon yhteiskunnallinen merkitys Venäjällä
 - tapojen muuttuminen kiovalaisena kautena - henkinen voima mongolivallan aikana - valtion ja kirkon suhteen synty ja seuraukset
3. Venäjän luostarielämä, pyhät ja hengellinen elämä
4. Venäläiset kirjailijat ortodoksian kuvaajina (mm. Dostojevski, Tolstoi ym.)
5. Venäjän kirkko ja vallankumous. Emigranttiteologit

IV Ortodoksisen kirkon taide

Tutkitaan eri taiteenalojen ortodoksisia piirteitä, näiden piirteiden muotoutumiseen vaikuttaneita syy-yhteyksiä, kirkollisen taiteen yhteyttä liturgiseen käytäntöön, julistustehtävää sekä esteettisyyden ongelmaa.

1. Kuvaamataide
2. Kirkkomusiikki ja hymnografia
3. Kirkkorakennustaide

V Lännen kirkot ja yhteiskunta

Perehdytään niihin olosuhteisiin, joissa lännen kirkot

nykyään elävät sekä verrataan eri kirkkojen toimintaedellytyksiä ja -muotoja toisiinsa.

1. Roomalaiskatolinen kirkko
 - Vatikaanin II kirkolliskokous ja sen merkitys - roomalaiskatolisen kirkon toiminta eri maanosissa
2. Roomalaiskatolisen kirkon suhde yhteiskunnallisiin kysymyksiin
 - asiaa tutkitaan lähinnä paavien ensyklikojen pohjalta
3. Luterilainen kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa
 - valtionkirkko - kirkon yhteiskunnallisen toiminnan historialliset perinteet - kirkko poliittis-maailmankatosmuksellisen arvostelun kohteena
4. Herännäisliikkeiden vaikutus Suomen luterilaisen kirkon identiteettiin
5. Uskonnollisen kentän eriytyminen
 - suomalaiset vähemmistökirkot

VI Ortodoksinen kirkko ja Suomen kansallinen kulttuuri

Hahmotetaan ortodoksisen kirkon ja suomalaisen yhteiskunnan välisiä yhteyksiä sekä tutkitaan ortodoksisen kirkon vaikutusta Suomen henkiseen elämään. Tarkastellaan myös sitä, kuinka ortodoksit ovat sopeutuneet toisuskoisten keskuuteen.

1. Ortodoksinen kulttuuri suomalaisella maaperällä
 - ortodoksisen kirkon välittämät ainekset karjalaisessa kulttuuriperinteessä (bysanttilainen, venäläinen)

- länsimainen ja kalevalainen perinne) - kultillinen perinne - pyhien elämäkerrat - kirkkotaiteen eri muodot - kalevalainen ja kristillinen kulttuuri
2. Suomalaiskansalliset pyrkimykset ja ortodoksisuus - Suomen valtiollisen autonomian ajan poliittisten ja sivistyksellisten tapahtumien heijastuminen ortodoksisen kirkon elämässä
 3. Karelianismi ja ortodoksisuus
 4. Ortodoksien sopeutuminen, sulautuminen ja eriytyminen nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa
 5. Ortodoksisuuden voima ja heikkous
 6. VIITTEITÄ ARVIOINNIN PERIAATTEIKSI

Lukion uskonnon opetuksella on toisaalta sellaisia tavoitteita, joiden mittaaminen tavanomaisin keinoin ei ole tarkoituksenmukaista. Tällaisia ovat maailmankatsomukselliset ja elämäkatsomukselliset tekijät sekä mielenterveyteen liittyvät tavoitteet. Toisaalta uskonto on reaaliaineena samassa asemassa ja kaikin mahdollisin keinoin mitattavissa kuin mikä tahansa yhteiskunnallisen sisältöalueen aine lukiossa.

Opetuksen arvioinnissa lähdetään siitä, että irrallisten tosiasiatietojen asemesta pyritään tärkeiden tietokokonaisuuksien mittaamiseen. Toisin sanoen pyritään siihen, että oppilas kurssin käytyään hallitsee kurssin kannalta keskeisen asiasisällön. Olennaista on asioiden ja asiayhteyksien tajuaminen, ongelmien tiedostaminen ja niiden mahdolliset ratkaisuyritykset eri aikoina sekä käsiteltävien kysymysten relevanssi nykyhetken maailmassa.

Mikäli kurssin kuluessa järjestetään kaksi koetta, voisi välikoe olla lähinnä formatiivinen, jolla tarkistettaisiin oppilaan omaksumia valmiuksia ja soveltamiskykyä. Tämän-
tyyppinen koe palvelisi opetuksen etenemistä kartoittamalla ongelmia ja antamalla palautetta opettajalle. Kurssin loppukoe olisi tällöin lähinnä summatiivinen, jonka avulla tarkistettaisiin oppiaineksen hallintaa ja oppilaan "osaamista" yleensä.

Seuraavassa käsitellään esimerkinomaisesti joitakin arvioinnin keinoja. Erilaisia vaihtoehtoja on käsitelty esim. Peep Koortin kirjassa Koulun kokeet.

1. Reaalikoetyyppinen vastaus. Korkein arvosana voitaisiin antaa oppilaalle, joka on antanut seuraavat näytöt tiedoistaan ja taidoistaan: hallitsee kurssin rakenteen, on sisäistänyt kurssin käsitteistön, on tajunnut uskonnollisten ja eettisten ongelmien erityislaadun ja osaa soveltaa oppimaansa ainesta.
2. Esseetyyppinen kirjoitelma. Esseetä ei voida arvioida samoin perustein kuin reaalivastausta. Lähinnä voidaan arvioida vain aiheen asiallisen käsittelyn tasoa. Vastaus ei ole myöskään ns. jokeritehtävä, vaan muistuttaa lyhyttä artikkelia. Koejärjestelyt voidaan tehdä myös siten, että oppilas voi vastatesaan käyttää apuna kaikkea mahdollista materiaalia. Vastausten kirjoittamiseen tulisi varata riittävästi aikaa, mutta kirjoittamisen tulisi kuitenkin tapahtua koulun työaikana. Esseetä kirjoittaessaan oppilaalla on täysi vapaus omiin mielipiteisiin. Vastaustyyppi soveltuu parhaiten pohdintaa edellyttäviin aiheisiin, kuten dogmatiikan ja etiikan kursseihin, kristinuskoa ja taidetta käsittelevään kurssiin ja Suomen ortodoksisen kirkon kansallista kehitystä käsittelevään kurssiin.

3. Lyhyet tehtävät, jotka käsittelevät suppeata selvästi rajattavissa olevaa kurssin aluetta tai kurssin keskeisiä käsitteitä. Vastaus voi olla lyhyt eikä oppilaalta aina edellytetä esim. kokonaisia virkkeitä. Lyhyitä tehtävätyyppejä voidaan käyttää laajempien tehtävien ohella kaikkien kurssien arvioinnissa, mutta kirkkohistorian ja vieraiden uskontojen kurssit tarjonnevat eniten käyttömahdollisuuksia.

4. Analyyttinen koe. Tarkoitus on, että oppilaalle annetaan jokin valmis teksti tai tekstikatkelma, esim. puhe artikkeli, dokumentti. Oppilaan tehtävä on selvittää tekstin sisältöä ja tarkoitusta. Oppilas voi analysoida tekstiä vapaasti tai apuna voidaan käyttää myös 4-portaista vaikeutuvaa kysymysasteikkoa, josta vastaaja valitsee yhden omasta mielestään sopivan vaikean vaihtoehdon. Vaihtoehdot olisi syytä laatia siten, että vaihtoehto 1 olisi kaikkien kurssille osallistuneiden vastattavissa, kun taas 4. vaihtoehto edellyttäisi niiden kriteerien huomioonottamista, jotka on mainittu korkeimman arvosanan yhteydessä. Vaihtoehtojen tulisi olla selvästi toisistaan erottuvia, koska pisteitys tehdään siten, että eri vaihtoehdot antavat erisuuruisen pistemäärän.

5. Ongelmatehtävät. Oppilaalle voidaan esittää jokin väite, joka on kurssin keskeistä ainesta. Väitteen liittyä perustelu ja oppilaan tehtävänä on arvioida kumpaistakin. Tässäkin koetyypissä eri vaihtoehdot tulee laatia siten, että ne ovat selvästi toisistaan erottuvia ja että oppilas voi yksiselitteisesti vastata esim. numeroilla 1, 2 tai 3. Ongelmatehtäviä voitaneen käyttää vain muuntyyppisten tehtävien ohella, mutta periaatteessa ne soveltuvat ilmeisesti jokaisen kurssin arvioinnin osaksi. Myös em. analyttinen tehtävätyyppi voitaneen toteuttaa

kaikkien kurssien arvioinnissa ja samaan kokeeseen sopii hyvin esim. analyyttisiä ja ongelmatehtäviä.

6. Monivalintatehtävät. Tätä tehtävätyyppiä tulisi kehittää entistä monipuolisemmaksi ja laatia erityyppisiä koesarjoja, kuten yhdistely-, luokittelu- ja täydentämistehtäviä. Tällöin voitaisiin mitata paitsi oppilaan muistitietoa myös hänen arviointi- ja soveltamiskykyään sekä sitä, miten hän tajuaa eri käsitteiden ja ongelmien välisiä syy-yhteyksiä. Koetyyppi soveltunee lähinnä kirkkohistorian ja uskontotiedon kurssien arviointiin, kun taas dogmatikan, etiikan ja taidetta käsittelevän kurssin arviointiin on syytä käyttää muita menetelmiä.

VUODEN 1977 AIKANA ILMESTYNEET KOMITEANMIETINNÖT

- 1 Puolustushallinnon työpaikkaruokailutoimikunnan mietintö
- 2 Lukion opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö I
- 5 Merenkulkualan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 6 Elintarvikealan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 7 Teknillisen alan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 8 Kotitalousalan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 9 Yritysverotuksen tasoa selvittävän toimikunnan mietintö
- 10 Vuokra-arvotoimikunnan mietintö
- 11 Metsä- ja puutalousalan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 12 Maatalousalan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 13 Matkailualan opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö
- 14 Pohjois-Suomen malmigeologisen toimikunnan mietintö
- 15 Moottoriajoneuvoverotoimikunnan mietintö
- 16 Valtion henkilöstöpolitiikkatoimikunnan mietintö
- 17 Ammatillisten oppilaitosten yleissivistävän opetuksen uudistamistoimikunnan mietintö
- 18 Työneuvostotoimikunnan mietintö
- 19 Opintotuen kehittämistoimikunnan mietintö
- 21 Kirkko ja valtio -komitean mietintö
- 22 Kotieläintuotannon rajoittamistoimikunnan mietintö
- 23 Tulopoliittisen selvitystoimikunnan mietintö
- 24 Metsäpalkkatilastotoimikunnan mietintö
- 25 Uittohallintotoimikunnan mietintö II
- 26 Pystymittaustoimikunnan mietintö
- 28 Maatilalainsäädäntökomitean II mietintö
- 29 Liikenneturvallisuustyön suunnitelma
- 31 Kemiallisten aineiden merkitsemistoimikunnan mietintö
- 30 Kulutusluottotoimikunnan mietintö
- 32 Ulkoasiainhallinnon koulutustoimikunta II:n mietintö